

MOKSLO LIETUVA

2002 m. lapkričio 21– gruodžio 4 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 20 (266)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Vincas Krėvė-Mickevičiaus portretas. Dailininkas Justinas Vienožinskis

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Jis kūrė mūsų dangų ir klojo žemę

Lietuvos mokslų akademijoje ir šios Akademijos bibliotekoje paminėtos lietuvių literatūros klasiko, valstybės veikėjo, diplomato, pedagogo, mokslininko, daugelio leidinių organizatorius ir redaktorius, pirmojo Lietuvos MA prezidento Vinco Krėvės-Mickevičiaus 120-osios gimimo metinės.

Šia proga Lietuvos MA bibliotekoje buvo atidaryta V. Krėvės-Mickevičiaus kūrybos, mokslo ir visuomeninės veiklos paroda. Ją atidarant kalbas pasakė MA bibliotekos direktorius dr. Juozas Marcinkevičius, Lietuvos MA viceprezidentas akad. Algirdas Gaižutis, prisiminimais apie susitikimus JAV su rašytojo dukterimi Aldona Mickevičiūte pasidalijo rašytojas Albertas Laurinčiukas, su Vinco Krėvės memorialiniu muzieju-

mi Vilniuje trumpai supažindino jo direktorius Vladas Turčinavičius.

Lietuvos MA surengtoje mokslinėje konferencijoje kalbėjo Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas ir Varėnos rajono meras Vidas Mikalauskas, pranešimus skaitė prof. Viktorija Daujotytė-Pakerienė (*V. Krėvės pamatinės nuostatos*), prof. Vanda Zaborskaitė (*Daugiaveidis Krėvė*), dr. Regimantas Tamošaitis (*Krėvės tekstas mūsų dienomis*), akad. Algirdas Gaižutis (*Vincas Krėvė ir Lietuvos mokslų akademija*), Vladas Turčinavičius (*Vinco Krėvės visuomeninė ir politinė veikla*). Respublikos nusipelnęs artistas Tomas Vaisieta ir Alytaus dramos teatro aktorė Inesa Pilvelytė skaitė ištraukas iš V. Krėvės kūrinių *Skirgaila*, *Gilšė* ir

Milžinkapis. Nacionalinės premijos laureatas M. K. Čiurlionio styginis kvartetas atliko kompozitoriaus M. K. Čiurlionio kūrinius.

Du meno milžinus pagimdė Dainavos žemė

Sakytumei, prasivėrė amžius snaudę milžinkapiai, ir iš jų išėjo du Dainavos krašto sūnūs, be kurių apskritai neįsivaizduojama Lietuvos kultūra – muzika, dailė, literatūra. Kalbame apie Mikalojų Konstantiną Čiurlionį (1875–1911) ir Vinčą Mickevičių-Krėvę (1882–1954), kurio 120-ąsias gimimo metines minėjome spalio 19 dieną. Abu rudeninukai, vienas atėjęs rugsėjį, kitas – spalį. Tiesa, M. K. Čiurlionis gimė septyneriais metais anksčiau ir gyveno beveik perpus trumpiau už V. Krėvę. Vargu ar jų biografijose rastume bent kiek didesnio panašumo, bet štai kas kelia nuostabą: abu tarsi būtų sprendę vieną ir tą pačią kūrybinę užduotį, tiesa, skirtingose kūrybinės veiklos srityse. Abu ieškojo atsakymo į klausimą, kokių būdu etniškoji lietuvių kultūra, žemdirbių kultūra savo dvasine patirtimi prisisiečia bendrųjų kultūros universalijų, tampa visos žmonijos kultūros dalimi.

M. K. Čiurlionio paveikslų simboliai

Nukelta į 5-6 p.

Naujos šviesos technologijos (1)

Skaitytojai tikriausiai jau senokai atkreipė dėmesį į naujus šviesoforus Vilniaus mieste prie Operos ir baletų teatro bei *Akropolis* prekybos centro: labai intensyvios, ryškios spalvos, kurių neslopina net ir skaisčiausia vidurvasario saulė. Tai kietakūnio apšvietimo pritaikius didelio skaisčio šviesos diodus pavyzdys.

Prieš kurį laiką Vilniaus universiteto modernių technologijų vadybos specialybės studentui Martynui Pargaliauskui buvo pasiūlyta bakaluro darbo tema: parengti verslo planą, kaip įprastus sostinės gatvių šviesoforus pakeisti į kietakūnio apšvietimo. Pasiūlytos inovacijos privalumai nekelia abejonių: naujuosius šviesoforus 15 metų ne-

reikėtų aptarnauti, jie sunaudotų dešimteriopai mažiau elektros energijos už seno modelio šviesoforus, tad per tuos 15 metų miestas sutaupytų 5 mln. litų. Dar svarbiau tai, kas į jokių skaičių netelpa. Kadangi šviesofore nebėra spalvoto stiklo, klastingas „saulės zuikutis“, atspindėjęs iš žalio žibinto, nebeapgaus vairuotoją, kai iš tikro dega raudona šviesa. Taigi sumažės avarijų. Pagaliau ir miestas įgyja europinei sostinei derantį įvaizdį.

Kas tas SELITEC

Gerą pretekstą aptarti šį ir kitus modernių šviesos technologijų klausimus suteikė Vilniaus universiteto Senato

Nukelta į 17 p.

Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. Juras Požela (antras iš kairės) pasveikino naujosios knygos autorius prof. Artūrą Žukauską, dr. Remį Gašką, prof. Michael S. Shur

Gedimino Žemlicko nuotrauka

2-3 p.

ATOSTOGOS SKIRTOS TARASUI ŠEVČENKAI

5, 19 p.

ISTORIKUI, TEISININKUI P. PAKARKLIUI – 100 METŲ

6-7 p.

KAIP LAIKOSI BALTARUSIJOS MOKSLAS?

15, 19 p.

KAD SUSIKALBĖTUME

8-9, 20 p.

STUDENTAI SVARSTO AUKŠTOJO MOKSLO REIKALUS

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu apdovanoja p. Anatolijų Nepokupną. Lietuvos valstybės apdovanojimo įteikimo ceremonijoje. Lietuvos Respublikos Prezidentūra, Vilnius, 2002 metų spalio 29 diena

Profesoriui Anatolijui Nepokupnui įteiktas Gedimino ordinas

2002 m. spalio 29 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus už nuopelnus plėtojant Ukrainos ir Lietuvos tarpvalstybinius santykius bei aktyvią visuomeninę veiklą stiprinant abiejų šalių tautų bendradarbiavimą apdovanojo Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos narį korespondentą, A. Potebnios kalbotyros instituto skyriaus vedėją Anatolijų Nepokupną 3-iojo laipsnio Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordinu. Ceremonijoje dalyvavo LR Seimo vicepirmininkas Č. Juršėnas, Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. A. Gaižutis, mokslininko kolegos ir draugai.

Lietuvos mokslų akademijos tarptautinių ryšių skyriaus vyr. referentė Marija Nijolė Bikauskienė

Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino kavalierius su LR Prezidentu Valdu Adamkumi ir mokslo bendruomenės nariais

PROF. ANATOLIJAUS NEPOKUPNO KALBA, PASAKYTA LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTŪROJE JAM ĮTEIKIANT DIDŽIOJO LIETUVOS KUNIGAIKŠČIO GEDIMINO ORDINĄ

Jūsų Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidente, Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojau, Lietuvos mokslų akademijos atstovai, gerbiamieji ponai ir kolegos!

Lietuva seniai atėjo į mano gyvenimą. Iš pradžių ji įžengė į mano studentišką auditoriją Kijeve kaip tikras stebuklas: gyva bendrakerleivė labai seniai mirusios senovės slavų kalbos. O po kelerių metų ji pasirodė kaip sąlygiškas taškas, kuris ant Lietuvos žemėlapijo pažymėjo Biržų rajono Smaliečių kaimą, kur į savo tėviškę mane pakvietė aspirantūros draugas, čia dalyvaujantis profesorius Sigitas Kregždė.

Išvykdamas ir netgi iš dalies nerimaudamas *Dieve mano, kur aš važiuoju?* aš tada ruošiausi susitikimui su gyva lietuvių kalba, o suradau LIE-TU-VA.

Ir dabar pasitaiko, kad nesuprantu: ar aš į ją atvažiuoju, ar aš į ją grįžtu?

Bet kokia gi man, Ukrainos piliečiui, buvo didžiausia Lietuvos pamoka?

Krikščionybė turi savo Švenčiausiąją Trejybę, bet pasaulyje yra dar ir kita trejybė: Kalba – Tauta – Vals-

tybė. Be kalbos nėra tautos, be tautos nėra valstybės.

Būtent tai aš suvokiau 1991 m. sausio 13 d., kada ryte stovėjau tarp žmonių prie Seimo... Kunigas skaitė maldą už žuvusius. Žmonės aplink kartojo jo žodžius. Ir staiga nuo stogo prieš parlamentą pasigirdo: *Tan-kai! Tan-kai! Tan-kai!* Apie ką galima buvo tą akimirka pagalvoti? Niekas nepajudėjo, nė žingsnio. Kunigas skaitė, žmonės kartojo... O tankai neprivažiavę iki Seimo pasuko į kitą gatvę...

Štai kodėl po šešerių metų M. Mažvydo *Katekizmo* jubiliejaus proga aš, stovėdamas Seimo tribūnoje, visiškai turėjau teisę pasakyti, kad sausio 13-ąją aš stovėjau ne minioje – aš stovėjau lietuvių tautoje!

Ir šita didžiausia Lietuvos pamoka aš dažnai prisimenu, kai grįžtu (arba nuvažiuoju?) į savo gimtąją Ukrainą.

Nors Lietuva seniai atėjo į mano gyvenimą, bet aš vis dar tebesu kelyje į ją.

Ir dabar aš stoviu čia prieš Jus... Ir man telieka tik nuoširdžiai padėkoti už man tokį garbingą ir tokį aukštą apdovanojimą.

Ačiū labai!

Atostogos skirtos Tarasui Ševčenkai (1)

Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos narys korespondentas ir Ukrainos nacionalinės rašytojų sąjungos narys prof. ANATOLIJUS NEPOKUPNAS yra daugelio svarbių Lietuvos kultūros ir mokslo renginių dalyvis. Profesorius dalyvavo *Lietuvių kalbos žodyno* pabaigtuvių renginiuose šių metų birželio 6, 7 ir 11 d., prkalbą pasakė ir Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose atidarant *Zodynui* skirtą parodą.

Teko prof. A. Nepokupnui būti ir 1991 m. sausio 13 d. įvykių Vilniuje liudininku bei dalyviu prie Lietuvos Respublikos Seimo (tada Aukščiausiosios Tarybos) rūmų, kada tankai traukė Aukščiausiosios Tarybos kryptimi. Tomis 1991 m. dienomis A. Nepokupnas per savo atostogas Vilniuje ieškojo naujų Taraso Ševčenkos buvimo šiame mieste pėdsakų, rausėsi Lietuvos istorijos archyve. Jam ne kartą pačiam teko patirti, kad paieškos archyvuose – tai paieškos be garantijų.

Šis pokalbis su prof. A. Nepokupnu vyko birželio 6 d. ypatingoje vietoje ir tikrai ypatingomis aplinkybėmis:ėjo į pabaigą *Lietuvių kalbos žodyno* pabaigtuvių renginys Lietuvos Respublikos Vyriausybės rūmuose. Vaišių metu gerą pusvalandį ukrainiečių kalbininkas ir poetas bendravo su Lietuvos Respublikos Ministru Pirmininku Algirdu Brazausku, o paskui sutiko skirti dėmesio *Mokslo Lietuvos* atstovui.

Pavelo Engelharto šeimoje

Gerbiamasis Profesoriau Anatolijau Nepokupnai, žinau, kad domitės ir labai kruopščiai tyrinėjate didžiojo ukrainiečių tautos kobzariaus Taraso Ševčenkos gyvenimą ir kūrybą, jo gyvenimo Vilniuje laikotarpį. Žinau Jus esant išymų kalbininką ir poetą, turį ir Jūsų į lietuvių kalbą išverstą knygą Baltai – slavų gimnainčiai. O ką šiuo metu veikiate, ką tyrinėjate, ko mes apie Jus dar nežinome?

Ką gi, ačiū už apibūdinimą. Poezija už mokslą pranašesnė tuo, kad ji drąsiai teikia atsakymus į tuos klausimus, kuriuos mokslas dar tik drįsta kelti. Tačiau man daug svarbiau kita tema – Tarasas Ševčenka ir Vilnius. Tai man kartu ir didelis džiaugsmas, ir atvira žaizda.

Dar 1985 metais man galų gale pavyko Vilniuje nustatyti du namus, kuriuose gyveno Tarasas Ševčenka.

Gyveno štabrotmistro Pavelo Engelharto (Engelhardt) šeimoje? Kaip iš Ukrainos atsivežtas kazokėlis kitur juk ir negalėjo gyventi.

Norėčiau priminti, kad štabrotmistras Pavelas Engelhartas buvo vienas iš keturių Vilniaus generalgubernatoriaus adjutantų. Jo asmeninėje byloje buvo parašyta, jog moka piešti. Ir tai labai svarbu ševčėkianai. Ko gero, todėl šis ir paėmė baudžiauninko sūnų Tarasą savo kambario patarnautoju – kazokėliu. P. Engelhartas buvo kunigaikščio Grigorijaus Potiomkino sesers vaikaitis ir vienas iš šviesiausiojo kunigaikščio materialinių ir kultūrinių vertybių paveldėtojų. Dėl to, kai 1829 m. P. Engelharto bute atsidadė penkiolikmetis Tarasas Ševčenka, jam tai buvo tikriausiai pirmas susitikimas su aukštuoju menu.

Tuo metu Vilniaus generalgubernatoriumi buvo Aleksandras Rimskis-Korsakovas (1753–1840, Vilniaus generalgubernatorius 1806–1809 ir 1812–1830). Kai prasidėjo 1830–1831 m. sukilimas, Rusijos caras Nikolajus I 1830 m. gruodžio pabaigoje atstatydino Vilniaus generalgubernatorių A. Rimskį-Korsakovą, o jo adjuntas P. Engelhartas 1831 m. vasario pradžioje buvo perkeltas į Peterburgą. Tėn atsirado ir Tarasas Ševčenka, bet ne iš karto. Kartu su P. Engelharto vaikais Tarasas Vilniuje liko iki 1831 m. gegužės mėn. pradžios. Paskui vyko per Rygą, Tartu ir Narvą į Peterburgą. Beje, prie Narvos pateko į karantiną, nes

siautė choleros epidemija.

Be šių datų, įvykių ir kelių, man archyvuose pavyko atsekti daug įdomių dalykų (per P. Engelhartą) ir T. Ševčenkos biografijoje. Kai kurių iš jų, aš jau įsitikinęs, nežino ir Lietuvos muzikos istorijos tyrinėtojai.

Idomu, kad Jūs kalbate ne apie dailės ir literatūros, bet muzikos istorikus.

Pagal mano rastus dokumentus P. Engelhartas buvo artimai susijęs su Vilniaus universiteto muzikos dėstytoju Frydrihu Atce (Atze), kuris buvo vokiečių iš Silezijos ir asmeniškai pažinojo žymų vokiečių kompozitorių Karlą Mariją fon Veberį (Carl Maria von Weber, 1786–1826). Būtent K. M. fon Veberio rekomenduotas F. Atcė ir pateko į Ukrainą, po to jis atsidadė Vilniuje, o vėliau – Peterburge. Tai ilga istorija.

Šis F. Atcė parašė geros gedulingos muzikos kūrinių, apie kuriuos labai palankiai atsiliepė kitas didis vokiečių kompozitorius Robertas Šumanas (Robert Schumann).

Taigi P. Engelharto aplinkoje buvo tokių asmenybių, kaip F. Atcė. Dar daugiau. Man pavyko evangelikų liuteronų bažnyčių metrikose aptikti žinią, kad šis P. Engelhartas Vilniuje buvo F. Atcės dukters krikštatis. Krikštytos įvyko 1831 m. sausio mėnesį. Ši mergina, vėliau gyvendama Peterburge, ištekėjo už Imperatoriškųjų rūmų pianisto, kuris vėliau tapo garsaus rusų kompozitoriaus Modesto Musorgskio mokytoju.

Išties labai įdomios sąsajos.

Ir visa tai siejasi su Vilniumi, per asmenybes – su Vilniaus universitetu. Kaip minėjau, man pavyko išsiaiškinti gyvenamuosius namus, kuriuose gyveno P. Engelhartas, vadinas, ir T. Ševčenka. Deja, nė ant vieno iš tų pastatų nėra jokio didįjį poetą menančio užrašo.

Mokslo Lietuvos skaitytojams gal priminkime tuos pastatus.

Tai Pilies g. 10, kur dabar įsikūręs kažkoks ypatingas restoranas, priklausantis *Europos* viešbučiui, ir Didžioji g. 23 – anksčiau ten buvo siuivimo ateljė *Ramunė*, o dabar – aukščiausios rūšies drabužių krautuvė ir Lenkijos ambasados Lenkų institutas. (Tai man visai naujiena, nes kas kart atvažiuavęs į Vilnių stengiausi apilankyti tas vietas.) To pastato kieme išvysime gluosnį. Tai štai šiame name 1,5 metų gyveno T. Ševčenka. Priešais Rotušę, o tuo metu buvusiam Rotušės pastate veikė miesto teatras.

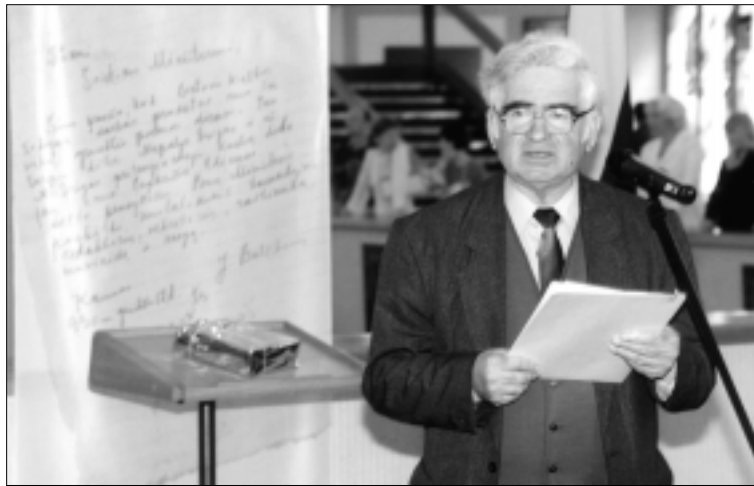
Štai tokie kvapą užimantys kultūros istorijos faktai, kuriais galėtų

didžiuotis bet kurio miesto gyventojai. Deja, man taip ir nepavyko pasiekti, kad Vilniuje ant minėtųjų pastatų atsirastų atminimo lentos.

Ne Vilniaus universitete reikėtų ieškoti T. Ševčenkos pėdsakų

Taraso Ševčenkos atminimo lenta atnaujinta ir puikuojasi ant Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto pastato sienos.

Dieve mano! Tačiau nei su šiuo, nei apskritai su kitais Vilniaus universiteto pastatais Taraso Ševčenkos jokie ryšiai nesiejo. Pirmoji memorialinė lenta ant šios sienos buvo atidengta 1964 m. kaip visai sąlygiškas atramos taškas, nes tada T. Ševčenka Vilniuje buvo visai, jeigu galima taip pasakyti, „benamis“. Po 20 metų man pavyko aptikti dokumentus apie T. Ševčenkos ryšius su visai kitomis Vilniaus vietomis. Suprantu, jog Vilniuje yra jėgų, kurioms patogu, kad viskas liktų taip, kaip buvę. Gaila, nes labai daug metų praleidau

Prof. Anatolijus Nepokupnas sako kalbą LR Seime Lietuvių kalbos žodyno pabaigtuvių renginyje (2002 m. birželio 11 d.)

tus, archyvinę medžiagą jau esu paskelbęs.

Kokiuose archyvuose Jums teko ieškoti medžiagos apie Tarasą Ševčenką?

Sakyčiau, kad ištisą savo atostogų grandinę esu praleidęs tyrinėdamas Minsko, Maskvos, Sankt Peter-

Tarsi veiktų paslaptingos jėgos

Apie šias problemas esate parašęs ne vieną straipsnį. Bet neįgaugi Jūsų straipsniai mūsų visuomenei jokio poveikio nepadarė?

MOKSLO LIETUVOS KREIPIMASIS Į BROLIUS LIETUVIUS

Šiuo metu turime veiklų sostinės merą ir kitus energingus Vilniaus miesto vadovus. Vykdomė didžiules statybas, įsivainame didžiules lėšas. Pagaliau bet kuri save gerbianti statybos firma galėtų pasakyti: mums nieko nereikia užsakyti atminimo lentą didžiam ukrainiečių poetui vien todėl, kad Gedimino paminklui Vilniuje granitą mums padovanojo Ukraina. Nelikime skolingi savo bičiuliams. Tai mūsų visų garbės reikalas.

juk proginė galimybė susitikti ir pasikalbėti su premjeru A. Brazausku – *Lietuvių kalbos žodyno* pabaigtuvių šventėje. Šiaip juk neprieinu prie Lietuvos valdžios žmonių. Kas iš to, kad turiu archyvinę medžiagą ir pagrįstų mokslinių duomenų apie T. Ševčenką Vilniuje? Nors tie duomenys yra labai svarbūs ir Lietuvos kultūros istorijai.

Ne tik Lietuvos, bet ir daugelio tautų bei šalių kultūros istorijai.

Visiškai sutinku: tai Europos ir pasaulio kultūros istorijos dalis. K. M. fon Vėberis, R. Šumanas, M. Musorgskis per Vilniaus muzikos dėstytoją Frydri-

minimo įamžinimui Didžiojoje g. 23, ir tas tekstas panaudotas priešingam tikslui – juo pagrįstas memorialinės lentos Vilniaus universitete būtinumas. Kaip tai pavadinti? Žmonės panaudojo mano tyrimų rezultatus, bet juos nukreipė visai priešingam dalykui.

Ukrainoje ir Lietuvoje esu išvaikščiojęs daug aukštų asmenų kabinetų, tačiau viskas veltui. Mano poveikis ir galimybės nepalyginamai menkesnės už Lietuvoje gyvenančių ir kitai pažtančių asmenų.

Pagalau laikas paklausti, kokių pagrindu dabartiniame Vilniuje užkon-

Namas Vilniuje, Pilies g. 10, kuriame pirmiausia apsigyveno Tarasas Ševčenka (vaizdas iš gatvės ir iš kiemo)

Vilniaus ir kitų tuo metu dar Tarybų Sąjungos miestų archyvuose, ieškodamas naujų duomenų apie Taraso Ševčenkos gyvenamąjį laikotarpį Vilniuje.

Deja, ligi šiol nė vienas iš aptiktųjų namų, kuriuose gyveno T. Ševčenka, nėra įamžintas koku nors atminimo ženklu. Kur tik nesu kreipęsis, kad memorialinė Taraso Ševčenkos lenta būtų nuimta nuo Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto pastato sienos, kadangi ši lenta dabar kabo kaip tikras pasityčiojimas iš mano tyrinėjimų, iš tų daugiametį pastangų ir ieškojimų. Su šiuo statiniu T. Ševčenka nieko bendro neturi. Kai kam, matyt, norisi įamžinti T. Ševčenkos tyrinėjimus, atliktus iki 1964 m.! Visus reikiamus dokumen-

burgo, Smolensko, Gardino, Rygos, suprantama, ir Kijevo archyvus. Teko vykti net į Kazanę ir ten ieškoti su T. Ševčenka susijusių duomenų.

Beje, ar galėtumėte palyginti savo darbą Kijevo ir Vilniaus archyvuose? Kur praleidote daugiau laiko?

Be jokios abejonės, Vilniaus archyvuose. Jeigu mėginčiau suskaičiuoti, tai išeitų maždaug dešimtmetis nuo 9-ojo dešimtmečio vidurio iki 10-ojo vidurio.

Ar Vilniaus archyvuose saugoma medžiaga labai reikšminga Ukrainos tyrinėtojams?

Labai reikšminga, tačiau labai svarbu, kad atsirastų žmonių, kas tuos archyvus tyrinėja, juose dirba. Tam reikia rengti, ugdyti susidomėjusius ieškotojus.

Esu parašęs daugiau kaip dešimtį publikacijų. Ukrainoje apie T. Ševčenką buvo atspausdinta mano knyga (1989), po to – ištisa šešių straipsnių serija Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos žinyne (*Вісник Національної академії наук України*). Bet viskas lieka tik popieriuje. Tarsi būtų paslaptinų jėgų, kurios viską norėtų padaryti priešingai. Iš Lietuvos valdžios paramos nelabai galiu tikėtis, nes į Vilnių dabar atvykstu tik priešokiais. O be to, mano įstaiga Kijeve komandiruočių visai neapmoka, kadangi pinigų nėra, tad galiu važiuoti tik savo sąskaita.

Tačiau prieš šį mūsų pokalbį Jūs gerą pusę valandos kalbėjotės su Lietuvos Ministrų Tarybos Pirmininku prezidentu Algirdu Brazausku.

Labai gražiai bendravome, bet tai

chą Atcę tapo visų mūsų bendros muzikinės kultūros ir istorijos dalimi – tuo galėtų didžiuotis bet kuris Europos miestas.

Ar turite kokių nors ryšių su Lietuvos ukrainiečių draugija? Kiek žinau, Vilniaus ukrainiečiai yra pakankamai veikūs. Gal ši draugija galėtų veikliau rūpintis ir Taraso Ševčenkos atminimo Vilniuje įprasminimu?

Dovanokit, apie kokius ryšius galima apskritai kalbėti, jei būtent šios draugijos vadovų pastangomis – dar kartą pakartosiu – ir buvo atnaujinta memorialinė lenta T. Ševčenkai ant Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto pastato sienos, kaip pasityčiojimas iš mano tyrinėjimo rezultato. Negana to, dar buvo nekorektiškai paimta dalis mano projekto teksto, skirta poeto at-

servuotas toli gražu ne pirmo „šviežumo“, dar sovietmečio supratimas apie T. Ševčenką Vilniuje? Kokia mokslinė ekspertize remiantis padaryti šie sprendimai ir kas asmeniškai už tai atsakingas?

Gerai suprantu Jūsų širdgėla ir rūpesčius, nes žinau, ką reiškia lietuviui kad ir Kristijono Donelaičio atminimo įprasminimas Karaliaučiaus krašte, Tolminkiemyje (Čistyje Prudy). Mes labai skausmingai išgyvename, kad Tilžėje (Sovetske) niekaip negalime įkurti Vydino muziejaus. Panašiai turi jaustis ukrainietis mūsų Vilniuje, kai nemato atminimo lentos savo literatūros klasikui Tarasui Ševčenkai ant tų namų sienų, kur jis gyveno.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Namas Vilniuje, Didžioji g. 23, kuriame pusantų metų gyveno Tarasas Ševčenka (vaizdas iš gatvės ir iš kiemo)

Jis kūrė mūsų dangų ir klojo žemę

V. Krėvės skaitytojai. Jisai kūrė mūsų dangų (jei kalbėsime apie romantišką jo kūrybos kryptį), jisai klojo mūsų žemę (jei prisiminsime realistišką rašytojo prozą). Pamėgino apkabinti dangaus ir žemės jėgas, į Lietuvą ir pasaulį pažvelgė iš labai aukšto kultūrinio matmens veikale *Dangaus ir žemės sūnūs*. Beje, šį veikalą parašyti buvo sumanęs dar jaunystėje, rašė visą savo gyvenimą, o jį užbaigti gyvenimo ir pristigo.

Savas jautėsi tik savame krašte

Prieš prasidedant mokslinės konferencijos pranešimams girdėjome Vinco Krėvės balsą. Įrašas padarytas JAV, kur priverstinėje emigracijoje rašytojui teko gyventi. V. Krėvė kalba lietuvių išeivijos vardu, tikina nepamirštas po okupanto padu kenčiančios Lietuvos ir tikis, kad dar susitiks laisvoje Lietuvoje. Deja, šiam didžiausiam troškimui išsipildyti nebuvo lemta. Kūrybines rašytojo ver-

ro pirmininko pavaduotojo ir užsienio reikalų ministro pareigas. Tai kas, kad šis aptemimas truko neilgai, o 1942 m. padarė viešą pareškimą dėl šio savo veiklos etapo. Kiti, ypač netolerantiškoji išeivijos katalikų dvasiškių dalis, negalėjo jam atleisti už pradėtą spausdinti giliausių jo apmąstymų veikalą *Dangaus ir žemės sūnūs*. Rašytojas jautėsi nesuprastas, įskaudintas, tikriausiai ir labai nelaimingas. Tad ir jo balsas, skirtas tėvynainiams Lietuvoje, netryško begaline energija ir dvasios stiprybe, kurios šiam mūsų tautos sūnui juk tikrai netrūko.

Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sveticckas ir Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. Algirdas Gaizutis Vinco Mickevičiaus-Krėvės 120-osioms gimimo metinėms skirtoje konferencijoje

Atkelta iš 1 p.

– pasaulyje gyvavusių civilizacijų ženklai, žmonijos dvasinio gyvenimo patirties pėdsakai, kuriuos dar reikia pažinti. Bet pirmiausia prisijaukinti, iš naujo pažadinti nustojusį skambėti varpą, pro užmaršties voratinklį prasisveržti į pažinimą, vadinasi, minties gyvenimą. Tada ir kosminis šaltis nustos stingdęs žmonijos atmintį.

Bet tai tik viena iš daugybės galimų interpretacijų. Gyvybės medis gali virsti simboliu, kai jame neliks gyvybės, tačiau ar galimas priešingas judėjimas, ar simbolis kada nors vėl atgis ir išleis želmenį? Vargu. Bent jau M. K. Čiurlionio paveikluose tokios vilties nesama, paneigti entropijos didėjimo dėsnių ir priversti atgalios tekėti laiką neįmanoma. Laikas negrįžta, kaip negrįš ir buvusių civilizacijų – augusių, suklestėjusių, išsėmusių savo kūrybines galias ir galop nugrimzdusių į nebūtį – vaikystę. Sustoti, sustingti laikas gali, tai ir matome M. K. Čiurlionio paveikluose. Gyvenimo, būties elementų galutinė prasmė – virsti simboliu, mintimi, idėja. Kur visoje toje simbolių įvairovėje mūsų buvimo ženklų vieta – kas pasakys?

Užbaigti gyvenimo pristigo

Vincas Mickevičius-Krėvė yra vienas iš Lietuvos mokslų akademijos ikūrėjų, buvo pirmojo jos statuto rengėjas ir pirmasis prezidentas. Tačiau ne vien akademikams ir akademinėi bendruomenei sava ši asmenybė – Dainavos krašto padavimų ir legendų puoselėtojas, iškilus pedagogas, valstybės veikėjas ir diplomatas. Iš rašytojo gimtinės – Subartonių Varėnos r., kur prieš kelias dienas pirmiausia ir vyko V. Krėvės 120-mečio minėjimas, atvykęs poetas Valentinas Sveticckas teisingai pastebėjo: yra kūrėjų, su kurių kūryba ir norėdami negalėtume prasilenkti. Visi esame su V. Krėvės literatūriniais veikėjais susitikę dar mokyklos suole – ir mūsų vaikai susitiks. Esame tokie, kokie esame, dar ir dėl to, kad buvome

Pranešimus apie Vinco Krėvės gyvenimą ir kūrybą skaito profesorės Vanda Zaborskaitė ir Viktorija Daujotytė

smes išsekino gyvenimas svetur, nors, atrodytų, prie svetimų kraštų duonos turėjo laiko priprasti. Teko studijuoti Kijeve ir Lvoje, kone 12 metų (1909–1920) mokytojauti Baku. Nepriprato prie svetimų kraštų gėrybių ir visos jų grožybės jam iš atminties neištrynė Merkio žaliųjų slėnių ir snaudžiančių Dainavos piliakalnių. Savas jautėsi tik savame krašte. Be jo viskas buvo nemiela, negyva, laikina. Todėl savo kalboje ir reiškė viltį sugrįžti – į laisvą Lietuvą. Ko gero, su šia paskutine viltimi ir gyveno.

Amerikoje negalėjo pritaipyti ir tam buvo priežastys. Vieni negalėjo jam atleisti, kad 1940 m. sutiko eiti Lietuvos liaudies vyriausybės minist-

Universalijų buvimą atpažino lietuviškame kaime

Lietuviškos žemdirbiškos kultūros patirtyje V. Krėvė ieškojo universaliosios žmonijos patirties pėdsakų. *Gal jo paties intelektualinė patirtis, perėjusi kitų kultūrų ribomis, leidžia tų universalijų buvimą atpažinti savo kultūroje ir suteikti tam atpažinimui apčiuopiamą, jautimą, labai įtaigią formą*, – tarsi klausia, o gal subtiliai teigia prof. Viktorija Daujotytė. V. Krėvės kaimo išminčiai – Skerdžius, Vainorus, Jonas Gugis gerai jaučia ir supranta gamtos kalbą, pirmąpradę kaimo

V. Krėvė prieglobstį nuo civilizacijos sumaišties ir nedvasingumo tarsi randa lietuviškame kaime, dar nepradusiame archajiškumo ir gamtos gyvenimo ciklui būdingo pasikartojimo, mirimo ir atgimimo kaitos.

Archajiškasis kaimas, iš kurio kilęs V. Krėvė ir į kurį sugrįžta jau kaip rašytojas ir intelektualas, vis dėlto jam nėra galutinė pažinimo stotis, veikiau tik tarpustotė į gilesnius pažinimo tolius. Kelią nurodo senovės indų filosofija, budizmas, apskritai didelis V. Krėvės susidomėjimas dar studijų metais Rytų kultūra. Jautėsi Rytų religijų klausimais toks stiprus ir pasiūtikintis, kad 1912 m. Baku visuomenei ryžosi skaityti viešas paskaitas

draminės formos veikalas *Šarūnas*, bet kūrybinės mintys užimtos ir Rytais. 1913 m. V. Krėvė išspausdino orientalistinę apysaką *Pratjekabuda*. Pagoniškos, tautinės būties ir metafizinės minties modeliai, kuriais operuoja V. Krėvė, persmelkia vienas kitą, papildo ir praturtina jo kūrybinių paieškų repertuarą.

V. Krėvės kūrybos tyrinėtojai įdomiausių sąsajų su Rytų kultūromis randa net, regis, tautiškiausiose, lietuviškiausiose rašytojo literatūrinuose kūriniuose bei personažuose. A. Zalatorius net V. Krėvės pamėgtąjį kaimo išminčiaus skerdžiaus, gyvulių globėjo, prototipą linkęs sieti su oriento realijomis: Avestos himne teigiama, esą Zaratustra, be kitų jam būdingų ypatybių, pasižymėjo ir kaip gyvulių globėjas.

Panašių sąsajų atskleista ne viena. Lygiai kaip ir Vakarų kultūros dvasinių, filosofinių paieškų įtekmių, kurių raktą galima aptikti F. Nietzchės, A. Schopenhauerio traktatuose. O jie buvo ne tik žinomi, bet ir išstudijuoti, išgyventi V. Krėvės, kaip ir daugelio kitų XX a. pradžios intelektualų ir inteligentų, atkakliai ieškojusių atsakymų į daugybę klausimų, kuriuos kėlė gyvenimas.

Nepaseno V. Krėvė ir XXI a. žmogui. Nepasens tol, kol žmonėms rūpės tautos, žmonijos ir pavienio žmogaus likimas. Pasak prof. V. Daujotytės, tai V. Krėvė nutiesė patikimus kelius tarp žemdirbių etninės kultūros ir didžiųjų kultūrų universalijų. Iš tiesų universalesnio kūrėjo Lietuva neturėjo ir neturi, – ko gero, lieka tik

V. Krėvėi skirtoje mokslinėje konferencijoje dalyvavo Lietuvos mokslų akademijos nariai etnologas prof. Leonardas Sauka ir poetas Justinas Marcinkevičius

Kalbą sako Varėnos rajono meras Vidas Mikalauskas

pritari profesorei. Per V. Krėvės kūrybą patiriame, kaip jaunutė Lietuvos kultūra spraudėsi į pasaulinį kultūros procesą, atėidama su permastyta ir išjausta istorine bei etnine patirtimi.

Menui lengviau žengti per slenksčius

Minutėlei pamėginkime įsivaizduoti, kad Vinco Krėvės nebuvo, vadinasi, nėra ir jo literatūrinių kūrinų. Kas būtų iš visų mūsų lietuviškumo, ar daug mums bylotų Merkinės pilialiniai ir kaip nublanktų Dainavos šalių spalvos. Kažkuo būtume, bet ne tu, kuo esame, nes augome su V. Krėvės papasakotais senų žmonių padavimais ir jo akimis žvelgėme į Dainavos milžinkapius.

Šis mažo ūgio ir toli gražu ne imponantiškos išvaizdos dūkas mus apdovanojo ne tik poetiška ir nepaprastai daininga literatūrinė kalba, bet herojiškais dramaturginiais tipažais – mitologiniu Šarūnu, istoriniu Skirgaila.

V. Krėvės dramų herojai – tai besiblaškančios, maištaujančios, kenčiančios ir vietos nerandančios asmenybės. Tai pereinančios epochas, savotiškai tarpinės būsenos atstovai, iš tradicinės aplinkos išėję, bet taip ir neįstengę žengti lemiamo žingsnio ir peržengti slenksčių į naują epochą. Skirgaila blaškosi tarp pagonybės ir krikščionybės, bet lemtingo apsisprendimo taip ir neįstengia padaryti. Prof. Vanda Zaborskaitė V. Krėvės dramą *Skirgaila* linkusi nagrinėti Henriko Ibseno dramų ir vieno iš rusų simbolizmo pradininkų Dmitrijaus Merežkovskio istorinių romanų trilogijos *Kristus ir Antikristas* (1895–1905), taigi Europos kultūros universalijų, šviesoje.

Panašiai labai plačiame pasaulinės literatūros ir kultūros reiškinio kontekste profesorė vertina ir V. Krėvės dramą *Šarūnas*. V. Krėvės Šarūnas – pirmasis lietuvių literatūros promotėjiškasis herojus. Savo tautą jis veda tarsi į Pažadėtąją žemę, t. y. Lietuvos valstybingumą. Tačiau Šarūnas

sustoja ir lieka ant slenksčio, kurio taip ir neįstengia peržengti. Vienijęs Lietuvos valstybę, rengęs tautą aukštesnio lygmens politinio darinio gyvenimui Šarūnas taip ir netampa pirmuoju savo paties kurtosios valstybės valdovu, jam pristinga vieno ryžtingo ir lemiamo žingsnio. Prof. V. Zaborskaitė Šarūnas tuo panašus į Mozę, kuris 40 metų vedė savo tautą į Pažadėtąją žemę, parengė tautą naujam gyvenimui, bet pats į tą Pažadėtąją žemę taip ir neįžengė. Bendriausia prasme profesorė mato Šarūno ryšį ir su šv. Jonu Krikštytoju, kuris skelbė ateisiant Išganytoją, bet pats taip ir liko nuošalyje nuo tų naujų, kurios atėjo su Kristumi.

Profesorė daro reikšmingą išvadą mėgindama atsakyti į savo pačios iškeltą klausimą: ką V. Krėvė norėjo pasakyti šiomis gal ne kiekvienam iš pirmo žvilgsnio suvokiamomis užuominomis? Gal išties seną ir ne kartą kartotą tiesą: menas padeda atskleisti dalykus, kurių dar nesuma mokslas, nors tie dalykai yra nepaprastai svarbūs.

V. Krėvė yra tos praėjusios epochos žmogus, kai kūrėjas galėjo, o tomis sąlygomis ir privalejo imtis iškart devynių amatų, reikštis daugelyje mokslinio, literatūrinio ir visuomeninio gyvenimo sričių. Tai sinkretiško žmogaus tipas. Tačiau pirmiausia jis buvo ir išlikęs rašytojas, didžiulio ir aistringo talento žmogus. Šis talentas, kūrybinė ugnis jį ir vedė, vertė reikštis daugelyje kūrybinio, pedagoginio ir politinio gyvenimo sričių. Bet šiandien V. Krėvė mums svarbus pirmiausia ne savo akademiniais laipsniais ir netgi ne tuo, kad buvo pirmasis Lietuvos mokslų akademijos prezidentas. Pirmiausia tai didis kūrėjas, rašytojas, mažos ir toli gražu ne pirmaujančios Europoje tautos istorinėje ir dvasinio gyvenimo patirtyje sugebėjęs pamatyti ir kitiems perteikti pasaulio universalijas, bendražmogiškas vertybes.

Gražvydas Kantvydas

Ištraukas iš V. Krėvės kūrinių skaito Alytaus dramos teatro aktorė Inesa Pilvelytė ir Respublikos nusipelnęs artistas Tomas Vaisieta

Istorikui, teisininkui P. Pakarkliui – 100 metų

2002 m. lapkričio 23 d. sukanka lygiai šimtas metų žymiam Lietuvos istorikui, teisininkui bei kraštotyrininkui Povilui Pakarkliui. Jo gimimo data, kaip ir keletas kitų lietuvių kultūros veikėjų ir istorikų (A. Janulaičio, P. Tarasenos), rašoma skirtingai. Bostoniškoje enciklopedijoje, taip pat tarpukario spaudoje nurodoma lapkričio 10-oji, tarptautinė enciklopedijoje – 23-ioji. Nors pats P. Pakarklis autobiografijose rašydavo pirmąją datą, reiktų manyti, kad teisingesnė antroji, nes gimimo metrike rašoma data pagal senąjį Julijaus kalendorių, kuris Lietuvoje funkcionavo iki 1915 m.

P. Pakarklis gimė Smilgių kaime, Kupiškio valsčiuje. Tėvų ūkis iki tėvo mirties susidėjo iš 20 ha žemės. Povilas Pakarklis – jauniausias iš trijų šeimos vaikų. Brolis Jonas buvo vyresnis 10 metų, sesuo Ona – 5-eriais. Tėvai yra turėję ir daugiau vaikų, tačiau jie mirė dar prieš gimstant Povilui. Iki 1919 m., kol mokėsi Kupiškio gimnazijoje, Povilas gyveno pas tėvus, nuo 1919 m., kai išvyko mokytis į Panevėžį, į tėviškę sugrįždavo tik vasaromis.

1923 m. jis baigė Panevėžio gimnaziją ir įstojo į Lietuvos universiteto Kaune Teologijos – Filosofijos fakultetą. Pagrindine specialybe pasirinko senovės istoriją, o šalutinėmis – Lietuvos istoriją, pedagogiką bei psichologiją. P. Pakarkliui dėstė profesoriai Antanas Alekna, Jonas Totoraitis, Pranas Penkauskas. Studijuodamas P. Pakarklis aktyviai veikė studentų ateitininkų organizacijoje, kuriai 1924–1927 m. atstovavo Rygoje, Tartu, Taline, Helsinkyje, Niurnberge. Studijų laikais propagavo abstinenciją, paskatintas kunigo Antano Kripaičio abstinentu buvo dar Kupiškio gimnazijoje. 1927 m. P. Pakarklis vienas redagavo katalikų blaivybės draugijos leidinį *Sargyba*. Taip pat jau studijų metais jis žengė pirmuosius teisininko žingsnius – išrinktas į Universiteto teisimą, rūpinosi akademinė drausme. Anot prof. V. Pšibilsčio, tuo laikotarpiu P. Pakarklis galėjo tapti vienu iš aktyviųjų Lietuvos krikščionių demokratų partijos veikėju. Tačiau susidūręs su krikdemų partijos finansinėmis machinacijomis jis nutraukė ryšius su šia partija. 1927–1928 metais P. Pakarklis buvo tautininku.

1927 m. baigęs Universitetą ėmėsi pedagoginio darbo – Tauragės mokytojų seminarijoje pradėjo dėstyti istoriją, psichologiją, logiką ir net gimnastiką. Tų pačių metų vasarą rinko istorinę medžiagą Karaliaučiaus universiteto bibliotekoje. 1928 m. vasarą prasidėjęs nesutarimams su Tauragės mokytojų seminarijos direktoriumi iš šios įstaigos atleistas, bet rudenį didelėmis pastangomis priimtas į Panevėžio mokytojų seminariją. Čia įsidarbinti padėjo seminarijos direktoriaus pareigas užėmęs buvęs P. Pakarklio mokytojas. Be to, P. Pakarklis dėstė lietuvių kalbą Panevėžio žydų mergaičių gimnazijoje *Javne*.

Taip pat Panevėžyje jis tapo uoliu voldemarininku. 1929 m. P. Pakarklis laiške tautosakininkui Jonui Baliui rašė apie rūpesčius dėl Jaunosios Lietuvos draugijos. Jis stengėsi įtraukti į organizaciją naujų narių, apsaugoti tautininkus mokytojus nuo karinės tarnybos, rūpinosi spaudos platinimu. Šiame laiške P. Pakarklis minėjo 1929 m. gegužės 19 d. Panevėžyje vykusias 10-ies metų nuo bolševikų išvijimo sukaktuves, kuriose jam teko pirmąsyk gyveni-

Povilas Pakarklis 1932 m. (Nuotrauka iš Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Retų spaudinių skyriaus)

me skaityti paskaitą po atviru dangumi. Iš laiško matyti, kad P. Pakarklis šiuo gyvenimo laikotarpiu susidomėjo fašizmu – prašė J. Balio gauti naujos literatūros šia tema.

1930 m. P. Pakarklis vieną semestrą buvo išvykęs studijuoti į Miuncheno universitetą. Meno istorikas P. Reklaitis spėja, kad P. Pakarklis gerai mokėdamas vokiečių kalbą Vokietijoje siekė įgyti daktaro laipsnį – jis galėjo parašyti apie Mažosios Lietuvos praeitį neblogą darbą, originaliai kritikuojantį 1927 m. pasirodžiusį vokiečių mokslininkų vyro ir žmogus Mortensenu teiginį. Ar jis parašė šį darbą, tikslesnių duomenų nėra. Tačiau recenzijos pobūdžio disertacija buvo atmesta ir nuo tada P. Pakarklis tapo griežtu „vokiškojo mokslo“ priešininku, tai rodo jo visi vėlesni moksliniai darbai. P. Pakarklis pradėjo polemiką su Vokietijoje daktaro laipsnius įgijusiais kalbininku A. Salium ir istoriku Z. Ivinskium. Anot P. Pakarklio, Lietuvoje tarp vokiečių naujojo mokslo, skelbiančio, jog lietuvių migravo į Mažąją Lietuvą tik XVI a., priešų galima rasti įvairių politinių pažūrų žmonių: tautininkų, ateitininkų, komunistų (V. Vileišis, V. Prysmanas, A. Voldemaras, J. Matusas, V. Mickevičius - Kapsukas, dar reikėtų priskirti A. Kučinską ir S. Sužiedėlį). Tuo tarpu uolūs lietuviškos kilmės įtakingas vietas Lietuvoje užimantys vokiečių naujojo mokslo skleidėjai esą A. Salys ir Z. Ivinskis. Vis dėlto Mortensenu koncepcija turėjo mokslinį pagrindą ir P. Pakarklio polemika buvo gerokai prirempta. Anot menotyrininko P. Reklaičio, P. Pakarklis tapo šių mokslininkų oponentu dėl vokiečių atmosferos jo disertacijos.

Grįžęs iš Miuncheno P. Pakarklis atleidžiamas iš Panevėžio mokytojų seminarijos mokytojo pareigų. Tais metais – 1930 m., lapkričio mėnesį jis suimamas už pamfletą *Ar p. Smetona jaunimui pavyzdys?* 1931 m. teisiamas, gavo bausmę – vienerius metus kalėjimo lygtinai. Dar 1931 m. P. Pakarklis paleistas. Kaip tik tada, anot paties P. Pakarklio, prasidėjo jo kairėjimas. 1931 m. įsteigė Kupiškio laisvamanių skyrių, nuo 1932 m. pradėjo rašinėti į SSRS laikraščius. Laisvamanybę P. Pakarklis demonstravo ir 1932 m. tarnaudamas kariuomenėje – už nėjimą bažnyčion buvo baustas „stovėjimu po šautuvu“.

1932–1934 m. P. Pakarklis studijavo teisę VDU Teisių fakulteto Teisių skyriuje. Klausė profesorių M. Remerio, A. Janulaičio, V. Biržiškos paskaitų. Mokslus baigęs dirbo Apeliacinių rūmų sekretoriaus padėjėju. 1934 m. parašė *Mažąją Lietuvą* – knygą, nu-

kreiptą prieš vokiškąjį nacistinį istorijos mokslą. Tuo metu Lietuvos ir Vokietijos santykiai buvo įtempti, todėl ši knygą patiko tuometiniam teisingumo ministru, tai lėmė P. Pakarklio paskyrimą Kauno apygardos prokuroro padėjėju. Jis taip pat dalyvavo rašant garsiosios Noimano – Zaso bylos kaltinamąjį aktą.

Šalia teisininko darbo P. Pakarklis dirbo mokslinį darbą, labiausiai domėjosi Mažosios Lietuvos, Kryžiuočių ordino ir Katalikų Bažnyčios istorijos temomis. 1933 m. parašė straipsnius *Klaipėdos srities gyventojų tautybė prieš vokiečių ordino atėjimą*, 1935 m. – *Vokiečiai apie Mažąją Lietuvą*, *Lietuva vokiečių mokslo šviesoje*, 1938 m. – *Daktaratai*. Visi moksliniai straipsniai – poleminių pobūdžio. 1939 m. Lietuvos žiniose P. Pakarklis tęsė polemiką su Z. Ivinskium. Šįkart jis teigė, kad Z. Ivinskis nepagrįstai atmetė studento V. Misiukevičiaus diplominį darbą *Lietuvių vokiečių Mažajoje Lietuvoje*, kuris kritikavo vokiečių koncepcijas. Z. Ivinskis atsakė, kad studento diplominis darbas buvo ne atmetas, o grąžintas pataisyti grynai metodinius dalykus, kaip ir kai kurie kiti skirtingomis temomis rašyti studentų darbai.

1938 m. P. Pakarklis išvyko į dviejų mėnesių kelionę po įvairias Europos šalis – Italiją, Belgiją, Prancūziją, Lenkiją. Pakeliavęs susidomėjo SSRS, įstojo į lietuvių draugiją SSRS tautų kultūrai pažinti. 1939 m. pavasarį ir vasarą tarpininkaujant *Inturistui* P. Pakarklis du kartus aplankė SSRS. Kelionės įspūdžius publikavo *Lietuvos žiniose*. Pirmas įspūdis apie SSRS P. Pakarkliui susidarė toks: ... *tokia nuodugnaus (keleivijų daiktų) apžiūrėjimo jokioje kitoje valstybėje neteko pastebėti, nors esu turėjęs reikalų su 11 valstybių muštinių tarnautojų...* gavosi įspūdis, kad buvo stropiai tikrinama, kad koks žmogus, užlipęs ant stogo viršaus ar prisikabinęs prie traukinio ratų, slapčia nepatektų į SSSR teritoriją ar neišvyktų iš ten ... Taigi nors pirmas P. Pakarklio įspūdis apie SSRS buvo kaip apie šalį-kalėjimą, matyt, sovietai nesunkiai patraukdavo savo pusėn į ateizmą linkusius intelektualus ir jis susižavėjęs komunizmu 1939 m. Lietuvoje birželio mėnesį kartu su P. Cvirka ir L. Gira skaitė paskaitas apie „gerą gyvenimą SSSR“. P. Pakarklis buvo įsitikinęs, kad vokiečiams 1939 m. kovo mėn. užgrobęs Klaipėdos kraštą vienintelis būdas išsaugoti Lietuvos nepriklausomybę – suartėti su SSRS. 1940 m. jis kolaboravo su sovietais. Tų metų birželio 17 d. P. Pakarklis buvo paskirtas Lietuvos liaudies vyriausybės teisingumo ministru bei „Liaudies seimo“ deputatu, kurį laiką buvo net ministru pirmininku. Birželio 18 dieną pasirašė įsakymą paleisti iš kalėjimo LKP CK sekretorių A. Sniečkų. Pats asmeniškai prižiūrėjo penkių RSFSR įstatymų kodeksų vertimą, pasiūlė LSSR konstitucijos projektą Liaudies seime, taip pat buvo Lietuvos įstojimo į SSRS rezolucijos pranešėju. Rengė santuokos ir metrikų įstatymus, likvidavusius monopolinę Bažnyčios teisę vykdyti gimimo, mirimo bei sutuoktuvių registraciją. Šiems įstatymams prigijo neoficialus *lex pakarklensis* pavadinimas.

1940–1941 metais P. Pakarklis taip pat buvo Vilniaus universiteto docentu ir dėstė baudžiamąją teisę. Taigi P. Pakarklio kolaboravimas diegiant sovietinę teisę pirmaisiais

Nukelta į 19 p.

1. Kaip laikosi Baltarusijos mokslas

Kaip laikosi mūsų artimos kaimynės Baltarusijos mokslas, kokie sunkumai iškylo jo kelyje? Lietuvos spaudoje apie tai mažai rašoma, tarsi būtų kažkelintos svarbos dalykas. O juk tikrai šitaip nėra, nes domėtis artimiausių kaimynų mokslo gyvenimu – tai ne vien paprastas smalsumas, bet ir labai pragmatiškas poreikis, ir kam geriau už pačius mokslininkus visa tai žinoti.

Mokslo Lietuvos pašnekovas – Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos mokslinis sekretorius, prezidiumo narys akad. Fiodoras Lachvičius. Beje, jis vadovauja Akademijos Chemijos ir žemės mokslų skyriui, taip pat yra Bioorganinės chemijos instituto direktorius.

Akad. FIODORĄ LACHVIČIŲ kalbina Mokslo Lietuvos vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas.

Mokslo paskirtis – gauti fundamentinių žinių

Gerbiamasis akademike, kaip Baltarusijos mokslas keitėsi per pastaruosius 10–12 metų? O gal nesikeitė?

Klausimas, sakyčiau, globaliai strategiškas. Mokslas, aišku, keičiasi, o ypač mokslo organizacinė veikla. Keičiasi tradiciniai mokslo uždaviniai. Jeigu seniau mokslas buvo suprantamas kaip naujų žinių apie gamtą ir visuomenę gavimas, tai dabar mokslui keliami kiti reikalavimai. Baltarusijoje siekiama, kad mokslas darytų tiesioginę įtaką ekonomikai, socialinei bei kultūrinei aplinkai. Kartais net galima stebėti, kaip pakeičiamos sąvokos, nes visiems lyg ir aišku, jog kiekvienos šalies išsivystymą lemia mokslo ir technikos pažanga, technologijų lygis, kuris juk remiasi fundamentinėmis žiniomis.

Fundamentinės žinios gaunamos tradiciniu būdu, per mokslinius tyrimus. Tuo mūsų laikų mokslininkai niekuo nesiskiria nuo savo pirmtakų, kurie mokslė dirbo prieš 15–20 metų ir ypač gamtos mokslų srityje. Kaip ir seniau, kuriamos ir tobulinamos laboratorijos, daromi eksperimentai. Tačiau kai tos naujos mokslo žinios gaunamos, ne paslaptis, valstybės įstaigų valdininkai bei mokslo organizatoriai pradeda kelti savo reikalavimus. Štai tada neretai ir pamirštama, jog svarbiausia mokslo paskirtis – būtent naujų fundamentinių žinių gavimas.

Manau, jog ne visada teisingai suvokiama, kuo fundamentinių žinių gavimas skiriasi nuo taikomųjų tyrimų, techninio tobulinimo ir pagaliau technologijų kūrimo bei panaudojimo etapo – visa tai ganėtinai sudėtinga ir, kartoju, toli gražu ne visada teisingai suvokiama.

Jeigu teisingai supratau, tai Jums atrodo neteisinga, kad įvairūs valdininkai ir funkcionieriai per mažai vertina fundamentines mokslo žinias, dažniausiai mokslo teikiamą naudą sieja tik su taikomaisiais tyrimais?

Taip, ir dėl to mokslas labai nukenčia. Žinoma, tam tikru laikotarpiu, kai mokslui buvo skiriamos didžiulės valstybės bei kitų šaltinių lėšos ir turėtas geras fundamentinių tyrimų įdirbis, galima buvo kai kuriose srityse pasiekti proveržį. Tačiau kai tik būdavo išsėmiama fundamentinių žinių teiktoji nauda, tie darbai paprastai imdavo strigtį, nes į mokslą nuolat turi pritekėti naujų žinių.

Ką laiko mokslininku

Tačiau jeigu valstybė mokslui skiria lėšų, tai natūralu, jog reika-

Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos rūmai

lauja ir tam tikros materialios naudos, kad ir taikomųjų tyrimų pavidalu.

Visai logiška. Kita vertus, juk mokslas labai ilgą laikotarpį būdavo plėtojamas, žinios kaupiamos net ir nekeltiant konkrečių tikslų, kam tai bus pritaikyta. Visa tai nėra taip jau vienareikšmiška, ypač kalbant apie nedidelių valstybių mokslą. Mat mažos šalys negali plėtoti visų sričių mokslo fundamentinių tyrimų. Štai kodėl labai svarbu pasirinkti teisingus mokslo prioritetus.

Kaip Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos darbuotojai suvokia savo šalį – kaip mažą, vidutinę, o gal didelę?

Jeigu klausiate mano nuomonės, tai

mančiau, kad Baltarusija – vidutinio dydžio šalis. Vis dėlto valstybėje 10 mln. gyventojų, o mokslo tiriamąja veikla užsiima apie 30 tūkst. darbuotojų.

Į šį skaičių patektų ir aukštųjų mokyklų dėstytojai, pedagogai?

Taip, kadangi pedagoginius ir mokslo laipsnius turintys aukštųjų mokyklų dėstytojai juk taip pat dirba mokslinį darbą.

Atleiskite, jeigu klausimas pasirodys keistas: ką Baltarusijoje laikote mokslininku? Ar tik mokslo laipsnį turinčius asmenis, o gal visus, dirbančius atitinkamą tiriamąjį darbą?

Pirmiausia tai atitinkamos kvalifikacijos darbuotojai. Jų kvalifikaciją rodo

mokslo laipsnis, o Baltarusijoje – du mokslo laipsniai. Tai visai nereikia, kad šiuos laipsnius turintys būtinai turi dirbti mokslinį darbą. Kita vertus, net studentai, juo labiau aspirantai ar jaunesnieji moksliniai bendradarbiai gali dirbti moksle, bet tai yra tik perėjimo į mokslinę veiklą etapas. Sėkmingai dirbantis tyrėjas darbas, bet neturintis mokslo laipsnio privalo rūpintis ir savo kvalifikaciją įteisingai mokslo laipsniu. Antraip laikoma, jog jis savo kvalifikacijos nekelia.

Trumpai tariant, mokslo laipsnis yra mokslinio statuso patvirtinimas. Ne paslaptis, kad buvusių sąjunginių respublikų mokslas priklausė nuo „stipraus centro“. O kaip šiandieninės Baltarusijos mokslas?

Iš tikrųjų „stiprus centras“ nustatydavo, kokias kryptis plėtoti viename ar kitame regione, respublikoje. Dabar kiekviena iš tų sąjunginių respublikų tapo nepriklausoma valstybė, tad suprantama, jog turi spręsti ir veikti pagal savo interesus. Tai būtinai. Antra vertus, tenka įvertinti ir tų mokslinių mokyklų, kurios buvo suformuotos, galimybes, atsižvelgti į esamus mokslo darbuotojus. Kartais šalyje gali kilti labai svarbi problema, bet jeigu neturime tos srities mokslininkų, specialistų, tai vargu ar į tą sritį verta mesti dideles lėšas.

Tradicinės mokslo kryptys ir šiandien gyvuoja

Kokias tradicines Baltarusijos mokslo sritis ir kryptis Jūs galėtumėte išskirti? Žinoma, įdomiausia būtų išgirsti apie tas, kurios ir šiuo metu sėkmingai plėtojamos.

Aš išskirčiau fizikos ir matematikos kryptis. Gerai žinomos mūsų šalies optikos, lazerių fizikos mokslinės mokyklos. Svarbu tai, kad šių kryptų pasiekimai dažnai pritaikomi technologijoms kurti. Antai lazerių technologijos labai sėkmingai taikomos pramonėje, karyboje, medicinoje. Lazerių kryptį toliau sėkmingai plėtoja buvęs Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos prezidentas akad. Aleksandras Pavlovičius Vojtovičius ir kiti mokslininkai.

Sakyčiau, kad visai neblogai šalyje plėtojama kibernetika. Ši mūsų tradicinė kryptis susijusi ir su informacinėmis technologijomis.

Kaip laikosi Baltarusijos tradicinių mokslo sričių institutai – mašinų gamybos, traktorių gamybos ir kiti? Kaip apskritai

seksi plėtoti mokslo ir pramonės ryšius?

Man atrodo, kad mūsų mašinų gamyba, kuri seniau buvo orientuota visos Tarybų Sąjungos reikmėms, dabar tampa didele problema Baltarusijai. Šalis turi sunkumų realizuodama savo mašinų gamybos pramonės produkciją, pvz., kad ir automobilius, traktorius. Daug sunkumų ir dėl atsiskaitymų su šios gamybos partneriais, nes juk ne visas automobilių ir traktorių detales, mazgus pati Baltarusija gamina. Manau, jog ir ateityje šių problemų nepavyks išvengti, todėl ir tolesnis šios pramonės likimas bei šių sričių mokslo ateitis sudėtinga.

Pagal konversijos programą

Jūs, būdamas Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos mokslinis sekretorius ir prezidiumo narys, taip pat vadovaujate ir vienam Akademijos skyriui. Kaip pakomentuotumėte jo veiklą?

Vadovauju vienam iš tradicinių mūsų MA Chemijos ir žemės mokslų skyriui. Skyriui priklauso 1930 m. įsteigtas Chemijos institutas, taip pat Bendrosios neorganinės chemijos, Fizikinės organinės chemijos, Bioorganinės chemijos ir Naujų medžiagų chemijos institutai.

Kitą skyriaus dalį, t. y. Žemės mokslų, sudaro Geologijos institutas, Gamtinių išteklių naudojimo problemų ir Ekologijos institutai. Pastarasis šiuo metu yra kaip Polesės problemų skyrius Breste. Be to, skyriaus sudėtyje yra Respublikinis distancinio zondavimo centras *Ekomir*, kuris užsiima aerokosminiu zondavimu ir diagnostikos darbais. Naudojant dirbtinius Žemės palydovus bei kitus skraidymo aparatus tiriami dirvožemiai, klimatologijos problemos. Centras įkurtas pagal konversijos programą, JAV Kongresui skyrus apie 6 mln. dolerių buvusių karinių bazių Baltarusijos teritorijoje reabilitavimui. Iš tų lėšų Centras įsigijo modernios analitinės aparatūros, prietaisų, kurie naudojami vietovių distanciniam zondavimui, paimti ir automatizuotai analizuoti dirvožemio, vandens mėginiai ir pan.

Ar šis Distancinio zondavimo centras savo pastangų nenukreipia į teritorijas, nukentėjusias nuo Černobylio katastrofos?

Taip, šitie darbai ten taip pat atliekami. Centras turi nuosavą sraigatasparnį, tad jį naudodami daug darbų ir atliekame. Šie ir daugelis kitų mokslinio

Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos mokslinis sekretorius, prezidiumo narys akad. Fiodoras Lachvičius Jaunojo žiūrovo teatre Minske minint Ignoto Domeikos 200-ąsias gimimo metines

tyrimo darbų, kaip sakiau, priklauso MA Žemės mokslų skyriui.

Vadovaudamas Chemijos ir Žemės mokslų skyriui atliekate mokslo organizatoriaus, koordinatoriaus tarp skyrių vaidmenį. O kokią darbą Akademijoje dirbate kaip specialistas ir konkrečios srities mokslininkas?

Esu Bioorganinės chemijos instituto direktorius, tad mano darbą galima vertinti ir kaip šios srities specialisto. Mano tyrinėjimų sritis – organinė ir biologiskai aktyvių medžiagų chemija. Tai įvairios gamtinės medžiagos, taip pat organizmo, vabzdžių, augalų hormonai ir pan.

Jūsų vadovaujamas institutas atlieka teorinius ar labiau taikomojo pobūdžio darbus?

Dirbame su biologiskai aktyviomis medžiagomis, pvz., biopolimerais. Jiems priklauso baltyminės molekulės, fermentai, nukleino rūgštys ir pan. Tai štai gauti tas biologiskai aktyvias gamtines medžiagas bei jų analogus, juos panaudoti medicinoje, žemės ūkyje ir kitose srityse ir yra mūsų darbas. Aišku, daug dėmesio skiriame fundamentiniams tyrimams: nagrinėjame, kaip atsiranda ir keičiasi biopolimerų struktūros (baltyminės molekulės, nukleono rūgštys), kokių fermentų sudėtyje (proteinų ir glikoproteinų) jas aptinkame ir kaip tos struktūros gali būti susietos su organizmo funkcionavimu, kokias patologijas sukelia ir pan.

Buvo metas, kai mūsų Bioorganinės chemijos institutas buvo pagrindinė organizacija, kuri kūrė ir tobulino radioimuninius preparatus, naudojous analizuojant ir diagnozuojant įvairius susirgimus.

Ta proga norėčiau priminti, jog kuri laiką mūsų Instituto mokslinės tarybos nariu buvo Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. Juozas Kulyš, mums įdomūs, aktualūs ir Lietuvos MA prezidento akad. Benediko Juodkos atliekami darbai. Taigi Lietuvoje turime gerų kolegų, kurių darbus vertiname.

Baltarusijos humanitarai kol kas pasaulio nestebina

Kaip vertinate savo šalies humanitarinius mokslus?

Mano supratimu, Baltarusijoje humanitariniai mokslai plėtojami per mažai. Dabartiniame pasaulyje, kur labai daug dėmesio skiriama modernioms technologijoms, gilių humanitarinių žinių stygius gali turėti labai sudėtingų ir neigiamų pasekmių ir konkrečios šalies visuomenė, ir tarptautiniu mastu.

Dėl kokių priežasčių kol kas stringa Baltarusijos humanitariniai mokslai?

Priežastis ta, kad ilgą laiką mūsų humanitariniai mokslai buvo labai ideologizuoti, suvaržyta kūrybinė mąstysena. Aišku, jog tai paliko ir labai rimtas pasekmes. Dėl šios priežasties buvo suvaržytas ir tarptautinis mūsų mokslininkų humanitarų bendradarbiavimas.

Kaip ir kiekviena mokslinė idėja, taip ir humanitarinės idėjos turi būti patikrintos mokslinėse diskusijose, įvairiapusiai įvertintos. Platus humanitarinis požiūris į žmogų, visuomenę, socialinius reiškinius, mokslinės ir techninės pažangos pasekmes šiuo metu yra nepaprastai reikalingas.

Kokie humanitariniai mokslai, Jūsų nuomone, ypač svarbūs Baltarusijos valstybei ir baltarusių tautai?

Mano supratimu, tai istorija, filosofija, teisė, pagaliau ir literatūros mokslas. Visa tai svarbu. Dirbdamas Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos prezidiume kuri laiką vadovavau Humanitarinių mokslų skyriui, todėl jaučiuosi turįs teisę vertinti humanitarinius mokslus. Baltarusija Tarybų Sąjungai priklausė ilgiau negu Lietuva ir kitos Baltijos valstybės. Todėl teisiniai, valstybės stovybos ir tarptautinių santykių klausimai tuo metu nebuvo aktualūs.

Nepriklausomos valstybės gyvavimo

laikotarpiu Baltarusijoje įkurtas naujas Valstybės ir teisės institutas. Plėtojamas ekonomikos mokslas (nors tai veikiau socialinių mokslų sritis). Mokslų akademijos Ekonomikos institute buvo apie 30 mokslo darbuotojų, dabar Institutas sustiprėjo ir priklauso Baltarusijos žemės ūkio mokslų akademijai. Taip pat turime didelį šakinių Ekonomikos institutą, veikiančią prie Ekonomikos ministerijos.

Apskritai šakinių institutų šalyje liko labai mažai. Baltarusijos nacionalinė mokslų akademijai priklausė 50 mokslo institutų, tačiau iš Žemės ūkio mokslų akademijos prisidėjo dar 16 institutų. Anksčiau veikė Valstybinis miltelinės metalurgijos koncernas, kuriam priklausė ir pajėgus mokslo tyrimų institutas. Arba *Mašpiboro* koncerno pagrindu buvo kuriama didelė gamykla, kartu su mokslo institutu buvusi pavaldi TSRS mokslų akademijai. Visi šie ir kai kurie kiti subjektai Baltarusijos prezidento Aleksandro Lukašenkos dekretu įtraukti į Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos sudėtį, tad iš viso Baltarusijos NMA priklauso apie 70 mokslo institutų.

Valstybė didina įtaką Baltarusijos MA

Kokia Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos ateitis? Kokios akademijos norėtų mokslo visuomenė? Pagaliau kokią jos ateitį mato patys šiandieniniai Mokslų akademijos lyderiai, kurių vienas Jūs ir esate? Ar ir toliau Mokslų akademija vadovaus ir valdys šalies mokslo institutus, o gal numato keisti savo paskirtį valstybėje?

Diskusijų ir ginčų esama gana daug. Mūsų Mokslų akademija neišsaugojo statuso, kurį seniau turėjo. Remiantis šalies prezidento dekretais bei įsakais ir parengtu nauju Mokslų akademijos statutu (jis greitai turės būti patvirtintas) MA vadovaujantys organai nebus renkami. MA prezidentą, viceprezidentus ir prezidiumo narius skiria valstybės prezidentas. Taigi MA atlieka valstybės valdymo funkciją mokslų srityje, nors prie Baltarusijos respublikos ministrų tarybos ir lieka veikti Mokslo ir technologijų komitetas.

Svarstytas ir toks variantas, kad MA funkcionuotų šio komiteto viduje, bet akademinės visuomenės ši idėja nebuvo palaikyta. Kaip toliau bus organizuojama Baltarusijos MA veikla, man šandien sunku atsakyti. Parodys gyvenimas.

Išsina, kad ne patys Mokslų akademijos nariai sprendžia Akademijos likimą, bet aukščiausi šalies valdymo organai bei valstybės vadovas?

Taip. Kita vertus, būti autonomiška

ir be lėšų MA taip pat juk negali. Reikia ieškoti išeities. Kokia ji turėtų būti, kad galėtų efektyviau veikti, šiandien negalėčiau atsakyti.

Akad. Michailas Miasnikovičius Baltarusijos nacionalinės MA prezidentu, matyt, ir paskirtas tam, kad būtų sustiprintas valstybės vaidmuo MA valdyme ir veikloje?

Ekonomikos mokslų daktaras akad. M. Miasnikovičius į Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos prezidentus atėjo iš valstybės valdymo organų, 6 metus jis buvo šalies prezidento administracijos vadovas. Prieš tai jam yra tekę būti šalies vicepremieru, dirbti valstybės plano komitete ir net šakos ministru. Žinoma, tai ryškus valdymo srities atstovas, kuris turi savo supratimą, kaip turėtų būti tvarkomas ir organizuojamas šalies mokslas. Kita vertus, kadangi atėjęs ne iš MA sistemos, jam gal ir nėra paprasčia orientuotis visose mokslo institutų veiklos ir mokslo subtilybėse. Tačiau prezidentas nuolat pabrėžia gerai žinąs ekonomikos funkcionavimo reikalus ir valstybės organizavimo ir valdymo sistemos veiklą. Galimas dalykas, šios žinios ir patirtis padės mokslo kolektyvų pastangas nukreipti norima linkme. Šiuo metu keliamas uždavinys, kad MA ir mokslo institutai turi veikti atskiras ekonomikos šakas. Pvz., biologijos, biochemijos mokslai turėtų veikti mediciną bei vaistų pramonę. Fizikos mokslams keliamas uždavinys daryti didesnę poveikį šalies pramonės ir įrenginių pramonei. Taip pat ir žemės ūkį turi intensyviau veikti įvairios šalies mokslo kryptys. Trumpai tariant, norima, kad mokslas darytų įtaką, orientuotų ir vestų atskiras pramonės šakas.

Bet ar tai ir yra tikroji mokslo paskirtis – vadovauti pramonei? Ar tokiu būdu iš tiesų mokslo institutai nepatenka į visišką priklausomybę nuo ministerijų funkcionierių, neatsiduria apskritai su mokslu nieko bendra neturinčių asmenų valioje?

Iš esmės tokius reikalavimus būtų galima suprasti, bet kaip surasti bendrus ir veiksmingus veiklos mechanizmus, kurie padėtų šias nuostatas vykdyti, praktiškai įgyvendinti, man atsakyti nėra paprasta. Padėtis sudėtinga. Moksliniam darbui reikia aparatūros, įvairių techninių priemonių, reaktyvų ir pan. Tačiau kol šis mokslinio darbo rezultatai iš instituto laboratorijos pavyks perkelti į technologijos lygmenį, prireiks labai daug papildomų investicijų, gal dešimteriopai didesnių negu gaunant mokslinį rezultatą. Deja, šitai dažniausiai pamirštama.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

VU IMUNOLOGIJOS INSTITUTAS

pranešame, kad 2002 m. gruodžio 23 d. 14 val. VU Immunologijos instituto salėje (Molėtų pl. 29, Vilnius) **ALMIRA RAMANAVIČIENĖ** gins daktaro disertaciją tema „ANTROPOGENINIŲ VEIKSNIŲ ĮTAKA GALVIJŲ IMUNINEI BŪKLEI IR NAUJI METODAI JOS ĮVERTINIMUI“ (biomedicinos mokslai, biologija, 01 B).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkė, darbo vadovė – dr. **Juzefa AČAITĖ** (Imunologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);

nariai:

prof. habil. dr. **Vytas TAMOŠIŪNAS** (VU Immunologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);
 habil. dr. **Elyvra REDAITIENĖ** (VU Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institutas, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B);
 prof. habil. dr. **Juozas PIEŠKUS** (VU Immunologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);
 prof. habil. dr. **Arūnas RAMANAVIČIUS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, chemija, 03 P);

oponentai:

prof. habil. dr. **Aniolas SRUOGA** (VU Ekologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);
 doc. dr. **Jurgis KADZIAUSKAS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, biochemija, 04 P).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Immunologijos instituto bibliotekoje.

Direktorius

NEPALIKITE DARBŲ ŠVENTĖMS! JAU DABAR UŽSIPRENUMERUOKITE MOKSLO LIETUVOS LAIKRAŠTĮ 2003-IEMS METAMS, IR JŪS GERIAUSIAI SUŽINOSITE, KAS DEDASI LIETUVOS MOKSLO PASAULYJE.

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą užimti šias pareigas:

Fundamentinių mokslų fakulteto Bioinformatikos mokslo laboratorijoje jaunesniojo mokslo darbuotojo (2 vietos, 2 etatai).

Dokumentai priimami 2 savaites nuo paskelbimo spaudoje dienos Personalo direkcijoje, 501 kab., Saulėtekio al. 11, Vilnius, tel. 76 78 60.

Rektorius

LIETUVOS MUZIKOS AKADEMIJA

skelbia konkursą

1. Pedagogų pareigoms užimti šiose katedrose:

Bendrojo fortepijono – docento ir lektoriaus;
 Dainavimo – lektoriaus;
 Forteipijono – 2 profesorių;
 Choro dirigavimo – lektoriaus;
 Kalbų – docento, lektoriaus, asistento;
 Kino ir TV – 4 lektorių;
 Koncertmeisterio – docento;
 Liaudies instrumentų ir akordeono – docento;
 Meno istorijos ir teorijos – lektoriaus;
 Muzikos istorijos – docento;
 Muzikos teorijos – docento ir lektoriaus;
 Operos – docento;
 Pučiamųjų instrumentų – docento;
 Styginių instrumentų – profesorius, docento ir lektoriaus;
 Vaidybos ir režisūros – asistento.

2. Katedrų vedėjų pareigoms užimti šiose katedrose:

Forteipijono;
 Koncertmeisterio;
 Styginių instrumentų.

Pastaba: konkursą laimėjusiųjų darbo krūviai ir etato dalis nurodoma darbo sutartyje.

Prašymai rektoriaus vardu priimami iki 2002 m. gruodžio 20 d.

Rektorius prof. Juozas Antanavičius

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO UNIVERSITETO VANDENS ŪKIO INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. gruodžio 23 d. 10 val. Lietuvos vandens ūkio institute (Parko g. 6, Vilainiai, Kėdainių r.) vyks viešas doktorantūros komiteto posėdis, kuriame **STEFANIJA MISEVIČIENĖ** gins daktaro disertaciją „MAISTINGŲJŲ MEDŽIAGŲ IŠPLOVIMO TYRIMAI SKYSTUOJU MĖŠLU TREŠIAMUOSE DRENUOTUOSE DIRVOŽEMIUOSE“ (technologijos mokslai: aplinkos inžinerija ir kraštotvarka, 04 T).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – dr. **Zenonas STRUSEVIČIUS** (Lietuvos žemės ūkio universiteto Vandens ūkio institutas, technologijos mokslai, aplinkos inžinerija ir kraštotvarka, 04 T);

nariai:

prof. habil. dr. **REGIMANTAS ŠLEINYS** (Lietuvos žemdirbystės institutas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B);
 prof. habil. dr. **Aloyzas DIRSĖ** (Lietuvos žemės ūkio universitetas, technologijos mokslai, aplinkos inžinerija ir kraštotvarka, 04 T);
 dr. **Vytautas MORKŪNAS** (Lietuvos žemės ūkio universiteto Vandens ūkio institutas, technologijos mokslai, aplinkos inžinerija ir kraštotvarka, 04 T);
 doc. dr. **Liudas KINČIUS** (Lietuvos žemės ūkio universitetas, technologijos mokslai, aplinkos inžinerija ir kraštotvarka, 04 T);

oponentai:

prof. habil. dr. **Albinas KUSTA** (Lietuvos žemės ūkio universitetas, technologijos mokslai, aplinkos inžinerija ir kraštotvarka, 04 T);
 habil. dr. **Gediminas STAUGAITIS** (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Lietuvos vandens ūkio instituto ir Lietuvos žemės ūkio universiteto bibliotekose.

Direktorius

AL

Požiūrio į studentą neįteisinsi jokiais įstatymais

Lietuvos studentų sąjungos organizuota konferencija *Alma mater XXI amžiuje. Lietuvos aukštojo mokslo sistemos administravimas: diagnozės ir prognozės* buvo surengta Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose. Į konferenciją atvyko ir sveikinimo žodį pasakė Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, dalyvavo nemaža Seimo narių, kai kurių aukštųjų mokyklų rektorai ir kiti aukšti svečiai.

Susirinkome ne bangų kelti, bet savo reikalų spręsti, – tvirtina laikinai Lietuvos studentų sąjungos prezidento pareigas einantis Mindaugas Reinikis atsakydamas į Mokslo Lietuvos klausimus.

Ko tikėtis iš šios konferencijos LR Seimo rūmuose: sukelti šokias tokias diskusijų bangas, o gal ir konkretesnių rezultatų?

Nesitikime tik bangas sukelti, bet siekiame rezultatų. Jeigu nebus rezultatų, štai tada ir kelsime bangas.

Kokius svarbiausius siekiamus rezultatus galėtume paminėti?

Šios konferencijos išvadas pateiksime visoms su aukštojo mokslo susijusioms institucijoms, pradėdant valdžioje esančiais ir baigiant universitetų rektorais. Norime, kad bent į tuos pasiūlymus, kurie yra racionalūs, būtų atsižvelgta. Mes, studentų atstovai, savęs neabsoliutiname. Pastebėjote, jog tarp konferencijos pranešėjų tėra vienas studento pranešimas.

Jūs pats tą pranešimą Aukštųjų mokyklų studentų savivaldų vaidmuo formuojant naują administravimo kokybę ir skaitėte.

Taip. Kiti pranešėjai – švietimo ir mokslo viceministras Rimantas Vaitkus, kuris perskaitė ministro Algirdo Monkevičiaus pranešimą, Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos prezidentas Juozas Antanavičius, Lietuvos krikščioniškojo fondo aukštosios mokyklos rektorius dr. J. Mininger, Studijų kokybės vertinimo centro direktorius Eugenijus Stumbrys. Iš visų jų pranešimų ir norime padaryti pasiūlymų simbiozę. Pažiūrėsime, kaip į mūsų pasiūlymus, kurie ir bus suformuluoti po šios konferencijos, atsakys su aukštojo mokslo susijusios institucijos.

Studentams susidaro įspūdis, kad Lietuvoje aukštojo mokslo srityje ne labai įsivaizduojama, kokio tikslo siekiame, kurlink einame. Daugiausia reaguojama į gyvenimo pokyčius: loppime įstatymų spragas, kažką vis keičiame, nes tuo metu šitai kažkam naudinga. Drąsiai galiu pasakyti, jog įstatymų dažnai nesilaikoma ne todėl, kad jie būtų netobuli. Gyvename šalyje, kur įstatymų galima nesilaikyti, juos dažnai keisti.

Universitetų tarybos oficialiai for-

muojamos iš trijų grupių atstovų, bet *de facto* visada juk yra galimybė įtraukti rektoratui palankų ar paprasčiausiai „reikiama“ asmenį. Nenoriu absoliutinti, bet net paties tokio precedento buvimas gali turėti blogų pasekmių.

Šiandien konferencijoje daug dėmesio buvo skirta įstatyminės bazės nuansams ir subtilybėms. Ar pernelyg nesu-reikšminama ta bazė? Gali būti puikiausi įstatymai, tačiau jeigu universitetai prastai finansuojami, tai kaip mūsų absolventai, 4 ar 6 metus žiemą šalę nešildomose auditorijose, nematę laboratorijose moderniausios aparatūros, galės konkuruoti su kitų Europos universitetų absolventais? Juk vienam specialistui parengti ten skiriama 10–15 kartų daugiau lėšų.

Iš principo mūsų įstatymai nėra labai blogi. Ir universitetams tie įstatymai didelių kliūčių ar trukdžių nesudaro. Dar prieš priimant Aukštojo mokslo įstatymą Lietuvos studentų sąjunga nuolat aiškino, kad turėsime tai, ką dabar ir turime: kelių rūšių studentus. Tegū per nuosekliai studijas, bet vis dėlto universitetai priima studijuoti tarsi kelių kategorijų studentus. Įtampos tarp studentų ir pačių universitetų priimtas Aukštojo mokslo įstatymas nepanaikino, būtent tai mes ir įrodinėjome bei teigiame dabar. Tačiau studentai buvo tikinami priešingai. Įtampa tarp valstybės ir nuolat pinigų reikalaujančių universitetų juk taip pat nėra niekaip nesumažėjo. Padėtis netgi paastrėjo: vyksta kova dėl kompensacijų, nesusiderina skaičiai, rodikliai ir pan.

Ką galite pasakyti dėl mokamų studijų?

Studentai nepasisakytų prieš mokamą mokslą Lietuvoje, jeigu būtų sąlygos mokėti. Tarkime, kurse yra 100 studentų, paskolą gauti norėtų 50 ar 60, o gauna 5 – tiek jų atitinka visus keliamus kriterijus. Studentų kreditavimo reikalai – visiškai neišspręstas dalykas. Nepakankamai veiksmingas mechanizmas, aprė-

LR Prezidentas Valdas Adamkus, Lietuvos studentų sąjungos prezidento pareigas laikinai einantis Mindaugas Reinikis ir LR Prezidento konsultantas, Lietuvos mokslo tarybos narys Remigijus Gaška Seimo rūmuose studentų organizuotoje konferencijoje

piantis per mažai studentų. Dėl to studentai ir priversti dirbti, nes kitaip neturės iš ko mokėti už mokslą. Ne visi tėvai išgali mokėti už savo sūnaus ar dukros mokslą. Ar tai studentų ir universitetų problema, kad Valstybiniame mokslo ir studijų fonde nėra pakankamai pinigų? Jeigu valstybė neturi pinigų, juk yra privačiame sektoriuje. Reikia galvoti, kaip juos pritraukti. Latvijoje ir Estijoje tai jau padaryta. Nėra reikalo žvalgytis į Skandinaviją ar JAV, užtektų pasidairyti pas artimiausius kaimynus.

Suprantu, studentai kelia reikalavimus valdžios institucijoms ir pačiai valstybei. O gal turite pasiūlymų, kaip galėtume prisidėti ir kartu šias problemas spręsti?

Mūsų pasiūlymai tam ir skirti, juos suformuluosime po konferencijos ir išsiuntinėsimė mano jau minėtomis institucijoms.

Jeigu teisingai supratau, tai tų siūlymų – ir visai ne kvailių – jau yra buvę. Ir ne vienas. Kas ligi šiol į studentų siūlymus nenorėdavo išsiklausyti?

Galiu pasakyti, kas mūsų siūlymų neišgirdo. Tai tie, kurie įstatymus kūrė, priiminėjo. Žodžiu, visa tai ir padarė, ką šiuo metu šalyje ir turime. Lietuvoje įstatymų leidžiamoji val-

džia yra Seimas, vykdomoji valdžia – Vyriausybė. Štai šios dvi aukščiausios valdžios institucijos mūsų pasiūlymų ir neišgirdo.

Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas kartais kviečiasi studentų atstovus, išklauso, bet kai tik mūsų pasiūlymai jiems atrodo pernelyg radikalūs, tai į tuos siūlymus ir nereaguojama. Visos institucijos kreipiasi į studentiją tada, kai mato, kad tas pasiūlymas galės būti naudingas tai instancijai ar institucijai. Juk nuolat vyksta kova ir tarp interesų grupių.

O studentai juk nėra prieš visus, „visuomenė nėra prieš Larį Flintą“. Kai kada studentai sudaro koaliciją su rektorais, su kitų institucijų vadovais. Priklauso nuo to, koks klausimas nagrinėjamas.

Iš tiesų Rektorių konferencijos posėdžiuose man pačiam ne sykį tekdavo matyti ir Lietuvos studentų sąjungos bent jau vadovus.

Net ir aukščiausiu lygmeniu lengvai susišnekame su visais, jeigu tik tai nesujė su pinigais. Mums suprantamas rektorių noras gauti daugiau pinigų universitetams, bet mes taip pat norime žinoti, kaip tos lėšos naudojamos.

Ar studentai turi rūpintis univer-

siteto biudžetu? Gal verčiau rūpintis gerai veikiančia kreditavimo sistema studentams?

Studentai gal ir neturėtų rūpintis universiteto pinigais, bet mes esame ta visuomenės dalis, kuriai turi rūpėti universitetas. Galų gale esame universiteto dalis, o nuo universitete judančių pinigų priklausau ir mūsų pačių gyvenimas.

Ar studentų atstovybėms ir Lietuvos studentų sąjungai dar tenka kovoti dėl savo vietos šalies aukštojo mokslo sistemoje? O gal Aukštojo mokslo įstatymas savaime joms tą vietą užtikrina, tad belieka tik naudotis?

Įstatymas leidžia mums aukštosios mokyklos senate turėti 10 proc. vietų. Vilniaus universitete – 6 vietos tarp 60 Senato narių. Tai aiškiai per mažai. Reikėtų, kad bent 30 proc. senato narių sudarytų studentai. Net ir tada daugumos nesudarytume. Mes nesakome, kad visi studentų siūlymai yra patys geriausi, tačiau nesame tikri, kad ir visi kitų senato narių siūlymai yra nepriekaištingi.

Tad kam šiandien yra universitetas: studentams, dėstytojams, o gal dar kam nors?

Vienareikšmiškai nedrįsčiau atsakyti, kam universitetai turi tarnauti – studentams ar dėstytojams. Visų pirma svarbu, kokią misiją atlieka universitetas. Dėstytojai dėsto ir dirba mokslinį darbą, administracija administruoja, studentai semiasi žinių ir tampa specialistais, o visuomenė, kurios mokesčių mokėtojų pinigais ir išlaikomi universitetai, tą darbą mato arba nemato. Jei mato, tai vertina gerai arba ne itin. Todėl vienareikšmiškai negalėčiau atsakyti.

Vadinasi, universitetai turi tarnauti visuomenėi.

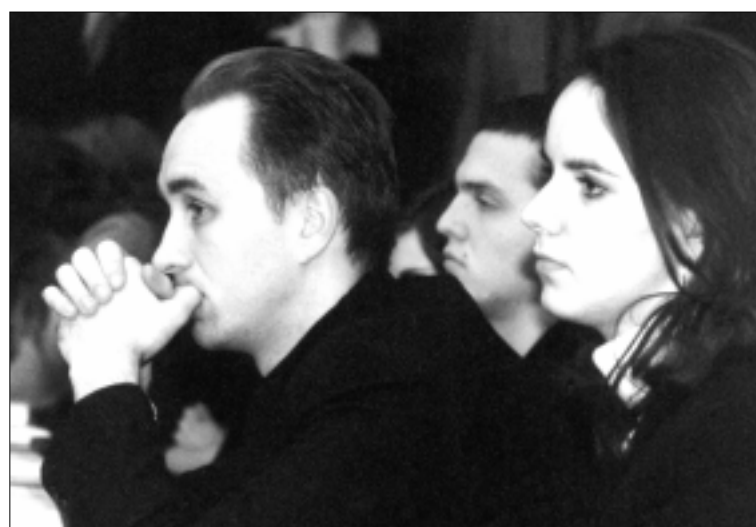
Be abejo, taip turi būti. Viduramžiais grupė žmonių galėjo samdytis sau mokytojus ar dėstytojus, kurie jiems ir tarnavo. Manau, kad mes į viduramžius negrįšime.

Ar studentų žodis šiandien veiksmingas?

Ne visai. *De jure* mes galime įteisinti bet kokias nuostatas, bet dar yra *de facto*. O faktas yra tas, kad požiūrio į studentą įstatymais neįteisinsi.

Tad kas šiandien yra Lietuvos studentų sąjunga: universitetų rektoratų ir administracijos pagalbininkai ar nepatenkinti ir nuolat zirziantys universitetų vadovų ir administratorių trukdytojai?

Mes norime būti padėjėjais, gelbėtojais, kuo tik norit, deja, kol kas į mus žvelgiama daugiau kaip į trukdytojus. Bet ne visur. Absoliutinti nenorėčiau. Tačiau daug kas dar turėtų keistis mūsų universitetuose. Kaip ir apskritai mūsų gyvenime.

Studentai konferencijoje

Lietuvos studentų sąjungos prezidento pareigas laikinai einantis Mindaugas Reinikis (dešinėje) konferencijos pertraukos metu su bendraminčiais

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Studentų atstovybės veiksnys Šiaulių universitete pakankamai svarus

Šiaulių universiteto rektorius prof. Vincas Laurutis į Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose Lietuvos studentų sąjungos organizuotą konferenciją atvyko kartu su studentų atstovybės nariais ir Universiteto laikraščio korespondente.

Kavos pertraukos metu paprašė rektorių VINČĄ LAURUTĮ bent trumpai apibūdinti girdėtus pranešimus, atsakyti į vieną kitą papildomą klausimą.

Gerbiamasis Rektoriau, ką gali Šiaulių universiteto studentų atstovybė? Ar veiksmingai reiškiasi Universiteto gyvenime?

Esu įsitikinęs, kad jos veiksmingumas vis didėja. Savo veiklą mūsų Studentų atstovybė pradėjo nuo studentų pažymėjimų platinimo, užsidirbo nemažai lėšų. Beje, ir šioje veikloje stengiamės Studentų atstovybei talkinti, nes išskyla įvairių kartais nenumatytų sunkumų.

Kita veiklos sritis, kur reiškiasi patys studentai, – tai stipendijų skirs-

atskirų narių indėlių ir juos skatinti.

Ar Studentų atstovybė palengvina Universiteto administracijos gyvenimą, o gal apsunkina?

Keturi studentai (iš 40 narių) yra Šiaulių universiteto Senate, vienas – rektorate. Jie aktyviai lankosi posėdžiuose, balsuojant, kai nuomonės pasiskirsto po lygiai, studentų atstovų balsai gali lemti. Kartais man tenka pasikviesti atskirai studentų atstovus ir diskutuoti su jais vienu ar kitu klausimu, nes kartais 4 balsai gali būti labai reikšmingi.

Studentų konferencijos tribūnoje – Šiaulių universiteto rektorius prof. Vincas Laurutis

studentų vaidmuo universitetų gyvenime, mūsų studentų aktyvumas labai padidėjo.

Kuo Jums, rektoriui, naudinga ši studentų organizuota konferencija?

Man įdomu buvo išklausti studentų minčių, taip pat ir kitus pranešimus. Tiesa, švietimo ir mokslo viceministro Rimanto Vaitkaus pranešimas *Kiek palanki Lietuvos įstatyminė bazė kokybiškam aukštojo mokslo administravimui* (beje, programoje šio pranešimo autoriumi buvo nurodytas švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius) bei Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus Eugenijaus Stumbrio pranešimas *Dabartinės situacijos aukštojo mokslo administravime ir valdyme: analizė ir rekomendacijos* man pasirodė besą pernelyg akademiški abejoju, ar studentams svarbu taip smulkiai žinoti, kaip veikia aukštojo mokslo valdymo struktūra. Kita vertus, čia dalyvavo ne šiaip studentai, o studentų atstovybių nariai.

Lietuvos studentų sąjungos prezidento pareigas laikinai einančio Mindaugo Reinikio pranešimas man atrodė šiek tiek nekonkretus, pasigedau žinių apie studentų veiklą, kokia ji, kokios išskyla problemos. Diskusijai gal toks šmaikštus kalbėjimas ir tiktų, bet tai juk buvo pranešimas. Pasigedau logikos.

Ačiū, Rektoriau, už pareišką nuomonę.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Ką rengia aukštosios mokyklos: darbdavius ar samdinius?

Konferenciją *Kokio specialisto reikia Lietuvos verslui ir ūkiui?* surengė Grupė už nacionalinio saugumo įgyvendinimą. Joje aktyviai veikia Lietuvos studentų sąjungos, Lietuvos studentų atstovybių sąjungos, Lietuvos pramonininkų konfederacijos, Vilniaus miesto ir apskrities verslininkų darbdavių konfederacijos, Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos, Nacionalinės plėtros instituto, Žinių ekonomikos forumo, asociacijos *INFOBALT Lietuva*, Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos, Lietuvos moksleivių sąjungos atstovai, *AIESEC Lietuva*, Lietuvos kolegijų direktorių konferencija, Prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Tarptautinė aukštoji vadybos mokykla, išėvijios mokslininkai ir kt.

Konferencijoje susitiko darbdavių, studentų, būsimus darbuotojus rengiančių aukštųjų mokyklų atstovai. Savo įspūdžiais po renginio dalijasi buvusi Lietuvos studentų sąjungos prezidentė, o šiuo metu – šios Sąjungos ekspertė DIANA SKUCAITĖ.

Ar gali aukštoji mokykla dirbti bet kaip

Ko gero, panašios konferencijos, kai susirenka darbdaviai, studentai ir aukštųjų mokyklų atstovai, nėra dažnos. Kokią problemą narpliojote?

Iki šios konferencijos minėtų trijų sričių atstovai (studentai, darbdaviai, aukštųjų mokyklų vadovai bei darbuotojai) dar nebuvo susitikę.

Problema ta, kad konferencijos metu paaiškėjo, jog aukštosios mokyklos šiuo metu rengia ne būsimuosius darbdavius, o samdinius. Iš atliktų tyrimų sužinojome, kad absolventai, kurie sugebėtų kurti savo verslą, nesudaro nė 1 proc. Apklausus moksleivius pasirodė, jog net 80 proc. savo ateitį sieja su darbu valstybiname sektoriuje. Girdi, ten šilta vieta: geri atlyginimai ir didelio proto dažniausiai niekas per daug nereikalauja. Tik 30 proc. studentų siekia žinių tikėdamiesi gauti gerą darbą ir užsitikrinti karjerą bei ateitį. Visiems kitiems svarbūs visai kiti dalykai: gauti diplomą, studijuojant įgyti draugų, ryšių ir pan.

Tačiau diplomai dar nesuteikia garantijos, kad žmogus gaus darbą.

Būsimieji „samdiniai“ taip pat ne visada kokybiškai parengiami. Darbdaviai nurodė, jog jiems trūksta analitinio, sisteminio, kūrybinio mąstymo, praktinių įgūdžių, gautų teorinių žinių dažnai jie nesugeba praktiškai taikyti, atėję į darbo kolektyvą nemoka bendrauti, dirbti komandoje. Jiems trūksta savarankiškumo, atsakingumo, iniciatyvumo ir pan.

Iš tiesų ką turėtų rengti mūsų universitetai? Darbdavį ar darbdavio nurodymų vykdytoją?

Valstybei reikia ir darbdavių, ir jų nurodymų vykdytojų. Būtų geriausia, jei aukštosios mokyklos rengtų verslo žmogų, t. y. tokį, nuo kurio noro priklausytų, kurioje vietoje jis bus.

Šiuo metu Lietuvoje daugelis absolventų įsidarbina ne pagal specialybę. Ne paslaptis, kad kai kurie aukštąsias mokyklas baigę jaunuoliai įsidarbina net pardavėjais ar kitose, universitetinio išsilavinimo nereikalaujančiose, darbo vietose. Vadinasi, jų rengimui skirtos valstybės lėšos buvo neefektyviai išleistos.

Kas iš Pramonininkų konfederacijos atstovų dalyvavo susitikime?

Pranešimus skaitė Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas, Vilniaus Vingio generalinis direktorius Vaclovas Šleinota bei Vilniaus miesto ir apskrities Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas Rimvydas Jasinevičius. Įstrigo V. Šleinotos klausimas aukštųjų mokyklų rektoriams: *Kas bus aukštosioms mokykloms, jeigu jos blogai dirbs? Mūsų įmonės bankrutuos, o kaip universitetai?* Atsakymo neišgirdome.

Manau neišgirdome todėl, kad atsakymas labai aiškus. Šiuo metu aukštoji mokykla gali dirbti nesvarbu kaip, gerai ar blogai, vis tiek iš valstybės ji gaus nuolatinį finansavimą. Toks užtikrintas finansavimas neskatina universitetų keistis. To

pasėkmės – studentai, o ir valstybė yra apgaulinėjami.

Dirbkime kartu

Atotrūkis tarp pramonės, verslo porėlių ir aukštųjų mokyklų labai didelis ir jo vis nepasiseka sumažinti. Ar šis susitikimas padės siaurinti susidariusią prarają?

Konferencijoje nuskambėjo frazė: *Dirbkime kartu*. Išties juk visi suintesuoti: mokslus baigęs studentas – gauti darbo, darbdavys – gauti gerų darbuotojų. Aukštoji mokykla, norinti sulaukti naujų gerų studentų, turi teikti jiems reikalingų žinių bei profesinės veiklos įgūdžių.

Nuolat tenka girdėti, taip pat ir iš Studentų sąjungos atstovų, kad didelė dalis šalies studentų po aukštosios mokyklos svajoja apie darbą ne Lietuvoje, bet užsienyje.

Taip, vieni absolventai išvažiuoja į užsienį tobulintis, kiti dirbti. Tačiau labai dažnai Lietuvoje negavę darbo (dėl įvairių priežasčių: nėra laisvų darbo vietų, neatitinka jų turima kvalifikacija, maži atlyginimai, nestabili socialinė aplinka ir pan.) išvyksta į užsienį. Rugsėjo 9 d. Vilniaus pedagoginiame universitete mūsų grupė organizavo konferenciją *Kaip susigrąžinti „nutekėjusius“ specialistus?* Ką išgirdome? Absolventai, ypač dirbę arba stažavęsi užsienyje, taip pat išėvijios mokslininkai nesijaučia, kad čia būtų laukiami – aplinka jiems svetima. Nėra sukurtos duomenų bazės, elektroninio tinklapio, kuris informuotų išėvijioje esančius lietuvius apie Lietuvoje skelbiamus konkursus, kuriuos mokslo ir technologijų parkus ir kt. Jeigu aukštojoje mokykloje atsiranda laisva darbo vieta, tai dar nereikiška, kad konkursą laimės užsienyje mokslus „krimtęs“ lietuvius. Kaip paaiškėjo konferencijoje, Lietuvos universitetuose skelbiami konkursai ne visada yra itin „skaidrūs“. Dažnai universiteto darbuotojai, nuo kurių priklauso konkurso rezultatai, nenori priimti modernesnių bei jaunesnių kolegų. Gal bijo, jog nesugebės konkuruoti?

Ar teisinga tvirtinti, kad mūsų aukštosios mokyklos rengia prastus specialistus? Nuolat girdžiu apie gerą mūsų studentų ir specialistų parengimą šalies aukštosiose mokyklose, jie nė kiek nenusileidžia parengtiesiems užsienio universitetuose.

Žinoma, yra normaliai ir gerai dirbančių fakultetų, taip pat ir atskirų aukštųjų mokyklų. Tačiau net ir geriausių mūsų universitetų rektoriai pripažįsta, kad problemų yra. Gerai, kad jie to neneigia. Norisi tikėti, jog greitai pradės jas spresti.

Ar pramonininkai pasiūlė kokius nors konkrečius priemonius, kaip rengti ne samdinių, o darbdavį?

Jie siūlė konkurenciją tarp aukštųjų mokyklų stiprinti pasitelkiant finansinius svetus ir atsižvelgiant į galutinį rezultatą (įsidarbinimą pagal specialybę), sudaryti objektyvius konkursus darbo vietai užimti. Juk šiandien beveik visi norintys gali įstoti į

Nukelta į 20 p.

Studentų konferencijos dalyviai

tymas. Patys studentai parengė ir pateikė rektoratui stipendijų skirstymo nuostatus. Pagal Vyriausybės nutarimą stipendijas dabar skirsto komisijos. Ir fakultetų, ir viso Universiteto stipendijų skirstymo komisijose daugumą sudaro studentai, jų balsai lemia.

Pamėginome įdiegti vieną naują: paprasčiau, kad 3 proc. Universiteto ir 2 proc. fakultetų studentų stipendijoms skirtųjų lėšų būtų skirta studentų aktyvumui skatinti. Meno kolektyvų nariams, sportininkams, apskritai įvairioje veikloje pasireiškusiems studentams, jų išvykoms iš to fondo mes nusprendėme skirti pašalpas. Tai gana didelė parama aktyviausiems studentams. Studentai patys gali vertinti savo meno kolektyvų vertę, jų

Ar tai reiškia, kad rektorius užsima ir tam tikru lobizmu tarp studentų atstovų?

Tai visai natūralu, nes svarbu, kad studentai suprastų visa Universiteto rektorato ir administracijos nuostatus. Studentų atstovai tuos pačius dalykus vėliau aptaria su kitais studentais, ir jeigu jiems rektorato pozicija bus nepriimtina, tai jie balsuos savaip. Bet išsiaiškinti savo pozicijas labai svarbu. Todėl Studentų atstovybės veiklą vertinu kaip pakankamai stiprų veiksnį Universiteto veikloje.

Studentų atstovybei skyrėme patalpas, jie patys jas įsirengė, skyrėme keletą kompiuterių ir kitos paramos, tad dabar atstovybė turi geras sąlygas. Kai buvo priimtas LR Aukštojo mokslo įstatymas, kuriuo labai sustiprintas

Savo apsilankymu studentų konferenciją pagerbė Seimo nariai, aukštųjų mokyklų rektoriai

Pradžia Nr. 16

Apie kūrėjo laimę

Kūrėjo – mokslininko, menininko, literato – laimė, ko gero, skiriasi nuo daugelio kitų žmonių laimės. Kūrybinės veiklos srityje pasiekę stulbinančių laimėjimų, t. y. patyrę didžiausią kūrybinio darbo palaimą, tos srities profesionalų ir visuomenės įvertinimą, savo asmeniniame ir šeimyniniame gyvenime labai dažnai turėdavo didelių problemų, susidurdavo su artimųjų ir artimiausios aplinkos nesupratimu ir pan. Todėl nesunku suprasti ir į Vilnių atvykusio chemiko, Nobelio premijos laureato gana rezervuotą pažiūrą į žurnalistus: tariantis dėl interviu jis iš anksto įspėjo, kad neatsakinės į jo šeimyninį gyvenimą liečiančius klausimus. Iškilusių aukštumų siekiantis mokslininkas turi atsieti mokslui, dėl to nebeturi asmeninio gy-

Perkopus Andus sugrįžta į Tėvynę (5)

Ignoto Domeikos 200-ųjų gimimo metinių konferencijos Vilniuje dalyviai prie Vilniaus universiteto centrinių rūmų

48 metus laukti buvo lengviau negu du mėnesius

1850 m. kovo pabaigoje su bičiuliu generolu Chose Santiago Aldunate grįždami iš pasivaikščiojimo, nors Ignatas Domeika ir priešinosi, užsuko pas kaimynus Sotomajorus (Sotomayor). Įvyko kažkas mažai įtikėtino: penkiolikmetės Enriketos (Enriqueta) Sotomajor veidelis, žvilgsnis, o gal ir kiti yliai taip persmelkė jau spėjusią aprambėti viengungio širdį, kad šis 48 metų vyriškis staiga pajuto iš po kojų slystantį denį: griuvo visa, kas ligi tol atrodė pastovu ir tvirta. Bent jau tiek, kiek tvirta gali būti tremtinio ir svetimšalio gyvenime.

Keletas mėnesių sumaištingos kovos su pačiu savimi – vis dėlto 33 metų skirtumas – kol I. Domeika galutinai apsisprendė ir ryžosi savo jausmus išpažinti Enriketai. O stebuklas – ši penkiolikmetė, pasirodo, savo jaunutėje širdyje išgyveno panašias jausmų audras. Ją žavėjo šis mokslingas ir visų gerbiamas negirdėtos šalies – Lietuvos bajoras. Sunku net suprasti – lietuvis ar lenkas, nes save siejo ir su viena, ir su kita tauta. Jaunutei Enriketai šias subtilybes sunku buvo suprasti, laimei, jaunystė linkusi dėl tokių dalykų nekvaršinti sau galvos.

Kitas dalykas – tėvai. Garbingos giminės atstovai tikriausiai jautėsi labai priblokšti, bet priešintis mylimos dukters jausmams ir pasirinkimui nematė reikalo. Juk jaunikis neprastas. Specialiu Čilės kongreso nutarimu 1848 m. jam buvo suteikta šios šalies pilietybė, gerą vardą spėjo pelnyti dar prieš atvykdamas į Čilę, kai dėstė La Serenos kalnakasybos mokykloje (Kokimbo provincija). Dabar jau ketverius metus vadovavo Čilės universiteto Santjago Mineralogijos ir fizikos katedrai. Parašė vadovėlį *Elementos de mineralojia* (pirmas leidimas 1845 m.), dar labiau jo vardą išgarsino tais pačiais metais išspausdinta knyga *Araucanija ir jos gy-*

ventojai (Araucania y sus habitantes). Šis veikalas autoriui pelnė nemenką šlovę kaip gilaus vietos indėnų mapučių gyvenimo tyrinėtoju ir humanistui.

Enriketos tėvai prašė tik vieno: palaukti rugsėjo mėnesio, kai dukrai sukaks šešiolika. Dabar užsispyrė jaunikis: vestuvės turi vykti neatidėliojant. Gal nelabai pasiklovė penkiolikmetės išrinktosios jausmų pastovumu – kas žino. Kad ir kaip ten būtų, bet kone 48-erių sulaukęs ir nelabai skubėjęs keisti savo šeimyninio statuso, dabar mūsų kraštiečiai nė dviejų mėnesių nesutiko

laukti: į savo laimę lėkė strimgalviais.

Pagaliau Enriketos tėvai nusileido. Vestuvės įvyko 1950 m. liepos 5 dieną, vos trims mėnesiams praėjus nuo to lemtingo I. Domeikos pasivaikščiojimo, kai su bičiuliu užsuko į Sotomajorų namus.

Šeima iš mokslo pančių jo neišvadavo

Šeimyninis gyvenimas smarkiai paveikė visus I. Domeikos įpročius ir gyvenimo būdą, nors vargiai galėjo pa-

keisti jo nuostatas ir požiūrį į mokslą. Vienišius atrado puikią šeimą, kuri jį nuoširdžiai priėmė. Tremtiniui tai buvo labai svarbu. Sekmadeniais prie pietų stalo Sotomajorų šeimoje visada būdavo daug žmonių, vyravo labai draugiška, šilta aplinka. I. Domeika toje aplinkoje jautėsi savas, ko gero, kaip žmogus galėjo pasijusti suradęs ramų gyvenimo užtekį. Svarbiausia, kad turėjo mylinčią ir jį suprantančią žmoną, kuri rūpinosi jo namais ir jau spėtu įveisti sodu.

Regis, ko dar galėjo trūkti šiam mūsų kraštiečiui, likimo audrų nublokštam į tolimiausią oikumeną? Juk be sukurtos nuosavos šeimyninio lizdo ir darnios savo uošvio bei anytos Sotomajorų šeimos dar turėjo ir kitą gyvenimą, kurio išraiška ir simbolis buvo Andai – saulėje švytinčios snieguotos kalnagūbrių viršūnės, nuolat traukusios ir viliojusios I. Domeikos akį. Ne mažiau ir širdį. Ten, kalnuose, buvo visai kitas gyvenimas, teikęs tyrinėtoji su niekuo nepalyginamo atradimų džiaugsmo.

Sėkmės kūdikio tragiškoji gyvenimo pusė

I. Domeikos atradimai įvairiose tyrinėjimų srityse plačiai išgarsino jo vardą. Buvo už ką vertinti ir gerbti: Čilėje tyrinėjo geologinę šio krašto sandarą, sudarė ir paskelbė pirmąjį šios šalies geologinį žemėlapi, tyrinėjo ugnikalnius ir meteoritus, įkūrė meteorologijos stotį ir astronomijos observatoriją, daug metų atsidėjęs rinko įvairius mineralus. Pagaliau remdamasis Vokietijos ir Vilniaus universiteto pavyzdžiu Čilėje atliko švietimo sistemos reformą.

Kad ir kokie dideli tai būtų darbai, vien juos žinoti nepakanka norint suvokti, kodėl jis tokią šlovę pelnė Čilėje, kodėl jo vardu pavadinti asteroidas didžiajame asteroidų žiede, meteoritas, aptiktas Vaca Muerta vietovėje, mineralas domeikitas (iš tikrųjų net trys mineralai: domeikitas, domeikitas beta ir stibio domeikitas), pagaliau kodėl šiuo vardu pavadintos naujos fosilinės ir dabar gyvenančios gyvūnijų ir augalijos rūšys, vietovardžiai, muziejai, kolekcijos, kolegijos, institutai, kasyklos, uostai, gyvenvietės, gatvės ir t. t. Kad ir kokie reikšmingi būtų šio žmogaus

Enriqueta Sotomayor 1850 m. tapo Ignoto Domeikos žmona

venimo, nukencia šeima, o dažniausiai net ir išyra santuoka. Tuo požiūriu, girdi, panašios daugelio Nobelio premijos laureatų šeimos – tai nėra darniausios ir pavyzdingiausios šeimos. Štai kodėl tie laureatai taip nemėgsta klausimų apie savo šeimyninį ir asmeninį gyvenimą. O žurnalistai – priešingai. Mergaičiukė nė dviejų klausimų nesuregs, pavyzdžiui, apie organinės chemijos problemas, todėl nuo gilesnio pasirengimo reikalaujančių profesinių reikalų labai mielai pereina į visiems suprantamus šeimos klausimus – apie žmoną, vaikus ir anūkus. Todėl ir Vilniaus svečias, Nobelio premijos laureatas sutiko bendrauti su žurnalistu, jeigu bus išlaikyta sąlyga: jokių asmeninio pobūdžio klausimų, kalbėsime tik apie organinę chemiją.

Ši platoka įžanga mus vis dėlto turi sugrąžinti prie gilesnio Ignoto Domeikos supratimo, nes bent jau vienu požiūriu jo asmeninis ir šeimyninis gyvenimas ryškiai skyrėsi nuo dabar čia prisimintojo, nors ir neįvardyto Nobelio premijos laureato: savo šeimoje I. Domeika jautėsi laimingas žmogus.

Atrodo, jog pati Apvaizda nusišypsavo mūsų tremtiniui Čilėje. Buvo įnikęs į kasdienes darbus, pasiryžęs gyvenimą skirti mokslui ir maldai. Atsiskyrėli gyvenimas jam atrodė pats natūraliausias ir jo sąlygomis vienintelis įmanomas. Tačiau užteko trijų mėnesių, kad įprasta gyvenimo rutina subyrėtų lyg ant akmens nukritęs trapus indas.

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus darbuotoja Aliucija Orentaitė ir prof. Romualdas Švedrys prie Ignoto Domeikos bareljefo Bazilijonų vienuolyne vartuose

moksliniai atradimai, vien jų tikriausiai būtų per maža norint suvokti, kodėl mūsų kraštietis tapo Čilės garbės piliečiu, mokslo apaštalu, pavyzdingu žmogumi, pagaliau pasaulio piliečiu. Visi šie epitetai – iš Vilniaus konferencijoje skaitytų pranešimų pavadinimų. Visi jie liudija ir patvirtina didžią šio mokslininko sėkmę įvairiuose ne vien Čilės mokslinio gyvenimo, bet ir tarptautinio mokslo tyrimų baruose. Sėkmės kūdikis, pačios Fortūnos pabučiuotas ir palaimintas?

Atrodo, jog mažų mažiausiai vienas Vilniaus konferencijos dalyvis taip visiškai nemano, todėl ir jo pranešimo pavadinimas skambėjo kaip aštrus disonansas bendrame įvairiapusių sėkmių chore. *Čilė kaip mokslinė periferija: tragiškasis Domeikos gyvenimas* – štai taip kategoriškai ir problemiška savo pranešimą įvardijo Niujorko politechnikos universiteto Bruklino (JAV) prof. Romualdas Šviedrys, mokslo istorikas, kurį gerai pažįsta ir *Mokslo Lietuvos* skaitytojai iš mūsų ankstesnių publikacijų.

Apie mokslininko laimę

R. Šviedrys skiria I. Domeiką – šeimos žmogų ir I. Domeiką – mokslininką, tyrinėtoją aistros valdomą ir vedamą asmenybę, kuri gyvena pagal savo vidinius dėsnius, plačiai visuomenei dažnai nesuprantamus ir nenujaučiamus. Mokslininko laimę R. Šviedrys mato kaip galimybę keistis mokslinėmis idėjomis, bendravimą su bendraminčiais ir kolegomis, ko gero, mokslinės mokyklos sukūrimą ir savo mokslinių idėjų tęsinį mokinių darbuose.

Bet bus teisingiausia, jeigu iš pirmųjų lūpų išgirsime, ką apie visa tai ir paties I. Domeikos mokslinį likimą mano prof. Romualdas Šviedrys. Su *Mokslo Lietuvos* atstovu profesorius bendravo prieš kopdamas į I. Domeikai skirtos konferencijos Vilniuje tribūną, kur pakartojo kai kurias ir šiame pokalbyje išsakytas mintis.

Apie mokslininko motyvaciją

Gerbiamasis prof. Romualdai Šviedry, ko kaip mokslininkui stigo mūsų kraštietėiui Ignatui Domeikai Čilėje? Keturis kartus rinktas Čilės universiteto rektoriui, Čilės garbės pilietis, mokslo apaštalo vardą pelnęs žmogus. Ar apie daugelį mūsų krašto mokslininkų šitai galėtume pasakyti? Pagaliau turėtume pripažinti, kad Čilėje jis galėjo daryti atradimus, kurių nebūtų padaręs Europoje vien todėl, kad ji buvo išvaikščiota ir ištyrinėta skersai ir išilgai.

Taip, jis Čilėje galėjo rasti tai, ko nebūtų radęs Prancūzijoje, bet kad ir kokie būtų tie atradimai tikrą įvertinimą jie turėjo gauti pirmiausia Prancūzijoje.

Gyvendamas mokslinėje provincijoje, kokia ir buvo XIX a. viduryje ir to amžiaus antroje pusėje Čilė, I. Domeika savo talentą ir jėgas turėjo išsklaidyti dirbdamas begalę darbų: jis rašė vadovėlius, kurių šalyje nebuvo, dėstytojavo, buvo įsitraukęs į švietimo reformą, aišku, jam teko publikuoti daugybę straipsnių. Vis dėlto to meto Čilėje prie mokslo pritraukti gabiausių jaunimą buvo sunku, kadangi mokslas ten nebuvo prestižinis užsiėmimas. Matau didelę I. Domeikos dramą tą, kad jis savo antroje tėvynėje Čilėje taip ir neįstengė sukurti mokslinės tyrinėjimo tradicijos, nesukūrė ir mokslinės geologijos mokyklos. Tai ne I. Domeikos kaltė, bet jo nelaimė, kad gyveno gilioje to meto mokslo provincijoje.

Pateiksiu priešingą pavyzdį. Abrahamas Gotlybas Verneris Freiburge, Saksonijoje, sukūrė tokią žymią geologijos mokyklą, kad į ją vyko studijuoti žmonės iš viso pasaulio. Taip pat ir iš Lietuvos, tarp kitų buvo ir Ignato

Domeikos dėdė Juozapas Domeika. Gyvendamas mokslo periferijoje kaip I. Domeika A. G. Verneris nebūtų sugebėjęs tokios mokslinės mokyklos sukurti.

Ko nėra periferijoje

Kitas dalykas, kurio nėra periferijoje – tai, angliškai tariant, *invisible college* – nematoma kolegija. Tai tam tikra neoficiali mokslininkų bendruomenė, kuri susirenka, aptaria paskutines naujienas, netgi mokslines paskalas, pakomentuoja čia pat išylančias mokslines idėjas, jas patobulina, stimuliuoja ir pan. Štai viso to I. Domeika neturėjo Čilėje. Su kuo galėjo aptarti naujas kylančias idėjas? Rašydavo laiškus į Paryžių, kurie į vieną pusę eidavo 4 mėnesius ir tiek pat atgal. Beveik metai praeis, kol su kolega aptarsis aktualią idėją. Per tą laiką daug kas pasikeis paties tyrinėtojo darbe.

Kodėl I. Domeika griebėsi daugelio

Ana Maria Domeiko iš Norvegijos, Pablas Domeiko iš Čilės, Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorius, kelionės į Čilę dalyvis Jonas Anuškevičius ir LR švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius

dalykų, kaitaliojo tyrinėjimų temas? Bاندė vieną ir kitą, ne visada sulaukdamas kolegų atsakymų. Blaškėsi. Tai mokslininko drama.

Šiandien konferencijos dalyvių pranešimuose buvo smagu klausyti, kiek daug I. Domeika padarė įvairiose gyvenimo srityse. Tačiau XIX a. tai jau nebuvo visai tipišką dalyką, nes mokslo žmonės vis daugiau specializavosi.

Štai kad ir I. Domeikos atrastasis mineralas vario arsenidas (Cu₃As). Prabėgo ne vieneri metai, kol buvo pavadintas radėjo vardu – domeikitu. O mokslininkams būtina nuolatinė idėjų apytaka – pinigais jų nemotyvuosi. Kad Čilės prezidentas pasiūlė apmokėti I. Domeikos kelionės išlaidas, tai dar ne mokslininko motyvacija. Motyvacija – kitų mokslininkų įvertinimas. O šito kaip tik labiausiai I. Domeikai ir stigo.

Neretai I. Domeikos į Paryžių nusiųsta informacija būdavo net ir pasisavinama. O mokslininkui ypač svarbu pirmenybė, prioritetas. Tai vienas didžiausių mokslinės veiklos stimulų: dirbti ir ką nors pirmam atrasti, padaryti. Ir kad kiti mokslininkai šitai pripažintų. Pripažinimas pakelia mokslininko statusą.

Tarsi būtų gyvenęs Sibire

Tai praėtin nugarimzdė mokslo istorijos dalykai, galintys būti įdomūs tik kaip akademinų diskusijų objektas?

Sunku atsakyti. Štai skaitau *Mokslo Lietuvą*, bet kaip juda visa ta Lietuvos mokslo politika, nelabai suprantu. Tačiau man akivaizdu, jog XIX a. I. Domeikai buvo skaudu matyti, kad jo darbas nepakankamai vertinamas, į

daugelį jo laišku to meto mokslo autoritetai neatsakydavo, net padėkos laiško neparašydavo.

Kodėl 1850 m. pusę metų užtruko laiškas iš Krokuvos, kai prof. Liudvikas Zeišneris (Ludwik Zejszner) Jogailos universiteto senato vardu kvietė I. Domeiką užimti fizinės chemijos ar kitų gamtos mokslų profesoriaus vietą? Žmonės nelabai žinojo, kur I. Domeiką rasti, tad laiškas 6 mėnesius klaidžiojo jo ieškodamas. Galima įsivaizduoti, kad I. Domeika tarsi būtų gyvenęs Sibire. Štai tokią matau XIX a. vidurio Čilę.

Panašumas su Theodoro Grotthusso mokslinė biografija

Prof. J. A. Krikštopaitis mato sąsają tarp Ignato Domeikos ir pirmojo Lietuvos fizikochemiko Theodoro Grotthusso (1785–1822) biografijų, nors iš pirmo žvilgsnio tai atrodo ir paradoksalu: Gedučiu atsiskyrėlis T. Grotthussas gyveno tik

37 metus, o savanoriškas Čilės tremtinys I. Domeika sulaukė net 86-erių. Tačiau abu jautėsi nepakankamai pripažinti, nes artimiausioje šių mokslininkų aplinkoje nebuvo asmenų, šių mokslo sričių autoritetų, kurie būtų sugebėję deramą tarptautinį pripažinimą ir T. Grotthussui, ir I. Domeikai užtikrinti.

Iš tiesų abu mokslininkus sunkiai slėgė jų mokslinis vienišumas. Aišku, kad T. Grotthussas taip pat gyveno mokslinėje provincijoje. Kas tie Gedučiai? Visai kas kita, jeigu T. Grotthussas būtų patekęs dėstyti į Tartu (tada Dorpatas), Vilniaus ar Krokuvos universitetus. Bet dar sėkmingiau T. Grotthussas ir I. Domeikos mokslinės biografijos būtų susiklosčiusios, jeigu likimas būtų leidęs jiems įsitvirtinti, tarkime, Londone ar Paryžiuje, kurie tuo metu ir buvo svarbiausi moksliniai centrai.

I. Domeikai nebuvo kur vykti

Gal ir suprantamas pasaulinių mokslo centrų ilgesys, bet toli gražu neįkvepiantis, nes visi į tuos centrus netilpsime. Ką daryti netilpusiems?

Na, taip, tai teisybė. Bet kai kurie tilps, ir jie bus tikrai geri. Bet XIX a. iš Čilės patekti į geriausius to meto Europos mokslo centrus buvo beveik neįmanoma, nors priešingos krypties judėjimas buvo įmanomas. Antai į Pietų Ameriką laivu The Beagle atvyko Čarlzas Darvinas (1809–1882), stebėjo vietos paukščius, augalus, bet tik grįžęs į Angliją ir praėjus daugeliui metų parašė savo garsųjį veikalą apie evoliuciją*.

**Rūšių atsiradimas natūralios atrankos būdu, arba Pranašėnių veislių išlikimas kovoje dėl būvio (1859 m., liet. 1959 m.).*

Taip ir turi būti: yra stebėjimo ir lauko tyrimų etapas ir yra analizės, ilgesnių apmąstymų laikotarpis.

Visa bėda, kad, skirtingai nuo Č. Darvino, I. Domeika neturėjo kur grįžti.

Žmogaus, likusio be tėvynės, drama? Tai asmeninė tragedija, kuri tik sustiprina jo, kaip mokslininko, tragediją.

Tačiau I. Domeika padarė tiek daug gero ir tiek atradimų mokslė, kad pakaktų dešimčiai mažesnio užmojo tyrinėtojų. Tad apie kokią dramą, tuo labiau tragediją šiuo atveju galima kalbėti? I. Domeika save realizavo kaip gilus tyrinėtojas, mokslininkas, atradėjas, jo pavyzdys ir šiuo metu įkvepia tyrinėtojų kelią besirenkančių jaunimą.

Iš tiesų I. Domeika yra vienas produktyviausių XIX a. mokslininkų. 560 mokslinių darbų ir straipsnių – tai gana retas dalykas to meto mokslė. Tačiau, kartoju, jam taip ir nepavyko sukurti ir po savęs palikti

Vienišas mūsų krašto žmogus Pietų Amerikoje?

Vienišas mokslininkas Pietų Amerikoje. Kaip žmogus gal ir nesijautė labai vienišas, nes sekmadeniais įsitraukdavo į labai veiklią savo žmonos Enriketos Sotomajor tėvų šeimą, kuri noriai rinkdavosi šios garsios giminės asmenys, tad judėjimo buvo apščiui. Tačiau I. Domeikai maža buvo tik socialinės aplinkos, pirmiausia jis jautėsi esąs mokslininkas. Štai čia jam buvo daug sudėtingiau. Apie tai sprendžiu kad ir iš jo laišku pusbroliui Vladislavui Laskovičiui. Tuose laiškuose I. Domeika dažnai atverdavo savo sielą.

Tokio gyvenimo pats sau linkėtų

Tačiau nugyveno ilgą ir labai turiningą mokslininko gyvenimą, kupiną įvairiapusių veiklos. Net ir mūsų dienomis tikriausiai keliems tūkstantams žmonių (juk kas gali suskaičiuoti) I. Domeika duoda darbo. Tai ir jo mokslinio paveldo tyrinėtojas Lenkijoje, Čilėje, Baltarusijoje, Lietuvoje, ir jo pradėtų kalnakasybos darbų tęsėjams Čilėje. Taigi I. Domeika ir toliau daugeliui žmonių uždėba duonos kasdienės.

Laimei, I. Domeika nugyveno ilgą mokslinės veiklos gyvenimą. Savo gyvenimo pabaigoje jis vis dažniau gaudavo laišku su prašymu atsiųsti visus komplektus Čilės universitete jo išleistų žurnalų, kuriuose buvo daug ir paties I. Domeikos straipsnių. Tokių laišku, kiek man žinoma, yra atėję iš Bostono (JAV), keletas iš Austrijos, net iš Paryžiaus. Bet visa tai jau buvo vėliau, kai I. Domeikos gyvenimas artėjo prie pabaigos. Jeigu tai būtų įvykę 30 metų anksčiau... Nieko nepadarysi, taip būna. Juk ir Nobelio premijos mokslininkui kartais tenka laukti pripažinimo 40 metų. Žinoma, būtų kas kita, jeigu tokio pripažinimo mokslininkas sulauktų savo jėgų žydėjime, metams kitiems praėjus nuo didžiausio jo mokslinio atradimo ar laimėjimo.

Ar savo kolegoms linkėtute nugyventi tokį mokslininko gyvenimą, kokį nugyveno Ignatas Domeika? Tegū ir vienišas mokslininko.

Aš ir pats tokio gyvenimo norėčiau. (Juokiasi.) Iš Kolumbijos, kur dėščiau universitete, išvykau į JAV jausdamas, kad mokslas juda pirmyn, o aš kartu jau nebespėju. Per 5 metus ten dirbdamas universitete tegalėjau tik į vieną mokslinę konferenciją nuvykti, palaikyti ryšius su kitų šalių kolegomis buvo sunku. Pajutau, kad jeigu ir toliau Kolumbijoje pasiliksiu, tai ilgai gal ir tapsiu ten tegū ir stambia, bet vis dėlto vietinės reikšmės „žuvimi“, o mokslas nuėis pro šalį. Dėstyti fiziką mokėsiu, bet modernios fizikos jau neįstengsiu suprasti.

Niujorko politechnikos universitete, Bruklino, mokslas į priekį juda tikriausiai greičiau negu Lietuvoje, tačiau Jūs norite būti čia, todėl Jus ir matome Lietuvoje. Dažnai atvykstate, dėstote Kauno technologijos universitete mokslo istorijos magistrantams. Vadinasi, yra kažkas svarbiau ir už mokslo raidos tempus.

Taip, bet po poros savaičių jau noriu atgal į Niujorką sugrįžti.

Kad po mėnesio kito vėl grįžtumėte į Lietuvą?

Galima ir taip pasakyti.

Dėkoju, Profesoriau, už išdėstytą požiūrį į mokslininko vienašumą, kurios šia veikla užsimantiems gali nepavykti išvengti net ir žmonių būryje ar tarp mylinčių šeimos narių.

Bus daugiau

Davidas Sikeiras Ignotą Domeiką iškart susiejo su Lietuva

Tarp Ignotui Domeikai skirtos konferencijos Vilniaus universitete dalyvių buvo žinomas žurnalistas, publicistas ir rašytojas Albertas Laurinčiukas. Nors jo pavardės nors ir nerasiame konferencijos programėlėje, tačiau jis buvo pakviestas į tribūną ir pasidalijo savo asmeniniais įspūdžiais, kaip Ignoto Domeikos tema ir ryšiai su kitomis nepaprastai įdomiomis, visai žmonijai reikšmingomis asmenybėmis atsirado ir jo kūrybinėje biografijoje. Kadangi A. Laurinčiuką prisiminėme ir pokalbio su buvusiu Vilniaus universiteto rektoriumi prof. Jonu Kubiliumi, tai sunku buvo ištvirti ir nepakalbinti rašytojo. Šis trumpas pašnekesys vyko grįžtant iš Ignoto Domeikos 200-ųjų gimimo metinių renginių, kurie vyko Baltarusijoje.

Rašytojas Albertas Laurinčiukas ir mokslo istorikas doc. Libertas Klimka

Gerbiamasis rašytojau, esate apkeliaavęs daug šalių. Teko lankytis ir Čilėje?

Jau buvau aplankęs kitus žemynus, kai nutariau pabuvoti taip pat ir Lotynų Amerikos šalyse, tarp kitų ir Čilėje. Nors tai ir nebuvo kelionė dėl Ignoto Domeikos.

Žinant gyvenimą tuometinėje Tarybų Sąjungoje, kai net „pabuvoti“ Bulgarijoje ar Lenkijoje paprastam tarybiniam mirtingajam buvo gana didelė problema, šis Jūsų pasakymas „nutariau pabuvoti taip pat ir Lotynų Amerikos šalyse“, pripažinkite, skamba šiek tiek, atleiskite, arogantiškai.

Matote, tada dirbau Tie-

šos ir *Moscow News* korespondentu (1959–1963 ir 1968–1970 m.), akredituotu prie Jungtinių Tautų. Tokiu būdu galėjau gana laisvai judėti po pasaulį. Reikėjo tik bilietų įsigyti ir skristi. Žinoma, reikėdavo gauti ir vizą į šalį, kurią norėdavau aplankyti.

Meksikoje man pavyko susitikti ir šiek tiek bendrauti su įžymiuoju dailininku Davidu Sikeiru (Siqueiros). Išgirdęs, kad žadu skristi į Čilę, jis tarė: *O, tai būtina susitikti su Domeyko, kadangi jis dažnai kalba apie Lietuvą.*

Ar pirmą kartą apie Ignotą Domeiką tada ir išgirdote iš D. Sikeiro lūpų?

Taip, pirmiausia sužinojau iš Sikeiro, nors kai ką truputį esu girdėjęs, nes Ignotas Domeika – juk pasaulio įžymybė. Bet man tuo metu buvo svarbiausia, kad Sikeiras Ignotą Domeiką iškart susiejo su Lietuva. Juk su didžiuoju dailininku ir aš kalbėjausi pirmiausia kaip lietuvius.

Ir Sikeirui nebuvo nuostabu, kas yra Lietuva ir lietuviai?

Ne. Didieji dailininkai, kultūros veikėjai Lietuvą žino, žinojo ir anais laikais. Kokie nors prekybininkai arba šiaip mažiau besidomintys apie Lietuvą išgirdo tik paskutiniu metu, kai mūsų šalis pradėjo vaduotis iš Tarybų Sąjungos, kovoti dėl savo nepriklausomybės. O šiaip pasaulis Lietuvą žinojo, nebu-

kažkas labai neaiškus – kas yra toji Adomo Mickevičiaus ir Ignoto Domeikos Lietuva?

Iš jūsų klausimo matyti, kad žinote, kaip pasaulyje žvelgiama į Lietuvą. Taip, kaip kad sakote, ir buvo. D. Sikeiras prisiminė ir savo draugą Čilės poetą Pablą Nerudą, siūlė būtinai jį aplankyti.

Tai gi nuskrudęs į Čilę išties pasi-stengiau ir turėjau progą aplankyti Pablą Nerudą. Jis jau buvo Nobelio premijos laureatas, plataus akiračio poetas ir žmogus. Buvo spėjęs pabuvoti ir Tarybų Sąjungoje, tad ir apie Lietuvą jau žinojo. Matote, Lietuva yra Lietuva, ir jos visai nežinoti negalėjai net ir tais laikais.

Noriu grįžti prie Pablą Nerudos. Aš jam padovanojau lietuviškos poezijos knygelę – Maironio eilėraščių. O jis man parodė didžiausią savo išleistą knygą. Gražiai bendravome ir Pablą Nerudą užsiminė, kad man būtinai reikia susitikti su Domeyko. Pats P. Neruda jam ir paskambino.

Kai nuvažiauvau į I. Domeikos namus, jau kalbėjome apie lietuviškumą. Aš tuo metu nevykau atstovauti vien tik lietuviškumo problemai. Turėjau sumanymą parašyti knygą apie Lotynų Amerikos pasaulį. Prieš tai buvau parašęs ir jau spėjo išeiti mano knyga apie Jungtines Amerikos Valstijas – *Trečioji dolerio pusė* (1964 m.). Bet JAV užima tik pusę žemyno, o visa kita sudarė Lotynų ir Pietų Amerika.

Štai kodėl atsidūriau toje pasaulio dalyje. Turėjau lietuviškų suvenyrėlių, juos padovanojau Ignoto Domeikos palikuonių šeimai, buvau gražiai sutiktas ir priimtas.

Kai po poros metų nuskrudau į Pietų Ameriką antrą kartą, tai mūsų susitikimas buvo daug įdomesnis ir turiningesnis. Mane Domeikų šeima jau pažino, kvietėsi į namus ir globojo.

Bet tai nebuvo Jūsų paskutinė kelionė į Čilę? Prisiminkime tas 30 metų senumo aplinkybes, kai buvo minimos Ignoto Domeikos 170-osios gimimo metinės. Žinoma, to minėjimo neįmanoma net palyginti su šiemet surengtuojamu mokslininko 200-ųjų gimimo metinių minėjimu Lietuvoje, Baltarusijoje, Lenkijoje ir Čilėje. Juk UNESCO 2002 metus paskelbė Ignoto Domeikos metais.

Grįžęs į Lietuvą čia dirbau *Tiesos* redaktoriumi. Prisimenu, 1972 metais Čilėje vyko pasaulinė paroda, į ją vyko ir Lietuvos delegacija. Jai vadovavo LTSR Ministrų Tarybos pirmininko pirmasis pavaduotojas Ksaveras Kairys, kartu vyko ir kultūros darbuotojų grupė. Mane įtraukė į delegacijos sudėtį todėl, kad jau buvau lankęsis Lotynų Amerikoje ir apie tai buvo pasirodę mano straipsniai žurnale *Mokslas ir gyvenimas* bei kituose spaudiniuose.

Kai tapau delegacijos nariu, pagalvojau: pažįstu Čilėje Domeikas, reikia nuvežti jiems suvenyrą iš Lietuvos. Susitariau su Vilniaus universiteto rektoriumi prof. Jonu Kubiliumi – didžiu mokslininku ir šauniu vyru, kad jis kažką duos, ką čiliečiai galėtų eksponuoti kaip dovaną iš Lietuvos.

Tokiu būdu ir pasiemiau nugabenti tą suvenyrą, įteikiau Domeikų šeimai. Lietuvos delegacija turėjo Čilėje savo reikalų, o man teko garbė įteikti čiliečiams Vilniaus universiteto dovaną. Ji tebėra Čilės universitete Santjage.

Galiu pasakyti, kad čiliečiai labai gražiai mane sutikdavo, jiems Lietuva nebuvo tuščias garsas.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Kuo patraukli geologo profesija

Ignoto Domeikos 200-ųjų gimimo metinių renginių ciklas Lietuvoje buvo pradėtas vasario 18 – kovo 18 d. vykusia kultūrine tiriamąja ekspedicija į Čilę šio mokslininko keliais – nuo Santjago iki Atakamos. Šios kelionės dalyviai – žinomas alpinistas Vladas Vitkauskas, Vilniaus universiteto geologas, mineralogas dr. Gediminas Motuza, Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorius architektas Jonas Anuškevičius bei televizijos operatorius Vytautas Jankevičius. Dalis šioje kelionėje surinktų geologinių eksponatų buvo eksponuota Lietuvos nacionaliniame muziejuje, kur rugsėjo 10 d. buvo atidaryta ir veikė Ignoto Domeikos 200-osioms gimimo metinėms skirta paroda. Ją atidarant ir pakalbinome vieną šios kelionės dalyvių – dr. GEDIMINĄ MOTUZĄ.

Geologas, ekspedicijos į Čilę Ignoto Domeikos keliais dalyvis Gediminas Motuza su mama

Gerbiamasis Gediminai, kas Jums pačiam yra ši Ignotui Domeikai skirtoji paroda Lietuvos nacionaliniame muziejuje?

Pirmiausia tai galimybė Lietuvai parodyti žymų mokslininką Ignotą Domeiką. Kadangi ši paroda yra ir jam skirtosios konferencijos dalis, tai galima ir atvykusiems iš kitų šalių svečiams parodyti I. Domeiką tokį, kokį mes jį matome.

Su bendraminčiais dalyvavote mūsų šaliai labai reikšmingoje ekspedicijoje Ignoto Domeikos keliais į Čilę. Vadinas, į Andus galėjote pažvelgti tarsi paties I. Domeikos akimis. O kokiomis akimis šiandien žiūrite į šios parodos eksponatus, kaip vertinate pačią konferenciją?

Pasakyčiau, jog tai yra I. Domeikos palikimo perdavimas, ir ne tik mokslinio, bet ir labai įvairialypio dvasinio palikimo. Šio mokslininko sukauptų ir propaguotų dvasinių vertybių parodymas, populiarinimas ir tęsimas. Visa tai yra šioje parodoje, galima pastebėti ir Vilniaus konferencijoje.

Kaip Jums atrodo, ar labai esame skolingi Ignotui Domeikai? Kas dar nevisiškai pritariu, nes Ignoto Domeikos gyvenimas to tikrai vertas.

Gaila, kad nebėra globaliai mąščiusio ir jautusio Vytauto Žalakevičiaus, kurio meniniams užmojams tokios asmenybės kaip Ignoto Domeikos gyvenimas būtų geras masalas sukurti puikų meninį filmą.

Išties I. Domeikos veikla ir gyvenimas turėtų kai ką iš kinematografinių prisitaikyti. Gal ir iš rašytojų, kitų sričių menininkų, kaip jau patraukė poetų – apie jį yra eilių, sukurtų lenkų poetės Marijos Konopnickos ir mūsų Juditos Vaičiūnaitės. Yra ir jam skirtų muzikos kūrinių, parašytų Čilėje. Kaip žmogus, asmenybė, jis nemažiau iškilus ir įdomus negu mokslininkas, geologas.

Kaip geologas, mineralogas, tikriausiai labai gerai jaučiate tą Ignoto Domeikos tyrinėjimų dvasią, kurią per šiuos iš Čilės atvežtus mineralus ir kitus geologinius eksponatus šios parodos rengėjai ir stengėsi perteikti. Puiku, kad ir mūsų alpinizmo žvaigždė bei kultūrininkas Vladas Vitkauskas taip pat ėmėsi propaguoti mokslininko Ignoto Domeikos kūrybinį palikimą.

Matote, tai ir yra geologijos mokslo ir geologo veiklos ypatybė. Geologas gyvena ypatingą gyvenimą: jis keliauja ir jei iš tiesų nori matyti ir suprasti, tai

Ekspedicijos į Čilę Ignoto Domeikos keliais dalyviai architektas prof. Jonas Anuškevičius, geologas Gediminas Motuza ir keliautojas bei alpinistas Vladas Vitkauskas

juk žiūri ne tik į akmenis. Jis patiria puičiausius gamtos išpūdžius ir fizinius žygio sunkumus, išgyvena ne vien tik mokslininko, bet ir keliautojo gyvenimą. Tuo ši specialybė ir patraukli, tuo patraukė ir Ignatą Domeiką, kuris ir gyveno visavertį geologo gyvenimą. Visa tai akivaizdu skaitant mokslininko dienoraščius. Jis vyko į ekspediciją kaip geologas, nors matė ne vien kalnus ir akmenis, bet visa, kas vyksta aplinkui: žmones, žvėris, gamtovaizdžius – ir apie visa tai pasakojo savo kelionių aprašymuose. Nuklįsdavo į gamtos sandaros apibendrinimus ir filosofiją, net ryšį su Dievu ir t. t. Tokie dvasiniai išgyvenimai irgi yra geologo gyvenimo dalis.

Ar ką nors panašaus patyrėte pastarosios ekspedicijos į Čilę metu, kai keliavote Ignato Domeikos pėdomis?

Kažką panašaus patyrėme ir mes. Neabejoju, kad šitai nuomonei pritarė ir kiti šios kelionės dalyviai.

I. Domeika gyveno tada, kai dar buvo vertinamos enciklopedinės žinios. Kaip ir vokiečių geografus, gamtininkus ir keliautojus Aleksandras Humboltas (1769–1859), Ignatas Domeika bandė susieti įvairių mokslų sričių žinias. Tuo šios asmenybės ir patrauklios.

Taip, I. Domeika enciklopedistas, bent jau geologijos mokslų srities jo žinios labai plačios, be to, jis labai gerai sugebėjo savo žinias atskleisti ir realizuoti. Todėl aš ne visai sutinku su prof. Romualdo Šviedrio nuomone, kad I. Domeikos asmeninė drama, jog jis atsidūręs mokslinėje to meto provincijoje – Čilėje. Galimas dalykas, kad jis būtų aukščiau užkopęs mokslo laiptais, gal net būtų pakylėtas į Europos mokslo olimpą ir daug plačiau pasaulyje žinomas, jeigu būtų turėjęs galimybę gyventi ir dirbti kurioje nors Europos vals-

tybėje. Tačiau to darbo, kurį jis padarė, nebuvo galima padaryti Europoje, o tik tenai – Čilėje, Anduose, Atakamoje. Ir čia, manau, jis save pakankamai realizavo. Šia prasme pasisekė ir pačiam I. Domeikai, ir Čilei, ir apskritai visam geologijos mokslui.

I. Domeika buvo politinis tremtinys, ne savo valia paliko Lietuvą. Net ir toli nuo tėvynės gyvendamas ir dirbdamas jis visomis mintimis buvo su Lietuva, į kurią nuolat grįždavo savo raštais ir laiškais. Ko iš šio mūsų kraštiečio galėtų pasimokyti dabartiniai ekonominiai savanoriai išėiviai, gana lengvai atsisveikinantys su gimtine?

Matote, I. Domeika turėjo labai tvirtą poziciją gyvenime ir mokslinius siekius, kuriuos galėjo įgyvendinti gyvendamas bet kurioje šalyje. Jis save kaip asmenybę siekė realizuoti per mokslą, per tarnavimą visuomenei. Buvo labai gabus ir, ne mažiau svarbu, turėjo tvirtus moralinius principus, kurių jis visada laikėsi. Manau, kad gyvendamas ir bet kurioje kitoje šalyje jis būtų pasiekęs tiek pat ir būtų tapęs tuo, kuo tapo Čilėje. Tačiau jis visada siekė tarnauti savo kraštui ir, kiek galėjo, tai darė. Tai irgi principinė jo gyvenimo nuostata, kurios jis tvirtai laikėsi. Net sutartyje su Čilės vyriausybe jis buvo numatęs galimybę ją nutraukti, jei Lietuvoje prasidėtų naujas sukilimas, kad galėtų jame dalyvauti.

Moralinis, psichologinis I. Domeikos gyvenimo pavyzdys sektinas ir mūsų laikais. Jo sukauptos ir ainiams perduotos dvasinės vertybės neišnyko ir mūsų kartos žmonėms tebelieka vertybėmis. Tai svarbiausia.

Ačiū už pareikštas mintis ir už tai, kad taip puikiai propaguojate mūsų šalies mokslą ir Lietuvos vardą.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Bažnytinės šventės svarba stiprinant mokslinius ryšius

2001 m. lapkričio 8–11 d. Šiauliuose, Bazilionuose ir Vilniuje vyko pirmoji pasaulyje tarptautinė mokslinė konferencija *Bazilijonai Lietuvoje ir Ukrainoje*, skirta Šv. Trejybės bažnyčios Vilniuje grąžinimo Rytų apeigų katalikams – tėvams bazilijonams dešimtmečiui (*Mokslo Lietuva šiai konferencijai skyrė ne vieną puslapį*).

Konferencijos metu atvykę iš Romos, Ukrainos, Lenkijos bei Lietuvoje gyvenantys vienuoliai bazilijonai susidomėjo Bazilionų vidurinė mokykla, kurią daugiau kaip prieš 200 metų įkūrė Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vienuoliai, jos kolektyvu, maloniai buvo nustebinti mokinių koncertu, jų parengta paroda. Buvo nutarta ką tik užsimezgiusius ryšius palaikyti bei stiprinti. Todėl ir pasibaigus konferencijai ne kartą Šiaulių r. Bazilionų vidurinėje mokykloje lankėsi Vilniaus Šv. Trejybės bažnyčios klebonas kun. Pavlo Jachimec, OSBM, aptarė vykusią konferenciją, parengė pirminį projektą būsimai konferencijai. Tad neatitiktinai Bazilionų vidurinės mokyklos mokinių grupė, lydima mokytojos ir mokyklos direktoriaus, atvyko į Vilnių lapkričio 10 d., Šv. Juozapo Bazilionų ordino vienuolynui Šv. Trejybės bažnyčioje minint Rytų apeigų kataliką, šventąjį Juozapatą, 1604–1617 m. dirbusį Vilniuje ir 1867 m. birželio mėn. 29 d. paskelbtą šventuoju. Šv. Mišias aukojo iš Ukrainos atvykęs kun. Vasilijus Zinko, OSBM, kun. Pavlo Jachimec, OSBM, dalyvaujant Vilniaus vyskupui Juozui Tunaičiui ir Vilniaus Šventojo Juozapo kunigų seminarijos rektoriui kun. Gintarui Grušui. Šv. Mišiose giedojo iš Vingažovo (Lenkija) atvykęs ukrainiečių Rytų apeigų katalikų choras *Spohad (Atsiminimas)*, kuris po pamaldų surengė koncertą. Pamoksle apie Ivano Kuncėvičiaus (1580–1623) – šv. Juozapo gyvenimo prasmę – teisybę kalbėjo kun. Vasilijus Zinko, OSBM, akcentuodamas tris gyvenimo kelius: teisybės ieškojimą, teisybės skelbimą ir kankinio mirtį už teisybę. Šv. Mišių metu brolis Natanailas Šturmak, OSBM, davė amžinuosius įžadus. Tai neeilinis įvykis ordino gyvenime.

Be Bazilionų vidurinės mokyklos atstovų, atlaiduose dalyvavo nemažai lietuvių, besidominčių Ukrainos istorija, ukrainiečių bendruomene Lietuvoje, jų religiniu gyvenimu: Jonas Endriukaitis, Alfredas Guščius, Juozas Sabolius, dr. Rita Šerpytytė, dr. Aldona Vasiliauskiene bei kiti.

Susirinkusieji į vienuolyną galėjo stenduose paskaityti *Mokslo*

Tėvas Pavlo Jachimec, OSBM, Bazilionų vid. mokyklos direktoriui Rimantui Goriui prie Mokslo Lietuvos stendų Bazilijonų vienuolynė Vilniuje perduoda ukrainietiškus saldumynus; greta – Bazilionų vid. mokyklos mokytoja

Šv. Juozapo šventėje: iš dešinės – Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šerpytytė, Vilniaus apskrities Švietimo skyriaus vedėjas Jonas Endriukaitis, dr. Aldona Vasiliauskiene, Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos rektorius Gintaras Grušas, vyskupas Juozas Tunaitis, Bazilionų vid. mokyklos direktorius Rimantas Gorys, šios mokyklos mokiniai, už jų – kun. Pavlo Jachimec, OSBM, brolis Natanailas Šturmak, OSBM, šalia stovi tėvas Vasilijus Zinko, OSBM, ir choristės iš Vingažovo (Lenkija)

Lietuvoje išspausdintus straipsnius apie lietuvių bei ukrainiečių mokslinius ryšius, vykusias konferencijas, ukrainiečių bendruomenės bei Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino istorijos fragmentus.

Prie arbatos puodelio kalbėta apie Bazilionų vidurinės mokyklos ir vienuolių bazilijonų tolesnes bendradarbiavimo perspektyvas, diskutuota dėl būsimos konferencijos, numatytos 2003 m. rugsėjo 18–

21 d., pedagoginės tematikos, tartasi dėl galimų prelegentų. Šv. Juozapo šventė, kurioje gražiai susijungė dvasiniai, moksliniai bei kultūriniai aspektai, sudarė galimybę toliau plėsti ryšius nagrinėjant Lietuvos bei Ukrainos bažnyčios istoriją, plačiai įsiliejančią ir papildančią abiejų valstybių istoriją.

Dr. Aldona Vasiliauskiene
Vilniaus universitetas

HIGIENOS INSTITUTAS

skelbia konkursą:

1. HI Darbo medicinos centro vyresniojo mokslo darbuotojo pareigoms užimti (1 etatas);
2. HI Ekologinės medicinos centro vyresniojo mokslo darbuotojo pareigoms užimti (1 etatas);
3. HI Ekologinės medicinos centro Sveikatos tyrimų skyriaus vyresniojo mokslo darbuotojo pareigoms užimti (1 etatas);
4. HI Ekologinės medicinos centro Biochemijos ir cheminės analizės laboratorijos vyresniojo mokslo darbuotojo pareigoms užimti (1 etatas).

Dokumentus siųsti adresu: Higienos institutas, Didžioji g. 22, 2001 Vilnius 2 savaites po skelbimo išspausdinimo.

Direktorius prof. Julius Kalibatas

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. gruodžio 13 d. 12 val. Šiaulių universitete (Vilniaus g. 88, Šiauliai) Baltojoje salėje įvyks jungtinės KU ir ŠU doktorantūros komiteto posėdis, kuriame LAIMUTĖ STANKEVIČIENĖ viešai gins humanitarinių mokslų (filologija, kalbotyra) daktaro disertaciją tema „ANGLŲ-LIETUVIŲ KALBŲ LEKSINIAI PSEUDOEKVIVALENTAI (English-Lithuanian Lexical Pseudo-Equivalents)“.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Andrejs VEISBERGS (Latvijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

nariai:

prof. habil. dr. Aloyzas GUDAVIČIUS (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, kalbotyra, 04 H);
prof. habil. dr. Kazimieras ŽUPERKA (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, kalbotyra, 04 H);
doc. dr. Laimutė SERVAITĖ (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, kalbotyra, 04 H);
doc. dr. Marijus ŠIDLAKAS (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, literatūrologija, 04 H);

oponentai:

doc. habil. dr. Rolandas Vitalius IDZELIS (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);
doc. dr. Henrik Gottlieb (Kopenhagos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H).

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo, Klaipėdos bei Šiaulių universitetų bibliotekose.

Rektorius

LIETUVOS KŪNO KULTŪROS AKADEMIJA

skelbia, kad 2002 m. gruodžio 20 d. 11 val. Lietuvos kūno kultūros akademijos Centrinė rūmų 232 auditorijoje (Sporto g. 6, Kaunas) vyks viešas doktorantūros komiteto posėdis, kuriame Ramūnas BUTAUTAS gins daktaro darbą tema „VIENLAIKIO POVEIKIO METODO VEIKSMINGUMAS RENGIANČIJAUNUOSIUS KREPŠININKUS“ (socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Stanislovas STONKUS (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
prof. habil. dr. Povilas KAROBLIS (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
prof. habil. dr. Juozas SKERNEVIČIUS (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
prof. habil. dr. Albertas SKURVYDAS (Lietuvos kūno kultūros akademija, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);
doc. dr. Juozas KASIULIS (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S);

oficialieji oponentai:

prof. habil. dr. Kęstutis PUKELIS (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
doc. dr. Antanas SKARBALIUS (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos kūno kultūros akademijos ir Vilniaus pedagoginio universiteto bibliotekose.

Rektorius

Pradžia Nr. 18, 19

Lietuvos karo akademijos pritarėjas, viešojo administravimo daktaras Algirdas Vincas Kanauka 1955–1976 m. tarnavo JAV karo aviacijoje, dirbo elektroninio karo užduočių direktoriumi strateginių bombonešių daliniuose, karinių mokslų tyrimų institucijose bei tarptautinių ryšių karininku naujų technologijų iniciatyvoms Europoje. Karo Vietname dalyvis. Nuo 1977 m. dirbo JAV aviacijos ir kosminių sistemų pramonėje. Dalyvavo JAV strateginės gynybos iniciatyvos bei kosminių palydovų programose.

Ką daro elektroninis žvalgas

Teko skraidyti ir žvalgybiniais lėktuvais RC-135, kurie „iš eterio“ rinkdavo elektroninę informaciją įvairiuose pasaulio kraštuose.

Gal apie tą elektroninės informacijos rinkimą galėtumėte papasakoti šiek tiek išsamiau? Kokio pobūdžio informaciją rinkdavote? Ar Jums tekdavo prie tų duomenų priėti? O gal juos fiksuodavo prietaisai ir Jums su bendražygiais ta informacija būdavo neprieinama, nežinoma, būdavote tik tarpininkai, atliekantys techninį darbą? Kitaip tariant, žmogus tapo modernios technologijos priedu. Apkritai kas yra šiuolaikinės strateginės aviacijos įgula, ar tebėra svarbus žmogiskasis veiksnys?

Mes rinkdavome elektromagnetinio spektro signalus nuo girdimų paprasta žmogaus ausimi iki jautria aparatūra pagaujamą gama spindulių. Vaizdžiai tariant, mūsų sekama žemėvaizdį sudarė dažnių intervalas nuo hercų iki gama kvantų spinduliavimo. Kiekvienas į eterį išsiųstas ar prasišverbęs elektromagnetinio spinduliavimo signalas gali būti susektas atitinkamo imtuvo, jeigu tik jis pakankamai jautrus tą signalą pastebėti. Imtuve tas signalas gali būti paverstas į elektronikos žvalgui girdimą garso arba vaizdo signalą, kuris matomas tam skirtame ekrane. Iš fiksuojamų signalų galima skirti ilgų nuotolių ar vietinio pobūdžio radarus nuo tų, kurie valdomas raketos nukreipia į taikinius ore ar žemėje. Tuos signalus galima užrašyti magnetiniu arba optiniu būdu. Kiekvienas signalas turi savo charakteristikas, panašiai kaip žmogus pirštų atspaudus. Signalas dažnis, forma, pasikartojimo greitis, trukmė, stiprumas, struktūra, kryptis ir t. t. daug pasako apie siųstuvą ir net signale slypinčią informaciją.

Elektronikos žvalgas stebi visa tai tarsi kardiogramoje, klausosi kaip orkestras ir kaip koks orkestro dirigentas bando išskirti individualių instrumentų melodijas bei niuansus ir net gali nukreipti pilotą skristi atitinkamo signalo link, kad jį geriau užfiksuotų ir išanalizuotų. Žvalgas taip pat privalo pastebėti ypač pavojingą signalą, pavyzdžiui, į lėktuvą besitaikančios raketos ar ją kontroliuojančio radaro elektroninį „parašą“. Jis išsirenka tuos, kurie jam įdomūs – pavojingi, gal vertingi, nauji, unikalūs. Žinoma, galima rinkti viską, bendrai analizei: signalus gaudyti kaip žuvis tinklu, bet tada galima nepastebėti labai „skanių“ smulkių ir ypatingų žuvių.

Absurdiška manyti, kad reikia tik aptarnauti aparatūrą. Atvirkščiai, elektroninio žvalgo darbas labai kūrybinas, nes nuo jo sugebėjimų priklauso viso skrydžio ir misijos sėkmė. Skraidant neužtenka daryti tik skyles ore – tai ne šveicariško sūrio gamyba. Žvalgo patirtis, žinių kokybė bei kiekybė, mokėjimas sutelkti dėmesį, sa-

Man teko dalyvauti pasaulyje vykusiame „elektronikos kare“ (3)

Jau nusileidęs bombonešis B-52 su parašiu, kurį išskleidus mažėja greitis. Tokiais lėktuvais skraidė A. Kanauka

vitvarda ir energija bei fizinė išvermė (skraidymas greitis lėktuvais dėl gravitacijos poveikio labai vargina organizmą) nulemia elektroninės kovos sėkmę – ar pavyks surasti ką nors naujo, ypatingo, pažangaus? Jeigu taip, šitai gali duoti akstinus kurti naujas technologines ir strategines kryptis ir politiką. Tai kaip deimantų ieškojimas senose piramidėse. Reikalavimai atlikti uždavinius taikant aukštąsias technologijas labai padidėjo. Vis sunkiau parengti aukštos kvalifikacijos kovinių lėktuvų įgulas, astronautus – dar labiau. Reikia būti tikru „supermenu specimenu“. Gal

kamesnių gyvenimui už šį žemiškąjį sąvartyną. Molekulinės technologijos jau žada save auginančias struktūras kosmoso erdvėje. Žmonija kaip tarakonai iš statinės pradės lipti į kosmosą ir apgyvendinti naujus pasaulius. Čia jokia fantazija, taip bus, aš tuo tikiu. Jei klystu, tai bus galas žmonijai, nes Žemė mums per maža ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai. Mes dar nepajėgiame suvaldyti ir tinkamai nukreipti mumyse slypinčių galių. Didžiausių pokyčių galimybės glūdi mumyse, mūsų gebėjime kurti naujas mintis, kurias realizavus sukuriame nauji materialūs objektai, iki

truose, kur buvo kuriamos ir projektuojamos naujos technologinės koncepcijos, ginklų sistemos ir kosminių karų strategijos, paremtos praeities karų istorine patirtimi ir abstrahuotos iki tiesiog matematinių sąvokų, kurios vėl bus transformuojamos praktiškai pritaikant su nauja išmintimi ir dvasia. Manau, jog taip pat remiantis nauja morale bei etika.

Ten buvo kuriami ateities karų ginklai

Regis, jau minėjau, kad nuo 1964 m. man teko dirbti JAV karo aviacijos didžiajame tyrimų centre Wright-Patterson oro bazėje, Ohio valstijoje. Šis tyrimų centras buvo pagarsėjęs savo ateities ginklų kūrimu. Ten turėjau progą susipažinti su daugybe karo technologijos dalykų, kurie buvo įgyvendinti ir taikomi jau vėlesnės kartos oreivystės aparatuose, pavyzdžiui, lazerinėmis hologramomis, virtualia realybe, bionika, kai mintimis galima paveikti tam tikrus prietaisus.

Neabejoju, kad suintrigavote mūsų skaitytoją. Kas yra tos lazerinės hologramos?

Tai kokio nors objekto, tarkime, granatos ant stalo trimatis vaizdas, sukurtas naudojant lazerius. Vaizdas atrodo kaip tikras, sieki ranka tą granatą paliesti, o ji prieš paliečiant dingsta. Pagalvokite, ko čia negalima būtų sukurti.

Gana keistas jausmas – vairuoti savo simbolį

Neišvengsime ir pašnekėsio apie virtualią realybę.

Išivaizduokite, ant kūno užsivelki kombinezoną, kaip naro, sudarytą iš mikroelektroninių tinklėlių ir jutiklių (sensorių). Matai save kaip simbolį, kaip lėlę, tarsi sėdėtum ekrane, lėktuvo kabinoje ir laikytum rankose vairą. Ir iš tiesų staiga per savo pirštines pajunti tą vairą, per akinius matai reikalingus instrumentus, kilimo taką, pradedi vairuoti „lėktuvą“, vaizdas keičiasi, tu jautiesi tarsi judančiame lėktuve. Duodi „gazo“ ir pradedi kilti, jautiesi, kad esi simbolis, kuris skrenda. Per jutiklius jauti visus realaus skrydžio pojūčius, nors ir suvoki, kad sėdi visai ramiai kėdėje, tik ta-

Raketomis ginkluotas F-111 ore

Friedrichas Nietzsche kažką panašaus jautė, kai rašė apie ateities antžmogius: *Also Sprach Zarathustra* liputams bei nykštukams nesuprantama. Reikalavimai įgulos narių intelektui, fiziologijai, psichikai ir ergonomiškam tinkamumui yra tiesiog nepaprasti. Visa įgula turi veikti kaip vienas žmogus. Čia mokslas, technologija ir kovos dvasia virsta karo menu. Štai kodėl strateginio bombonešio įgula reveransą sutiktų padaryti nebent astronautams, bet niekam kitam.

B-58 bombonešio kovinę įgulą sudarė tik trys žmonės. Žvalgybinio RC-135 – kartais trisdešimt. Man tekdavo garbė tokiai įgulai kartsykais vadovauti. Ateityje tokios įgulos skris į tolimąjį kosmosą ir pakeis žmonių savimonę. Tikriausiai kosmose atsiras naujų gyvenviečių – naujai struktūrizuotų ir tin-

siol net neįsivaizduoti. Tai tiesiog mistika, metafizika ir alchemikų magija naujame kevale, naujame lygmenyje.

Net karą galima abstrahuoti iki matematinės sąvokos

Ar galėtumėte apibendrinti: ką Jums davė tarnavimas JAV strateginėse oro pajėgose?

Tarnaudamas JAV strateginėje karinių oro pajėgų komandoje įgijau labai reikalingos patirties, susidūriau su moderniausiomis technologijomis ir modernaus karo koncepcijomis. Dirbau dviejuose pagrindiniuose karo srautuose. Vienas – strateginių operatyvinių karo veiksmų, kur man teko tarnauti kovinių bombonešių, taip pat žvalgybinių lėktuvų daliniuose. Taip pat teko dirbuotis mokslinių tyrimų cen-

vo simbolis skraido, o tu jį valdai.

Nutari smigti į žemę. Bum! Avarija. Tu guli negyvas ekrane. Jau nieko nejauti. Instruktorius paspaudžia mygtuką ir vėl lėktuvus naujas, tu vėl ten pat, kur jau buvai... Žinia, tai truputį pagražinta, bet atitinka maždaug tai, ką patiria lakūnas virtualioje realybėje. Ją galima pritaikyti įvairiems skraidantiems aparatams, valdomiems pilotų iš visai kitos erdvės vietos. Galima sudaryti vaizdų iliuziją, nors žmogus mano, kad yra priešingai. Toks tariamas, reliatyvus judėjimas (*relative motion*) pritaikomas įvairiuose simulatoriuose ir lakūnams mokytis.

Ar norint galima apgauti tokio bandymo ar treniruotės dalyvį? O gal žmogaus sąmonė jam „pasako“, kiek jam tikėti ta virtualia realybe nepriklausomai nuo to, ką sako apgautieji pojūčiai?

Jūs teisus – žmogus žino, kad jis išgyvena dirbtinę situaciją ar nuotyki. Tačiau tai leidžia jam treniruoti įvairias reakcijas, procedūras ir atsakomuosius veiksmus, ypač jeigu tikrovė yra sudėtinga ir nepasikartojanti. Mat kovinėje tikrovėje dažniausiai būna tik viena galimybė ką nors padaryti, o tai reikalauja labai tikslų įgūdžių. Pavyzdžiui, Antrojo pasaulinio karo metu anglų lakūnai labai ilgai mokėsi skraidyti ir pikiuoti tarp Norvegijos fiordų, kad galėtų tinkamai priskristi prie ten prisišverdavusių vokiečių didžiųjų karo laivų (Tirpitz ir kt.) ir tiksliai numesti ant jų bombą arba paleisti taiklį torpedą. Japonai taip pat praktikavosi prieš puldami Pearl Harboro uostą Havajuose. Naudojant moderniausias technologijas visa tai atlikti atrodytų dar paprasčiau (jeigu nebūtų naujų gynybos technologijų).

Kaip mintimis paveikti prietaisą

Koks visuose aptariamuose karo aviacijos dalykuose bionikos vaidmuo?

Tai žmogaus jutimų ar sugebėjimų pastiprinimas. Prisijungiami prietaisai, kurie padeda peršokti per griovius, lengvai įkopti į kalną, suduoti smūgį, kuris priverstų priešą kulkversčiais verstis dešimtį kartų. Taip pat yra būdų įvairiais prietaisais pagerinti girdėjimą ar matymą tamsoje.

Žinoma, skaitytojai nekantrauja

sužinoti, kaip mintimis galima paveikti prietaisus. Tai realu?

Teko girdėti apie poligrafą? Žmogaus emocijos ir mąstymas susiję. Smegenyse, odoje, kraujotakoje vykstančios pulsacijos bei pokyčiai gali būti perteikiami tam tikra kreive, tarsi „parašu“. Pasitreniravus galima išmokyti taip kontroliuoti savo mintis ir fiziologinius reiškinius, kad skirtingoms mintims būtų gauti skirtingi formatai ženklų, pvz., 0 ir 1, taip ar ne, baimė, susinervinimas ar ramybė. Išmokus valdyti savo emocijas būsenas, sukelti reikiamas pulsacijas, specialia aparatūra tuos smegenų, kraujospūdžio, kūno temperatūros ir pan. signalus galima sustiprinti ir jais paveikti, pvz., norimą aparatūrą. Ypač užsimantys joga sugeba paveikti savo psichofiziologinius procesus. Visi šie signalai gali būti panaudoti siekiant suaktyvinti kokį nors prietaisą, jį uždaryti, atidaryti ir t. t.

Bandė prieštarą F-111

Kiek žinau iš ankstesnių pokalbių su Jumis, esate dalyvavęs išbandant prieštarą F-111 naikintuvų-bombonešį.

Taip, F-111 buvo kontroversiškas lėktuvas. Jam buvo skirta atlikti daugybė įvairių sudėtingų uždavinių. Jis turėjo būti kaip šveicariškas peilis: galingas kaip bombonešis, tačiau galintis keisti sparnų konfiguraciją, kad atliktų skrendančio viršgarsiniu greičiu naikintuvo ar žvalgybinio lėktuvo funkcijas. Vienu metu reikalauta, kad F-111 sugebėtų nusileisti ant lėktuvnešio (vėliau to nebereikalauta). Buvau priskirtas prie F-111 sistemos plėtojimo vadavietės (Systems Program Office), kuriai vienu metu vadovavo net keturi generolai. Tai vyko tame pačiame didžiajame JAV karo aviacijos tyrimų centre (Wright-Patterson Air Research Center).

Iš F-111 bazės Nevados valstijoje šiuos lėktuvus, naujai pagamintus ir dar tik išbandytus, skraidinome į Vietnamo karą, kuriame turėjome išbandyti F-111 tinkamumą veikti kovinėje aplinkoje. Tai sudėtingas epizodas, vertas išsamios aptarimo.

1968 m. man teko dalyvauti didžiuliam aviacijos generolų sąskrydyje prie Las Vegaso esančioje oro bazėje (buvau generolo John Chandler skaidrių „ginklanešys“). Tai buvo įspūdinga operacija. Jos metu priimtas sprendimas, kurį įgyvendinant šeši tuo metu pasaulyje moderniausi naikintuvai F-111 atsidūrė Tailandė. Dar trys naikintuvai stovėjo rezerve Amerikoje. Iš Tailando F-111 buvo siunčiami bombarduoti Laosą ir Vietnamą. Tėn patyrėme daug nuotykių ir nuostolių, praradome pusę mūsų dalinio F-111 lėktuvų, iš viso net tris, daugiau ir greičiau negu tikėjomės. Buvo ten problemų dėl radaro, kuris naudotas skraidant arti žemės paviršiaus. Per tas tris avarijas žuvo dvi igulos. Bet iš klaidų labai daug pasimokėme ir ištaisėme F-111 netobulumus. Įgyta patirtis labai pravertė, kai po kelerių metų teko kirsti smūgį Muamaro Kadafi Libijai. Tada F-111 jau buvo pakrikštytas kare ir gerai pasirodė.

Technologija be žmogaus – tai tik metalo laužas

Jei galima, pakomentuokite minėtą F-111 naikintuvų operaciją. Kuo ji buvo naujoviška? Koks jos karinis efektas? Kuo ji visa tai atsakė sovietai, kurių kariniai patarėjai bei instruktoriai juk ir buvo amerikiečių priešininkai? Apskritai kaip kاونasi technologija prieš technologiją?

F-111 daugiausia buvo naudojami kaip naikintuvai-bombonešiai prieš taikinius Vietname ir siekiant užkirsti kelią Šiaurės Vietnamo skverbimuisi į Pietų Vietnamą per Laosą. Tėn ėjo garsusis Ho-Chi-Minh kelias, tiksliau kelių tinklas. F-111 jį puolė žemai skridami,

vedami labai tikslios inercinės navigacijos ir radaro. Bombarduota taikliai. Tačiau būta ir vieno didelio trūkumo: radaras, kuris turėjo veikti nedideliame aukštyje, pasirodė nevisai tobulas ir tai sukėlė didelių problemų. Kaip sakiau, greičiausiai dėl šios priežasties, o ne dėl priešų gynybos, praradome tris lėktuvus.

F-111 lėktuvų karinis efektas jau tada buvo reikšmingas – tik dviejų lakūnų įgula, didelis bombų ir raketų krūvis, įspūdingas greitis. Lėktuvas prirėkus galėjo skristi greičiau už garsą, buvo ap rūpintas naujausia elektronine, infraraudonąja ir lazerine gynyba. Bombų taiklumas buvo labai įspūdingas. Sovietų reakcijos į F-111 skrydžius nebuvo jokios, bent jau jos nepajutome. Išvis sovietai šiaurės vietnamiečiams patarinėjo daugiau oro gynybos srityje, bet ne ten, kur mes jiems sudavėme smūgius. Bombardavimo mene sovietai tuo metu buvo nepaprastai atsilikę nuo amerikiečių. Nemanau, kad čia buvo technologijos kova prieš technologiją. Čia svarbiausias žmogus, nes jis kontroliuoja technologiją ir ja manipuliuoja, kaip jau anksčiau esu minėjęs. Technologija be žmogaus – tai tik metalo laužas.

Muzikoje – sugrįžimo į savo civilizaciją jausmas

Ar Jums asmeniškai teko Vietnamo padangėje atlikti kovinius skrydžius?

Kovinius skrydžius į Šiaurės Vietnamą atlikau daugiausiai elektroninės kovos ir karo žvalgybos lėktuvais EB-66 ir RB-66, kovinėse operacijose kartu dalyvau su daugybe kitų lėktuvų – SR-71 dideliame aukštyje, RB-66 – žemiau, F-111 – dar žemiau. Dažniausiai mes pridenkdavome žemės-oro raketų medžiotojus, kurie paleisdavo valdomas raketas į tų raketų kontrolės vadavietes. Visi atlikdavome koordinuotus uždavinius tarsi gerai suderintas orkestras. Apskritai Vietnamo karas buvo ypač vertingas epizodas mano karybiniam išsilavinimui. Už nuopelnus buvau apdovanotas JAV Bronzinės žvaigždės ir kitais Vietnamo valstybiniais medaliais.

Kartą teko kelias dienas praleisti džiunglėse. Galėjome klausytis tik vietinių radijo programų – Azijos muzikos. Pagaliau grįžęs iš džiunglių ir eidamas per kaimelį išgirdau vietinėje muzikinių įrašų parduotuvėje grojant W. A. Mozarto *Magiškają fleitą*. Niekada ligi tol nebuvau patyręs tokio sugrįžimo į savo civilizaciją jausmo, kaip tada toje Pietryčių Azijos krautuvelėje.

Laisvalaikio nuo karo jaukinosi smauglius

O laisvalaikio jaukinomės smauglius. Juos reikėdavo penėti gyvais viščiukais arba pelėmis. Karo lakūnai tarpusavyje rungėsi dėl teisės atlikti tą smauglių penėjimo procedūrą. Viščiukai priešindavosi smaugliams, ypač jaunesniems ir mažesniems, nenorėjo būti suėsti. Bet juk smaugliai taip pat gyvūnai, kuriems reikėjo tinkamo, t. y. gyvo, ėdalo. Grįždamas į JAV aš savo smaugliui suradau tinkamą globėją, kuris perėmė jo tolesnį auklėjimą Pietryčių Azijoje. Daug kas iš lakūnų tuos smauglius parsivežė namo į JAV, kur tie smaugliai išaugo labai dideli ir žmonos reikalavė juos atiduoti į zoologijos sodus.

Grįžęs į Ameriką turėjau galimybę mokytis Daytono universitete, kur įgijau verslo administravimo magistro laipsnį. Vėliau įgijau dar vieną mokslo magistro laipsnį iš sistemų vadybos ir daktarą iš viešojo administravimo. Tačiau tai jau buvo Pietų Kalifornijos universitete (University of Southern California), išėjus į civilinį gyvenimą.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

KAD SUSIKALBĖTUME (2)

Pradžia Nr. 19

Pasirodžius penkiakalbiui Statybos terminų žodynui, kurio sudarytojai – technikos mokslų atstovas prof. Antanas Kudzys, kalbininkas prof. Albertas Rosinas ir dr. Birutė Kudzienė, gera proga aptarti kai kuriuos techninės terminijos Lietuvoje dalykus. Mūsų pašnekovas – Architektūros ir statybos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. ANTANAS KUDZYS.

Ar kada nors lietuviai ryšius statė

Koks ryšys tarp naujų standartų ir naujų terminų? Ar priimant naujus standartus daugėja ir terminų?

Ne visai. Bet nauji standartai mus verčia laikytis tam tikros sistemos reikalavimų. Juk kiekvienas standartas skirtas tam tikram objektui. Šį Žodyną rengiant mūsų svarbiausias tikslas ir buvo parodyti, kad kalbininkai ir terminologai pirmiausia privalo turėti aiškią terminijos sistemą ir kur galima naudoti gyvoje kalboje jau vartojamus, paplitusius terminus. Statyba tuo ir skiriasi nuo modernios elektronikos, kad pastarojoje srityje kuriami visi nauji terminai – kaip pavadinsi, taip ir prigis. O statyboje žmonės nuo seno turi įsitvirtinusius terminus. Kodėl trobą ar gryčią turėtume vadinti gyvenamuoju pastatu?

Tai štai dėl visų šių dalykų teko patirti labai daug sunkumų ir nemalonių.

Kaip to sistemiskumo siekiate?

Yra veiksmas, yra procesas ir yra rezultatas. *Statymas* – veiksmas, *statyba* – procesas, o kas pastatyta – statinys. Toliau. *Tiesimas* – ką tiesiame, *tiesyba* – tai, ką darau, atlieku (toks terminas tarpukariu buvo paplitęs), o tai, ką nutiesėme, – *tiesinys*. O man pradedama aiškinti, kad tai, ką nutiesė yra... *statinys*. Nors *tiesimą* ir pripažįsta. Štai vykdomi kasybos darbai, tačiau ant darbininkų gražių kombinonų skaitau: *Kauno ryšių statyba*. Kada lietuviai ryšius „statė“? Tik tiesė. Kai tiems darbuotojams pradėdau aiškinti, jie pasiūliau: girdi, lietuvių kalboje nėra tokio žodžio – tiesyba.

Štai kaip būna, jeigu neturima sistemos, pagal kurią ir privalome savo terminus tvarkyti. Turint sistemą viskas pasidaro aišku, kitaip ir būti negali. Tačiau terminologai jau buvo klaidingai suvoktą *statinį* vietoje *tiesinio* patvirtinę, į standartus šis netikęs terminas įrašytas ir niekas nieko nebeneri keisti. Tokių problemų patys sau esame pridarę.

Lietuvių kalba yra labai turtinga, graži ir kuo aš daugiau mokausi, tuo labiau ja grožiuiosi. Štai kad ir žodis *rašysena*. Tai rašymo būdas, stilius. Kai pasiūliau vartoti *skaičiuosena*, *projektuosena*, tai mano oponentai stoji piestu.

Žmonėms neįprasta.

Tai kas, kad neįprasta. Lietuvių kalba teikia didelę galimybę kelis žodžius sujungti į vieną terminą.

Tačiau su vokiečiais čia nepasirungsime, nes jie yra sudurtinių žodžių kūrimo virtuožai.

Vokiečiai sujungia du, tris žo-

Prof. Antanas Kudzys su Mokslo Lietuva dalijasi žodynų rašymo patirtimi

džius, bet, skirtingai nuo vokiečių, lietuviai jungia derančius žodžius. Mūsų siūloma sistema yra kiek kitokia: yra pagrindinis terminas, sudėtinis ir sudurtinis terminas. Štai anglų kalboje yra sudėtinis žodis *green house* – žalias namas. Bet jeigu parašysiu sudėtinį žodį *green-house*, tai bus šiltnamius. O jeigu sudurtinis *greenhouse* – tai jau oranžerija. Tų niuansų yra visose kalbose, siekėme išaiškinti ir panašias lietuvių kalbos subtilybes.

Štai knygoje randu terminą *trintį mašinantis tepalas*. Čia joks terminas, bet termino aiškinimas. Pasirodo, jog seniau lietuviai sakydavo *slystalas*. Tačiau kalbininkai įtariai žiūri į galūnę *-alas, -ylas*, jiems tai kažkas nešvaraus. O juk nebūtinai.

Arba štai technikoje plačiai naudojami kampuočiai. Kauno technologijos universitete nusipirkau knygą *Plienai*. Ten parašyta *kampuotis*, jeigu valcuoto gaminio skerspjūvis yra kampuočio formos. Mūsų *Žodyne* šių gaminių bendrasis terminas yra *profiluotis*. Bet jokių būdu ne *profilis*, kuris reiškia visai ką kita ir tai nėra objektas, kurį galėčiau pačiuoipinėti rankomis. *Profiluočius* knygos *Plienai* sudarytojai pavadino *fasoniniais ruošiniais*. Dieve mano, sugalvok profiluotą šitaip pavadinti – juk suprasti negali. Aš, akademiškas, galvą sukau, kas yra tas *fasoninis ruošinys*. Ir tokių terminų šioje knygoje netrūksta.

Kai nėra sistemos

Kodėl pavojinga neturėti terminų kūrimo sistemos, kam tai pirmiausia kenkia?

Pirmiausia kenkia studentams. Jeigu terminas vykęs, studentas lengvai suvokia esmę. Jei terminas blogas ir dar dėstytojo paskaita skurdi, studentas sunkiai konspektuoja ir

blogai įsimena medžiagą. Štai pavyzdys. Yra sunkvežimis ir yra savivartis. O knygoje randu *atgalinis savivartis*. Ar studentas suvoks tokį terminą, apie ką čia kalbama? Terminas prasmė turi būti aiški ir jį siūlome pavadinti *atgaliaverčiu savivartčiu*. Ne atbulinis, ne atgalinis, o atgaliavertis.

Terminas tempimas yra veiksmas, o įtempimas – procesas. Rezultatas yra įtempis. Lygiai taip pat yra linkimas, ilinkimas ir ilinkis. Jeigu prisilaikysime sistemos, tai viskas labai gražiai išsėina: klumpimas, klumpymas, o proceso rezultatas – klumpis. Labai gražus lietuviškas terminas, tačiau knygoje parašyta klumpymo koeficientas. Kai kur taikoma dalis sistemos, kai kur – pamirštama, atsakoma, gal ta sistema nėra nesuvokiama. Iš to ir nesuipratimai. Dabar vienas vadins klumpiu, o kitas sakys klumpymo koeficientas – ar susikalbėsime?

Gretimų katedrų išleistose knygoje nesunkiai pastebiu, kad tuos pačius dalykus tos katedros kartais vadina skirtingais terminais. Kaip tai gali būti? Tame pačiame universitete! Štai kodėl nuolat tenka apie tai kalbėti, įrodinėti, aiškinti, o tai ir kainuoja daugiausia sveikatos.

Ar reikalingi profesionalai

Profesoriau, kokios pagalbos sudarinėdamas Statybos terminų žodyną esate sulaukęs iš terminologų?

Labai didelės. Noriu pasidžiaugti, kad labai daug man padėjo kalbininkas prof. Albertas Rosinas, kuris yra ir šio *Žodyno* bendraautoris. Turiu pasakyti, kad šis kalbininkas gerokai skiriasi nuo daugelio savo kolegų. Nieko stebėtino, kadangi A. Rosinas ištisą dešimtmetį buvo Vilniaus inžinerinio statybos instituto (dabar

Nukelta į 19 p.

ML

Dovydo kovoje prieš Galijotą (3)

Pabaiga, pradžia Nr. 18, 19

Mokslo Lietuva baigia pašnekesį su Lietuvos Nepriklausomos Valstybės Atstatymo Akto signataru, Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Filosofijos katedros vedėju, pirmuoju Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininku prof. BRONISLOVU JUOZU KUZMICKU. Profesorius svarsto, iš laiko nuotolio nagrinėja Lietuvos kelią į Nepriklausomybę, kartu bando įvertinti ir tuometinio šių politinių siekių ir Sąjūdžio lyderio prof. Vytauto Landsbergio vaidmenį.

Tarybinukai į Sąjūdį nesiveržė

Kas vis dėlto Lietuvą atvedė į nepriklausomybę – intelektualai?

Į nepriklausomybę atvedė tautos ištermė deportacijų ir fizinio naikinimo metais, atsparumas nutautinimo dešimtmečiais. Nepriklausomybės idėja niekada nebuvo pamiršta. Šiuo požiūriu, savo vaidmenį suvaidino ir partizanai, ir vėlesnio laiko pagrindininkai bei disidentai, ir kultūrinio pasipriešinimo dalyviai. Tačiau 1989–1990 metų sąlygomis intelektualai suvaidino lemiamą vaidmenį. Bet tai padaryti pavyko todėl, kad intelektualai, bent tam tikra jų dalis, nebuvo atitrūkusi nuo tautos.

Tada iškart kyla klausimas: gal tuometiniame Vilniaus universitete nebuvo

intelektualų? Tikriausiai sutiksime, kad akademinis laipsnis – dar ne intelektualumo rodiklis?

Savaime aišku ir taip yra visur. Intelektualai juk ne visi vienodai aktyvūs. Daug kas gal atsitiktinai įsitraukė į platesnę visuomeninę veiklą. Juk ir Sąjūdžio iniciatyvinė grupė buvo kurta iš bendraminčių, kurie neblogai pažinojo vieni kitus. Iš 36 iniciatyvinės grupės narių buvo vyresnio (maždaug 40–50 metų) ir jaunesnio (maždaug 26–27 metų) amžiaus žmonių. Nedaug tebuvo vidurinėsios kartos, jeigu ta karta laikytume nuo 30 iki 40 metų asmenis.

Kai sakome, kad į Nepriklausomybę atvedė inteligentija, reiškia, kad tai buvo to meto sąlygomis legaliai, valdžiai formaliai lojali žmonių da-

Prof. Vytautas Landsbergis Lietuvos mokslų akademijos tribūnoje

Apie disidentų vaidmenį

Jeigu taip, tai leiskite paklausti apie disidentinį judėjimą Lietuvoje ir apskritai Tarybų Sąjungoje. Ar disidentai niekuo neprisiidėjo, kad Lietuva atgautų nepriklausomybę ir valstybingumą?

Šiuo atveju disidentų vaidmuo buvo daugiau netiesioginis. Iki Sąjūdžio jų veikla, be jokios abejonės, buvo labai reikšminga. Juk ir Sąjūdžio aktyvistai, kiek žinau, gaudydavo žinutes apie Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką ir kitus pagrindinio leidinius. Kai kas iš jų, galimas dalykas, toje veikloje ir patys dalyvavo. Tačiau tuo metu jokie radikalūs metodai į nepriklausomybę nebūtų atvedę. Sąjūdžiui buvo net priekaištaujama: sutinkame būti kandidatai į LTSR Aukščiausiąją Tarybą, vadinas, bendradarbiaujame su okupaciniu režimu. Sąjūdis pasirinko teisinio ėjimo į nepriklausomybę kelią, nors kai kam toks kelias atrodė dviprasmiškas.

Sistema jau buvo išsisėmusi

Iš viso to jau galime kalbėti apie mūsų tam tikrą istorinę veiklos patirtį. Ar galėtume pasakyti, kad prof. V. Landsbergio ir bendraminčių asmenyje ir buvo akumuluota tam tikra istorinė patirtis, net tarpukario Lietuvos valstybingumo tradicijos ir naujausių laikų kultūrinio sąjūdžio kelti reikalavimai to meto valdžiai, iš esmės vedę prie nesitaikstymo su totalitarine sistema?

Manychiau, kad šitaip galima apibendrinti. Tautos istorinės patirties, ypač tautinio atgimimo pažinimas buvo svarbus veiksnys, palaikęs Sąjūdžio veikėjų dvasią. Ypač tai pasakytina apie V. Landsbergį. Prisiminkime jo parašytus darbus apie M. K. Čiurlionį ir kitus XX a. pradžios kultūros veikėjus. Tautos atgimimo, kovos dėl kalbos, dėl rašto atminimas skatino ir sovietinio laikotarpio kultūrinį pasipriešinimą.

Daug tarybinio laikotarpio reiškiniių galima vertinti nevienareikšmiškai. Juk daugelis tautinių atžvilgiu teigiamų dalykų, ne paslaptis, dažnai buvo naudojami režimui ideologiškai stiprinti. Tuo valdžia naudojo: *matote, viską turite, ko reikia tautinei kultūrai išlaikyti ir stiprinti. Argi visa tai Lietuva turėjo tarpukariu?*

Todėl visada svarbu suvokti, į kurią pusę svyra svarstyklių lėkštė.

Savotiška šachmatų partija?

Neabejotinas žaidimas, kuriame Maskva apsigavo. Juk Lietuva pirmiausia reikalavo ekonominio savarankiškumo. Prisimenu, dabartiniuose LR Prezidento rūmuose vyko kažkoks seminaras ar konferencija, į kurią buvo atvykę nemažai svečių iš Maskvos ir kitų Rusijos miestų, kalbėjo ir Lietuvos ekonomistai. Vėliau, pasikalbėję su kitų sąjunginių respublikų atstovais, priėjome

prie tokios nuomonės: jeigu Maskva sąjunginėms respublikoms būtų suteikusi ekonominį savarankiškumą, laisvus ekonominius ryšius su užsienio šalimis, būtų leidusi valstybinėmis kalbomis paskelbti tautines kalbas, sudaryti nacionalines sporto komandas, tai garas galėjo būti nuleistas. Daugelis vertintojų, ypač Rusijoje, taip ir galvojo. Net kai kurie Lietuvos žmonės manė, kad to būtų pakakę. Nors man atrodo, kad to jau nebūtų užtekę. Sistema jau buvo pasenusi, išsėmusi savo galimybes, tad vien dalinėmis lengvatomis respublikoms jau nebūtų atsipirkusi.

Tebelieka įtakingas politikas

Pamėginkime apibendrinti: tai kas mums yra prof. Vytautas Landsbergis? Buvęs LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo pirmininkas, žmogus, atvedęs Lietuvą į nepriklausomos valstybės statybos kelią. Šiandien – LR Seimo narys, vienas tarp 141 valstybės piliečių išrinktųjų. Bet ar tik tiek?

Taip, Seimo narys, bet toks, kurio balsas girdėti. Ne visada į jo nuomonę atsižvelgiama, ir tai natūralu demokratiškai išrinktame Seime. Autoritetams išsilaikyti labai nelengva, bet profesorius savo nuomonę vis dėlto pareiškia visais opiausiai valstybės gyvenimo klausimais. V. Landsbergio balsas užsienio politikoje šiuo metu, ko gero, yra reikšmingesnis negu vidaus politikoje. Dabar prof. V. Landsbergis yra Lietuvos Seimo delegacijos Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėjoje narys, tad gali ir ten reikšti savo nuomonę. Tačiau net ir būdamas paprastas Seimo narys profesorius tebelieka įtakingas politikas.

Lietuvos istorijoje šis vardas išliks nepriklausomai nuo to, ar kas jaučia jam simpatiją, ar ne.

Iš tikro šis vardas ryškiai įrašytas naujausioje Lietuvos istorijoje.

Ko gero, ne tik naujausioje, bet ir apskritai Lietuvos istorijoje. Vis dėlto ši asmenybė vadovavo ne tik atkuriant nepriklausomą Lietuvos valstybę, bet ir tuo metu, kai tą nepriklausomybę reikėjo išlaikyti. Ko gero, vienas sudėtingiausių laikotarpių mūsų tautos ir valstybės istorijoje.

Visiškai pritariu, net jeigu vieno asmens vaidmens istorijoje ir nereikėtų pernelyg sureikšminti. Tenka pripažinti, jog V. Landsbergio pečiams teko ištisus sunki našta. Ir jis ją pakėlė.

Acū, Profesoriau, už Mokslo Lietuvai skirtą laiką ir už įdomias mintis, kuriomis pasidalijote su mūsų skaitytojais.

Kai dabar mėginu prisiminti, kaip viskas buvo, tai net pačiam įdomu darosi. Deja, viskas greit užsimiršta.

Už tai, kad šią atmintį atgaivinate, Jums ir dėkojame.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

XI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyviai LR Seimo nariai Andrius Kubilius ir prof. Vytautas Landsbergis, Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas dr. Vygintas Gontis, Vilniaus pedagoginio universiteto fizikos prof. Kazimieras Pyragas ir Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos pirmininkas Albertas Kerelis (Verkiiai, 2000)

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2003 m. sausio 24 d. 11 val. Vilniaus pedagoginiame universitete (Studentų g. 39, 241 aud.) įvyks Vilniaus pedagoginio universiteto ir Šiaulių universiteto jungtinio habilitacijos komiteto posėdis, kuriame Vilniaus pedagoginio universiteto doc. dr. ROMANAS JONAS VASILIAUSKAS viešai gins habilitacijos darbą „LIETUVIŲ LAUDIES PEDAGOGIKA – JAUNOSIOS KARTOS SOCIALIZACIJOS FENOMENAS (XIX a. antroji pusė – XX a. pradžia)“ (socialiniai m., edukologija, 07 S).

Habilitacijos komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. Bronislovas BITINAS (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai m., edukologija, 07 S);

nariai:

prof. habil. dr. Romualdas GRIGAS (Socialinių tyrimų institutas, socialiniai m., sociologija, 05 S);

prof. habil. dr. Vytautas GUDONIS, Rusijos pedagoginių ir socialinių mokslų akademijos akademikas (Šiaulių universitetas, socialiniai m., psichologija, 06 S);

prof. habil. dr. Vytautas KARVELIS (Šiaulių universitetas, socialiniai m., edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. Juozas MUREIKA (Lietuvos mokslų akademija, humanitariniai m., filosofija, 01 H);

prof. habil. dr. Kęstutis PUKELIS (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai m., edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. Vladas RAJECKAS, Rusijos ugdymo akademijos užsienio narys (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai m., edukologija, 07 S).

Nuo 2002 m. lapkričio 22 d. su habilitacijos darbu galima susipažinti Vilniaus pedagoginio ir Šiaulių universitetų bibliotekose.

Rektorius

lis. Ir šita aplinkybė gelbėjo Sąjūdį.

Nėra reikalo priminti visiems žinomas nuolatinio deficito visuomenės ekonomines problemas, visų gyvenimo sričių ideologizavimą, nuolatinį akių dūmimą ir atvirą melą visos valstybės mastu, su kuriuo tarybinė liaudis buvo susigyvenusi ir be jo valstybės gyvenimo net ir neišsivaizdavo. Argi neaitrino inteligentijos elementarios kūrybinės laisvės neturėjimas? Ką jau kalbėti apie naujus kultūrinio pobūdžio žurnalus, jeigu devintąjį dešimtmetį teko ploninti net ir esamus žurnalus – Kultūros barus, Mokslą ir techniką, mat didžiojoje šalyje stigo popieriaus. Stigo visko, o jei ko ir pakakdavo, tai būdavo sudaromas dirbtinis deficitas. Menkiausių dalyką tekdavo „pramušinėti“, derinti, įrodinėti jo būtinybę net aukščiausiose instancijose.

Visa tai žmones labai erzino. Dar būdamas Lietuvos kultūros ministru Lionginas Šepetys, prisimenu, važiavo į Maskvą prašyti, kad pridėtų gal kokius 4 puslapius *Mokslo ir gyvenimo* žurnalui. Kiek atsimenu, prašymas nebuvo patenkintas. Esmė buvo ne popieriaus stygius ir ne valdininkų trumparegystė. Buvo tęsiama respublikų kultūros varžymo politika – nesitenkiant ideologiniais varžtais buvo griežtai ribojamos ir tokios elementarios materialios priemonės kaip popierius. Aukščiausiuose krėsluose sėdėjo trumparegiai žmonės.

Atkelta iš 1 p.

salėje surengtas naujos knygos*, skirtos kietakūniams apšvietimui, pristatymas. Tai viena iš nedaugelio užsienyje išleistų Lietuvos autorių monografijų apie naujausias technologijas. Renginyje dalyvavo ir pranešimus skaitė knygos autoriai, o tarp organizatorių, be Vilniaus universiteto, buvo nurodyta Lietuvos mokslų akademija ir Europos Komisijos remiamas mokslo centras *SELITEC*. Tai Puslaidininkinių medžiagų ir prietaisų šviesos technologijų tyrimų centras, atsiradęs sunkioje konkurencinėje kovoje ir Briuselio neseniai patvirtintas. Pristatant naują knygą *SELITEC* irgi pirmą kartą viešai prisistatė visuomenei.

Bus teisingiausia, jeigu ir mes pradėsime pristatydami šį centrą. Mokslo centrą *SELITEC* sudaro 3 tyrinėtojų grupės. Puslaidininkinių fizikos instituto Optoelektronikos laboratorijos vadovo prof. Arūno Krotkaus grupė dirba su medžiagomis, skirtomis ultraspartiems optiniams ir optoelektroniniams prietaisams. Kitai grupei vadovauja Vilniaus universiteto Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto Puslaidininkinės optoelektronikos skyriaus vadovas prof. Kęstutis Jarašiūnas. Jo vadovaujama grupė kuria optinę optoelektroninių medžiagų charakterizavimo technologiją. Prof. A. Krotkaus ir prof. K. Jarašiūno projektai yra finansuojami NATO *Mokslas taikai* programos.

Trečiajai grupei vadovauja VU Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto direktorius, Liuminescencijos sektoriaus vadovas prof. Artūras Žukauskas, dirbantis ir kietakūnio apšvietimo tyrimų bei technologijų kūrimo srityje. Prof. A. Žukauskas yra ir vienas naujosios knygos bendraautoris. Ją pristatant skaitė pranešimą *Kietakūnio apšvietimo technologijos Europos Bendrijos remiamame mokslo centre SELITEC*. Neseniai jis išrinktas Europos bendradarbiavimo mokslo ir techninių tyrimų srityje programos COST veiklos *Efektivyus apšvietimas XXI amžiui* Šviesos diodų darbo grupės vadovu.

Vis tie puslaidininkiai

Viskas prasidėjo 1907 m. nuo H. J. Roundo kelių eilučių pranešimo žurnale *Electric World*: *Ponai, ... pridėjus 10 voltų įtampą tarp dviejų karborundo kristalo taškų, kristalas sužibo gelsva šviesa*. Taip puslaidininkiuose buvo aptiktas elektroliuminescencijos reiškinys. Tačiau tik po 55 metų, 1962-aisiais, pasirodė pirmasis regimos šviesos puslaidininkinis prietaisas – šviesos diodas. Dar daugelį metų mažutės puslaidininkinės lemputės tetiko indikacijai, jos buvo naudojamos ir pirmuose elektroniniuose rankiniuose laikrodžiuose, kur vėliau jas pakeitė skystų kristalų vaizduokliai. Apie 1990 m. kompanijų *Toshiba* ir *Hewlett Packard* pastangomis pavyko smarkiai padidinti raudonų šviesos diodų našumą. Tačiau tikra revoliucija prasidėjo, kai 1993 m. niekam nežinomas japonų inžinierius S. Nakamura paskelbė apie sukurtus didelio skaisčio mėlynus ir žalius šviesos diodus. Šiuose prietaisuose buvo panaudotos naujausios puslaidininkinės medžiagos – galio nitrido (GaN) šeimos puslaidininkiai. Šie puslaidininkiai yra kartinė naujųjų šviesos šaltinių medžiaga. Dabar jau aišku, kad anksčiau ar vėliau puslaidininkiniai šviesos šaltiniai pakeis įprastus kaitinamąsias ir fluorescencines lempas taip, kaip kadaise tranzistoriai pakei-

*Artūras Žukauskas, Michael S. Shur, Remis Gaska. *Introduction to Solid-State Lighting*. – John Wiley & Sons, New York 2002, 219 p.

Naujos šviesos technologijos (1)

Sveikinimo kalbą naujoms šviesos technologijoms skirtajame renginyje sako Lietuvos fizikų metras prof. Juras Požela

tė vakuumines radijo lempas. Metinis šviesos diodų gamybos prieauglis pasaulyje yra 65 proc. Ši technologija priskiriama vienai iš penkių perspektyviausių elektronikoje. JAV laukiama, kad 2025 m. ekonominis efektas įdiegus kietakūnių apšvietimą viršys 100 mlrd. dolerių, industrinėse šalyse inicijuojamos nacionalinės programos šiai technologijai plėtoti (vien tik JAV vyriausybė skyrė 500 mln. dolerių).

Prieš kurį laiką nitridai atkeliavo ir į Lietuvą, kur buvo pradėti tirti prof. A. Žukausko laboratorijoje. 1999 m. pasirodė ir pirmoji lietuviška publikacija apie karštus elektronus lazerio šviesa sužadintame GaN kristale. Šiuo metu visose trijose *SELITEC* centro grupėse atliekami fundamentiniai nitridinių puslaidininkinių tyrimai bendradarbiaujant su JAV, Lenkijos, Olandijos, Taivano mokslininkais. Tačiau neapsiribojama vien fundamentiniais tyrimais. Pasinaudodamas savo monografijoje surinkta medžiaga prof. A. Žukauskas inicijavo išsistatą technologinių tyrimų kietakūnio apšvietimo srityje. Šie tyrimai ir sudaro vieną *SELITEC* centro darbo kryptį.

Balta šviesa gydo

Darbai vykdomi visomis galimomis kryptimis. Pirmą, tai baltos šviesos šaltinių, sudarytų iš spalvotų šviesos diodų, technologijos kūrimas. Tokie šaltiniai ateityje taps įprastais apšvietimo prietaisais, kuriuose spalva ir šviesos srautas bus reguliuojami skaitmeniniais valdik-

lais. Kol šviesos diodų kaina dar aukšta (o ji kas dešimtmetį sumažėja maždaug 10 kartų), tokie šaltiniai gali būti pritaikyti moksliniuose tyrimuose. Pavyzdžiui, prof. A. Žukauskas pasiūlė juos naudoti sezoninių sutrikimų fototerapijai. Žinoma, kad šiaurės platumų gyventojams pasireiškia sezoniniai nuotaiškos sutrikimai dėl to, kad sutrumpėja šviesos paros laikotarpis. Tie sutrikimai gana efektyviai gydomi šviesos terapija – ryškiomis baltos šviesos lempomis. Poveikio mechanizmai dar ne visiškai išsiaiškinti, nes įprastų šviesos šaltinių spinduliuotės spektrą sunku valdyti. Taikant keturspalves kietakūnes lempas, sudarytas iš mėlynų, žalių, oranžinių ir raudonų šviesos diodų galima gauti valdomos spalvinės temperatūros baltą šviesą. Tokiu būdu keičiant trumpabangės ir ilgabangės šviesos galios santykius, galima kaitaloti akies tinklainės šviesos receptorių jaudinimo santykį ir pan. Tai leistų išsiaiškinti fototerapinio poveikio priežastis, kiekvienam ligoniui individualiai parinkti optimalius šviesos parametrus.

Šis darbas atliekamas kartu su VU Psichiatrijos klinika, dalyvaujant gydytojui Alvydui Navickui, kuris yra vienas šio gydymo metodo taikymo iniciatorių. Šį rudenį pirmoji daugiaspalvė kietakūnė lempa, sudaryta iš 168 didelės galios (1 vato) šviesos diodų, pradėta naudoti klinikiniais tyrimams. Kuriant lempą dalyvavo inž. dr. Zenius Bliznikas, dr. Kęstutis Breivė ir VU Fizikos fakulteto studentai.

Vilniaus universiteto prorektorius prof. Juozas Vidmantis Vaitkus ir dr. Remis Gaška iš JAV

Turi ką veikti ir matematikai

Kalbėdamas apie baltos šviesos gavimo būdus prof. A. Žukauskas priminė ir Vilniaus elektronikos komponentų parduotuvėse jau parduodamą įtaisą. Jame yra mėlyną šviesą spinduliuojantis indžio ir galio nitrido lustas, padengtas epoksidiniu sluoksniu, kuriame yra fosforo (itrio ir aluminio granato, legiruoto cerio jonais) dalelių. Fosforas dalį mėlynos spinduliuotės konvertuoja į geltoną, o maišant geltoną su mėlyna gaunama balta šviesa. Tai pirmoji puslaidininkinė balta lemputė.

Jau minėta alternatyvi technologija, kai balta šviesa gaunama maišant kelių spalvų spinduliuotę, yra naresnė, nes išvengiama energijos nuostolių fosfore. Tačiau ji nėra labai paprasta. Norint gauti aukštos kokybės baltą šviesą, kuri leistų teisingai suvokti apšviestų objektų spalvas (t. y. turėtų didelę spalvinę atgavą), reikia naudoti keturių ir daugiau rūšių spalvotus šviesos diodus. Tačiau tokioms lempoms egzistuoja begalė galimų pirminių spalvotų šaltinių bangos ilgių ir santykinių galių.

Čia atsirado ką veikti ir matematikams. Mat ieškant optimalaus santykio tarp šviesos veiksmingumo ir spalvinės atgavos net galingi kompiuteriai nesugeba įvertinti visų galimų bangos ilgių ir santykinių galių kombinacijų ir tenka spręsti sudėtingą optimizavimo uždavinį. Prof. A. Žukauskui kartu su amerikiečiais kolegoms suformulavus šį uždavinį jį sėkmingai išsprendė VU Matematikos ir informatikos fakulteto atstovai – dekanas prof. Feliksas Ivanauskas ir dr. Rimantas Vaicekuskas. Šio darbo rezultatai yra teorinis pagrindas daugiaspalvėms kietakūnėms lempoms kurti. Šių metų pradžioje vykusiame pasaulinėje konferencijoje *Pažinimo riba elektronikoje* šis darbas apdovanotas pirmuoju prizu. Sukurti metodai buvo panaudoti ir gaminant anksčiau minėtą fototerapinę lempą.

Šviesos diodai fluorimetrijoje

Perspektyvi sritis – šviesos diodų taikymas fluorimetrijoje. Šie diodai naudojami kaip mėlynos ir ultravioletinės šviesos šaltiniai kompaktiškiems fluorimetrams kurti pakeičiant iki šiol naudojamus lazerius. Žemas šviesos diodo spinduliuotės triukšmas (keliomis eilėmis žemesnis už lazerių spinduliuotės triukšmą), elektrinės moduliacijos galimybė ir milžiniška puslaidin-

kinų „šviestukų“ (*UABEKSM*A direktoriaus Rimanto Kraujalio sugalvotas terminas) eksploatacijos trukmė (iki 100 tūkst. valandų) leidžia sukurti labai jautrius ir patikimus fluorimetrus bei fluorescencijos jutiklius, kurie gali būti taikomi medicininėje diagnostikoje, aplinkotyroje, kontroliuojant pramoninius procesus. Svarbiausias jų privalumas yra maža kaina: kelių milivatų ultravioletinis šviesos diodas kainuoja keliasdešimt litų, o panašios galios lazeris – keliolika tūkstančių. Ne ką svarbesni yra ir maži matmenys: ant delno telpantis fluorimetras su šviesos diodu gali pakeisti lazerinę įrangą, užimančią išsistatą laboratoriją.

Pirmą fluorimetru ultravioletinių diodų pagrindu VU fizikams pavyko sukurti bendrovei *EKSM*A, projektą finansavo taip pat Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas. Kartu su prof. A. Žukausku prietaisą kūrė doktorantas Algirdas Novičkovas. Fluorimetru skysčiuose galima aptikti įvairias organines substancijas, net jeigu jų kiekis ir labai mažas.

Bet ne tik organiniam vandens ir kitų skysčių užterštumui aptikti ir matuoti tinka tokie fluorimetrai. Bendradarbiaujant su VU Imunologijos institutu ir Biochemijos institutu bus bandoma kurti jutiklius, kurie bus naudojami ligos sukėlėjams nustatyti. Taikant tam tikrus enzimus ligos antigenui galima „prikabinti“ šviečiančią „uoodegą“. Apšvietus šį darinį ultravioletiniu diodu jis aptinkamas fiksuojant fluorescenciją.

Ne tik „baltoji“ fototerapija

Fototerapijai reikalinga ne tik balta šviesa. Šviesos diodai praverčia ir naujagimių fototerapijai, kai tenka gydyti nuo geltos. Vos gimusių kūdikių kraujyje dažnai yra padidėjęs bilirubino – geltonojo tulžies pigmento kiekis. Bilirubinas nuodija naujagimio smegenis ir tai gali sukelti net liktinių padarinių. Naujagimių gelta gydyti naudojami fluorescencinių lempų šviestuvai, stacionarūs ir gana griezdiški aparatai, kuriems reikia profesionalios priežiūros bei aptarnavimo. Taikant šviesos diodus galima sukurti paprastus šaltinius fototerapijai, naudojamus ambulatoriškai ir net namų sąlygomis tokiu būdu darant gydymą pigesnę, priemenesnę ir operatyvesnę. Pakanka 5 naujausių 5 vatų galios šviesos diodų naujagimio lovytei apšvitinti. Poros valandų pakanka kūdikio organizme išskaidyti bilirubiną, efektas didesnis negu švitinant fluorescencinėmis lempomis. Amerikiečiams kolegoms parūpinus naujausius šviesos diodus tokį fototerapinį įtaisą gamina VU Fizikos fakulteto studentas Pranciškus Vitta. Įtaisą numatoma kliniškai išbandyti VU Neonatologijos klinikoje.

Dar viena įdomi šviesos diodų taikymo medicinoje sritis – fotodinaminė terapija, kurioje dabar naudojami lazeriai. Šis metodas naudojamas vėžinėms ląstelėms naikinti fotochemiškai aktyvinant jose susikauptus tam tikrus šviesai jautrius agentus. Naudojant didelės galios šviesos diodus galima tūkstančius kartų atpiginti šį perspektyvų gydymo metodą.

Ultravioletinius šviesos diodus siūloma pritaikyti kai kurioms odos ligoms, tokioms kaip psoriazė (žvynelinė), gydyti. Mažučiai „šviestukai“ gali stabdyti psoriazės žvynelių augimą nešvitinant viso kūno. Tokius diodus gamina JAV kompanija *Sensor Electronic Technology, Inc.*, kuriai vadovauja minėtos knygos bendraautoris dr. Remigijus Gaška.

Bus daugiau

Pradžią Nr. 15

Redakcijos svečias – 1915 m. gimęs publicistas, rašytojas ir poetas VIKTORAS ALEKNA dalijasi savo prisiminimais apie žmones, kuriuos jam buvo lemta sutikti savo gyvenimo kelyje. Šioje pokalbio dalyje pašnekovą mėginta daugiau prakalbinti apie Salomėją Nerį, nes V. Alekna yra poetės gyvenimo ir kūrybos tyrinėtojas, sudaręs jos poezijos dažnumų žodyną (1980 m.), parengęs jos kūrybos tritomi *Raštai* (1984), parašęs biografinę apysaką *Salomėja* (1996), kuri dokumentuota poetės dienoraščių ir eilėraščių ištraukomis bei pažįstamų prisiminimais, pagaliau išleido *Salomėjos Nėries gyvenimo ir kūrybos metraščių* (1–2, 1995, 1997).

Bohemiškoje dailininkų aplinkoje

Kalbėjoms apie Jūsų gyvenimo kelią, kaip pats gyvenimas. Jus formavo ir kaip toms gyvenimo aplinkybėmis bandėte veikti. Kaip susiklosčius likimui būtumėte likęs dirbti žemę, tačiau Pirmasis pasaulinis karas, atsikūrusi nepriklausoma Lietuvos valstybė, Mykolo Krupavičiaus atlikta žemės ūkio reforma pakreipė. Jūsų likimą visai kita linkme. Žinoma, labai svarbu ir tėvų nuostata leisti savo sūnui mokslus, o tai juk vertė daryti ir pats gyvenimas, nes žemė jau nebegalėjo išmaitinti visų kaimo pasiliekančių žmonių. Jaunoje, tik ką į nepriklausomybės kelią stojusioje valstybėje vyko natūralus pirmiausia jaunų žmonių kėlimasis į miestą, visų pirma į „laikinąją sostinę“ Kauną. Mokymasis Vytauto Didžiojo universitete. Jums taip pat turėjo didelės įtakos, nes išmokote lotynų, vokiečių kalbą, taipogi studijavote ir gimtąją lietuvių kalbą. Pradėjote rašyti, bendradarbiauti spaudoje ir visa tai Jus suvedė su Naujosios Romuvos redakcija, pačiu redaktoriumi Juozu Keliuociu bei kitais to meto inteligentais ir įdomiais žmonėmis.

Teko susipažinti su dailininkais. Daug bendravau su dailininku Adolfu Valeška, kuris 1934–1940 m. buvo Bažnytinio meno muziejaus direktorius. Baigęs būtinają tarnybą kariuomenėje grįžau į Kauną ir A. Valeška man buvo pasiūlęs darbą – būti jo sekretoriumi. Buvau pradėjęs su juo bendradarbiauti. Bažnytinio meno muziejus buvo ten, kur dabar Vilniaus arkivyskupijos centras, prie pat Švč. Trejybės bažnyčios buvo pastatyti rūmai, kuriuose muziejus ir buvo pradėtas organizuoti.

Teko bendrauti su dailininkais Petru Tarabilda, Vytautu Kazimieru Jonynu, Viktoru Vizgirda, rašytojais, žurnalistais, taigi pažinojau gana daug kūrybos žmonių. Susidraugavau ir su Juozu Miltiniu, kai kuriuos to bendravimo išpūdžius mes kaip tik ir prisiminėme praėjusio pokalbio metu.

Ar tai ir buvo Jūsų to meto bohemiškos aplinkos žmonės?

Aš nevodinau bohemiška aplinka. Tekdavo sutikti aktorę Marijoną Rakauskaitę, kuri buvo labai rafinuota dama. Poetas Faustas Kirša ir dailininkas Liudas Truikys buvo dideli konkurentai, varžėsi dėl šios simpatiškos dainininkės.

Laimėjo L. Truikys. Nežinau, ar jie buvo vedę, ar ne, bet gyveno kartu. Kurį laiką, dar karui nepasibaigus, J. Keliuotis pas juos gyveno. Man guosdavosi, kad jam labai nepatogu pas juos gyventi. Marijona iš ryto atsikelia ir visiškai nuoga vaikščioja. Aktorė nieko nepaisė, o J. Keliuotis buvo labai drovus moterų atžvilgiu, visą amžių liko nevedęs. Nežinau, kaip ten jam išėjo, apie tai nesikalbėjome. Tačiau skaitydamos jo dienoraštį supratau, kad pačioje pradžioje jis buvo kažkiek užmetęs akį į Salomėją Nerį. Ir jis manė,

leškoti tiesos ir padėti tiems, kurie kovoja (4)

kad Salomėja buvo jį pamilusi. Bet iš tikrųjų poetė apie jį nė negalvojo.

Poetų meilė išlieka poezijoje

Tačiau apie tai Salomėjos Nėries dienoraštyje, ko gero, neskaitėte? Beje, ar pažinojote poetę, ar yra tekę sutikti?

Nepažinojau, tačiau žinau, kad tuo metu poetė buvo iki ausų įsimylėjusi studentą Joną Grinių.

Sventas dalykas yra poetų meilė, nes jeigu ne meilė, tai kiek daug puikių poezijos posmių netektų literatūrai. Žinau, kad spaudai rengdamas Salomėjos Nėries poezijos tritomi bei poetės gyvenimo ir kūrybos metraščių gavote gerą progą pasigilinti ir į kai kuriuos poetės biografijos vingius. Kiek mums tai svarbu, norint giliau suvokti jos poeziją?

Atvykusi į Kauną ir studijuodama universitete poetė pamilo Joną Grinių, buvo kokius metus galvą praradusi. Mėgino ją merginti poetas Juozas Tysliava, bet didesnės simpatijos jam ji, matyt, neįteigė, gal negalėjo užmiršti J. Grinių. Nors šis visiškai ją dėmesio nekreipė, su Salomėja kalbėjo tik kaip vyresnis draugas. Abu dirbo toje pačioje *Ateities* redakcijoje. J. Grinius turėjo sužadėtinę ir kai poetė sužinojo, tai buvo jai tikra tragedija.

Paskui ją beprotiškai buvo pamilęs Juozas Grušas, bet Salomėja protą jau buvo praradusi dėl prof. Juozo Ereto. Neturėtume pamiršti ir Broniaus Zubricko, su kuriuo Salomėja susipažino Vienoje 1929 m. vasarą.

Veikiausiai tai vis nelaimingos meilės, dažnai be atsako, tačiau lietuvių poezijai nepaprastai vaisingos, palikusios puikios poezijos. Ar tuo metu poetė lydėjo nerimtumo šleifas? Klausiu Jūsų kaip tos tarpukario visuomenės atstovo, neblogai pažinjusio to meto papročius ir net kai kuriuos tų istorijų dalyvius.

Visi mano prisiminti vyrai į Salomėją Nerį žvelgė kaip į labai rimtą moterį.

Viktoras Alekna sako prakalbą III Lietuvos kultūros kongrese (2002 m.). Sėdi Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas rašytojas Vytautas Martinkus ir Lietuvos žurnalistų etikos inspektorius rašytojas Romas Gudaitis

Ji buvo labai kukli, santūri, itin uždaro būdo, jos vidinio pasaulio aplinkiniams nepavykdavo pažinti. Neįsileisdavo. Kai pirmąsias studijų metus 1925–1926 m. pamilo J. Grinių, tai daugelis to meto eilėraščių buvo skirti jam. Dabar esu atsėkęs visą poetės kūrybinį kelią ir puikiai žinau, kurie eilėraščiai skirti J. Griniui, o kurie kam nors kitam. Visa tai ji parašė ir dienoraštyje.

Ar tyrinėti poetų jausmai

Kaip Jums atrodo, ar šie dalykai tyrinėti? O gal poeto jausmai ir asmeninis gyvenimas turėtų būti plačiau visuomenei tabu? Gal visuomenei skirtos poezijos eilutės, o ne asmeninis poeto gyvenimas?

Man atrodo, kad reikia tyrinėti, nes daug kas būtų neaišku, kodėl poetas mąsto taip, o ne kitaip. Kai pradėdi skaityti poeto dienoraštį, jo laiškus, pamatai, su kuo bendravo, tai gali suvokti, kodėl ir iš kur tokia mintis ateina. Ką tuo metu skaitė, studijavo, su kuo bendravo, draugavo – visa tai reikia iširti. Kitaip kūryba liks

nuo gyvenimo atitrauktas pasaulis.

Jeigu iš poezijos kyla taurios, kilnios asmenybės vaizdas, o iš gyvenimo įvykių sekos galima gauti ir priešingų įrodymų ar užuominų, tai nemokšų ir miesčionių akyse gali nelikti nieko švento. Visi jie vieno di. Juk kai kam ir knieti žydriją poezijos paukštę nutupdyti į buitinių lygmenį. Poetai, meno žmonės, apskritai kūrėjai visada dėmesio centre, todėl labai pažeidžiami, lengvai tampa paskalų taikiniais.

Į poetus nuo seno egzistuoja toks požiūris: kad ir kas būtų, kad ir tauriausias žmogus, o žmonių akyse bus ne be prieikašty. Net garbioji literatūrologė prof. Vanda Zaborskaitė monografijoje apie Maironį išskaičiavo visas aštuonias jo sielos damas.

Tačiau turime pripažinti, jog monografijoje Maironis ne tai svarbiausia. Nepamirškime, jog monografija išspausdinta 1968 m., kai poeto dvasininko gyvenime ieškoti celibato ar regulos nesilaikymo pavyzdžių buvo net ir skatinama. Kuo žemiškesnis dvasininkas – tuo geriau, tuo priimtinau.

Galima ir taip samprotauti. Bet V. Zaborskaitė – plačią pažūrų literatūrologė ir abejoju, kad būtų stengusi pūsti į tą pačią dūdą.

Gal net ne įtikimo režimui reikalas, o mūsų visų mentaliteto dalykas. Nuo aplinkos nepabėgsi.

Maironio poezijoje tie žemiškų jausmų proveržiai vis dėlto reikišiai platoniskai: mergelės lelijėlės, seserėlės ir pan. O Vincas Mykolaitis-Putinas *Alturių šešėly* III tome atskleidžia jau tikrą savo moterį, su kurią jis draugavo, o vėliau ji tapo jo žmona.

Ar keičiasi žmogus besikeičiančiame pasaulyje

Retrospektyviai atsigręžus į praeitį ar Jums neatrodo, kad tarpukario kultūros gyvenimas buvo net ir įdomesnis negu

mūsų laikų?

Mūsų laikų kultūros gyvenimo aš nepažįstu. Galiu pasakyti tik tai, kad mūsų dienų kultūrinis gyvenimas dažniausiai pasibaigia pačiu paprasčiausiu girtuokliavimu.

Vadinasi, niekas nepasikeitė, nes taip pat buvo prieš 30, 40 ir 50 metų.

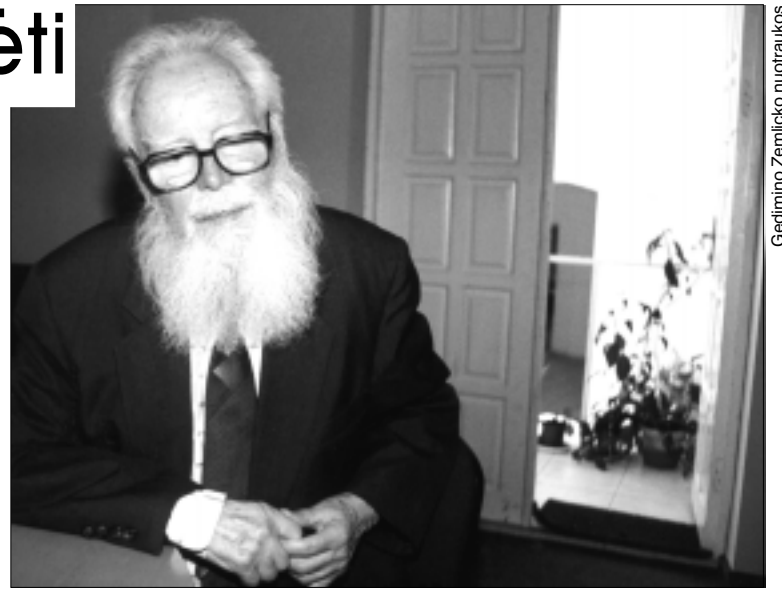
Šitaip buvo nuo sovietinio laikotarpio pradžios. Petras Cvirka girtuokliavo ir amžinan atilsin per girtuoklystę nuvažiavo. Kaip tik buvo 1947 m. gegužės 1 d. iškilnių vakaras, o gegužės 2 d. Petras Cvirka mirė. Gal visai nedaug reikėjo išgerti.

Kaip dabar reiktų vertinti P. Cvirka?

P. Cvirka buvo labai talentingas žmogus. Kaip ir dar mažesnio išsilavinimo Juozas Baltušis, bet abu buvo nepaprastai talentingi.

Viskas iš savęs, ne iš literatūros, bet iš savo aplinkos, gimtosios žemės. Todėl toks sodrus tų rašytojų žodis.

Man neteko girdėti P. Cvirkos kalbant, bet J. Baltušio daug kartų klausiausi ir už vieno stalo esame sėdėję. Galiu pa-

Rašytojas Viktoras Alekna Mokslo Lietuvos redakcijoje

tvirtinti, jog tai buvo mūsų žemės unikumai. J. Baltušis atvažiavo pas mus į Širvintas ir klausia: *Kiek duodat laiko kalbėti – dvi, tris, penkias valandas? Aštuonias? Kiek pasakysit, tiek aš jums kalbėsiu.* Ir turėdavo ką pasakyti. O juk keturis pradžių mokyklos skyrius buvo baigęs.

Vadinasi, ne išsilavinimas kuria asmenybę.

Ne išsilavinimas. Mūsų klasiškė J. Žemaitė taip pat nebuvo didelio išsilavinimo, bet lankiusi mokyklą, šviesesnė už paprastą kaimo moterį. Tik ištekėjusi už paprasto kaimiečio Lauryno Žymanto, buvusio baudžiauninko, neturėjusio net nuosavos žemės, todėl 30 metų teko kraustytis iš vietos į vietą. Povilo Višinskio dėka buvo įtraukta į inteligentų gyvenimo sūkurį. P. Višinskis pirmą J. Žemaitės rašinį pristatė *Varpui*. Jonas Jablonskis pataisė, rašinys buvo išspausdintas ir J. Žemaitė pradėjo tikėti savo jėgomis, kad gali rašyti. Ir štai kas išėjo iš to jos rašymo – turime literatūros klasiškę. O juk buvo paprasta kaimo moterėlė.

Minite vis seniai nuėjusias asmenybes.

Viskas nueina su laiku. Šitiek metų sulaukęs aš jau pradėdu daug ką pamiršti ir iš tų asmenybių kūrybos.

Su Bernardu Brazdžioniu man taip pat nedaug yra tekę bendrauti, tačiau vakar, birželio 26 d., Rašytojų klube Vilniu-

šytojai ir poetai yra radę savo tikrąją vietą lietuvių literatūros lentynoje?

Visų jų kūryba sudaro mūsų literatūros amplitudę, kuri ganėtinai plati. Joje įvairiausias asmenybės ir tuo mūsų literatūra turtinga.

Kaip Jūs su savo turtinga gyvenimo patirtimi vertinate mūsų dabartinę kultūrinę situaciją, kai bent jau iš kasdienės literatūrinės apytakos beveik iškritusi Salomėjos Nėries poezija? Jeigu ne mūsų populiarios muzikos grupės Skamp atliekama geriausia pastarųjų metų daina pagal S. Nėries žodžius Kaip žydėjimas vyšnios, tai galėtume ir pamiršti, kad turėjome savo poezijos lakštingalą. O juk nieko geresnio už S. Nėries lyriką lietuvių poezijoje nesame turėję.

Dėl Salomėjos Nėries ir mane kai kurie žmonės ignoruoja. Parengiau ir išleidau gerokai komentuotus S. Nėries *Raštus*, parašiau apysaką, poetės gyvenimo ir kūrybos metraščių. B. Brazdžionis man tiesiai pasakė: Kam tu dabar apie tai rašai? Ji yra didelė poetė, bet apie tai reikės kalbėti po šimto metų. Ne šiandien. Buvo pasakyta, rodos, 1995 metais.

B. Brazdžionis negalėjo atleisti poetei už jos prisitaikėliškumą tarptautiniam režimui?

Už tai smerkė ir neatleido, nors ir buvo didelė poetė. Pats B. Brazdžionis neprisitaikė. Sakysime, Putinas, Ieva Simonaitytė, Antanas Miškinis prisitaikė. Ką jau kalbėti apie visai į kairę nuėjusius Petrą Cvirka ar Antaną Venclovą. Prisimenu Liudą Dovydeną. Kai 1939 m. rudenį Lietuvai sovietai grąžino Vilnių, Kaune Karo muziejus aikštėje buvo surengtas mitingas. Po mitingo einu ir Daukanto gatvėje sutinku L. Dovydeną. Apsirengęs labai gražia eilute, be palto. Spalio mėn. dar buvo labai šiltas oras. Iškart atkreipiau dėmesį į raudoną kaklaryšį po kaklu. L. Dovydenas buvo labai linksmas, kad Vilnius grąžintas. O atsiveikindamas metė paskutinę frazę: *Tai dabar paimsim klebonus už kiaušiu.* Suprask: nauja bolševikinė tvarka prispaus dvasininkus.

Kai perskaičiau spaudoje, kad L. Dovydenas iškeltas kandidatu į vadinamąjį liaudies seimą, tai iškart prisiminiau tą raudoną kaklaryšį ir jo mesą frazę. Vadinasi, jau tada bendravo su sovietais. Juk atsitiktinių asmenų nauja valdžia nekėlė, kėlė komunistus ir komunistuojančius. O juk L. Dovydenas 1936 m. buvo gavęs pirmąją Lietuvos valstybės premiją už romaną *Broliai Domeikos*. Buvęs liktinis puskarininkis Lietuvos kariuomenėje, vėliau dirbo kažkokioje įstaigoje. Išsilavinimo menkoko, bet daugiau už J. Baltušį baigęs. Matyt, jau tada buvo pasiklydęs.

Kaip toliau keitėsi L. Dovydeno pažiūros?

Užėjus vokiečiams tuojau pat pakeitė savo pažiūras, 1943 m. išleido knygą *Užrašai apie liaudies seimą*, kurio deputatu pats buvo. Dabar šis veiklas pakartotas L. Dovydeno *Raštuose*. 1944 m. jis pasitraukė į Vakarus. Chameleonas.

Poezijos lakštingala sugrįš tikrai po 100 metų

Ar visi šiandien mūsų prisimintieji ra-

Bus daugiau

Istorikui, teisininkui P. Pakarkliui – 100 metų

Atkelta iš 5 p.

okupacijos metais buvo labai žymus. 1940 m. vasarą prasidėjus valdininkijos valymui, į 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos valdininkų vietą skiriant komunistus, pirmiausia rusus bei žydus, P. Pakarklis nesiskaitė su LKP (b) direktivomis ir įsakymais, neskubėjo vykdyti valymo. 1941 m. nepartinis P. Pakarklis už komunistų politikos nevykdyimą buvo pašalintas iš valdymo viršūnių. 1942 m. prasidėjus vokiečių ir sovietų karui P. Pakarklis pasitraukė į SSRS gilumą ir 1941–1943 m. dėstė baudžiamąją teisę Almatos ir 1943–1944 m. – Maskvos teisės institute. 1943 m. vasario 27 d. P. Pakarkliui patvirtintas teisminės teisės katedros profesorius vardas. 1942 m. jis parašė dar vieną veikalą jau nuo seno dominusia tema – *Lietuvių vokiečių Mažojoje Lietuvoje*. 1944 m. vokiečiams pasitraukus iš Lietuvos P. Pakarklis grįžo ir toliau dėstė VU Teisės fakultete bei vadovavo šio fakulteto Baudžiamosios teisės ir baudžiamąjo proceso katedrai.

1945 m. P. Pakarkliui priešmirtinį laišką parašė buvęs jo dėstytojas dar iš studijų VDU laikų M. Riomeris. Laiške žymusis profesorius rašė, kad P. Pakarklis turi nuosirdžius įsitikinimus ir idealus, yra visuomeniškai jautrus: ... *tokiai žmogui galima patikėti svarbiausius gyvenimo reikalus, kai pačiam jau nebebus galima jais rūpintis* ... Kokius svarbiausius savo gyvenimo darbus rengėsi prieš mirtį M. Riomeris patikėti P. Pakarkliui, neaišku, nes Lietuvos nacionalinės bibliotekos rankraštyne yra tik dalies šio laiško fotokopija.

1945 m. P. Pakarklis važinėjo į Klaipėdos, Šilutės, Pagėgių ir Karaliaučiaus apylinkes su SSRS mokslų akademijos archeografinės ekspedicija. Kartu su Jonu Kruopu jis rado K. Donelaičio rankraščius, taip pat XV–XVIII a. Prūsijos valdžios ediktų spaudinius, kurie publikuoti 1955 m. LTSR istorijos šaltinių pirmame tome. 1945 m. pabaigoje P. Pakarklis vadovavo LSSR MA ekspedicijai, kurioje dalyvavo J. Jurginis, A. Bulota, K. Jablonskis. Ši ekspedicija taip pat

P. Pakarklis 1954 m., metai prieš mirtį (Nuotrauka iš Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Retų spaudinių skyriaus)

buvo sėkminga – rasta XVIII a. lituanistinių rankraščių, kurie 1960 m. išleisti rinkinyje *Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams*. P. Pakarklis nuosekliai gynė lietuvių Mažojoje Lietuvoje autochtoniškumo tezę. 1943 m. teigė, kad Lietuvai reikia priskirti Nemuno kairiojo žemupio plotus iki Karaliaučiaus. 1945 m. Potsdamo konferencijai priskyrus RSFSR kairįjį Nemuno krantą P. Pakarklis nesutarė su sovietų vyriausybe. Pastarajai jis rašė: *Kaliningrado sritis iki Teutonų ordino atėjimo (XIII a. vid.) buvo apgyvendintas vien tik lietuvių ir nežiūrint vokiečių kolonizacijos dabartinėje Kaliningrado srityje lietuviai sudarė gyventojų daugumą, todėl laikausi nuomonės, kad lietuviškų Kaliningrado srities pavadinimų nereikėtų keisti naujais*.

1946–1948 m. P. Pakarklis vadovavo LSSR MA istorijos institutui, taip pat VU studentų etnografinėms ekspedicijoms. Jų metu užrašinėjo tautosaką, liaudies dainas ir patarles Anglininkų, Ignalinos, Anykščių, Rūdiškių, Nemenčinės, Maišiagalos, Utenos, Ukmergės bei Palangos apylinkėse. Lygiagrečiai skelbė istorinės ir teisinės tematikos darbus: 1944 m. – *Kryžiuočių valstybinė santvarka pagrobtoje iš lietuvių srityse*,

1948 m. – *Kryžiuočių valstybės santvarkos bruožai, Popiežiai – lietuvių tautos priešai*. Pastarąją knygą, pakeitę pavadinimą į *Popiežius ir lietuvių tauta* (be žodžio priešai), 1950 m. išleido Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugija Niujorke. Šie darbai tapo 1951 m. kovo mėnesį P. Pakarklio Maskvoje apgintos disertacijos tema *Lietuvių tautos kova prieš popiežius ir kryžiuočių ordiną už savo valstybingumą* pagrindu. Kaip priedas prie disertacijos bulių rinkinys išleistas 1987 m. Vilniuje. Vertėtų pastebėti, jog iš P. Pakarklio autobiografijų matyti, kad lotynų kalbos įgūdžius jis pradėjo gilinti tik po 1940 metų, todėl verčiant bules pasitaikydavo netikslumų. P. Pakarklio moksliniai darbai dažnai atspindėdavo ateistines tendencijas, kurios tikdavo stalinizmo epochos ideologijai. Ypač tai būdinga jo darbams apie popiežių vaidmenį Lietuvos istorijai.

P. Pakarklio šeimos neaplenkė ir stalininės represijos. 1948 m. į Sibirą ištremta jo sesuo Ona Bugailiškienė. 1951 m. suimtas brolis Jonas Pakarklis. 1952 m. sausį P. Pakarklis rašė pareiškimus LKP (b) CK sekretoriui A. Sniečkui, kurį kadaise būdamas teisingumo ministru paleido iš kalėjimo: ... *man yra neaišku, kodėl mano šeima liko išvežta... Prašau patvarkyti, kad nuodugnai būtų iširtos mano sesers šeimos išvežimo priežastys ir (šeima) būtų grąžinta į tėviškę*.

Kitame pareiškime P. Pakarklis rūpinosi broliu, kuriam buvo skirti labai dideli mokesčiai (46 000 rub.): *Mano brolis jau anksčiau buvo priskirtas prie buožių ir buvo įtrauktas į sąrašą asmenų, išsiųstinių į tolimąsias TSRS sritis: jis buvo nugabentas net į išsiunčiamų asmenų pasiskirstymo punktą prieš sodinant į vagonus. Po to jam ir man padarius atitinkamus pareiškimus LTSR Ministrų Tarybai, mano brolis buvo išbrauktas iš buožių sąrašo. Jis prieš tai buvo patekęs į buožių sąrašus todėl, kad iki žemės reformos jis valdė apie 66 ha ūkį, o po to – 30 ha ūkį...*

1952–1953 m. P. Pakarklis toliau domėjosi kraštotyra – savo dienyne išrašė keletą pastabų apie lietuvių kalbos vartojimą Vilniaus krašte, sudarinėjo instrukcijas tautosakos rinkėjams. Taip pat P. Pakarklis iki pat mirties 1955 m. dėstė VU ir dar suspėjo parašyti mokslinį darbą *Ekonominė ir teisinė katalikų bažnyčios padėtis Lietuvoje XV–XIX a.*, kuris išleistas 1960 m. Šis darbas cituojamas ir nūdienos istorikų, todėl yra istoriografiškai vertingiausias, nors pats P. Pakarklis svarbiausiu savo darbu laikė 1945 m. *Kryžiuočių ordino valstybę*.

Pabaigoje galima pažymėti, kad šiam Lietuvos istorikui, teisininkui bei kraštotyrininkui buvo būdingas nesavanaudiškumas, o kartu mėtymasis į politinius kraštutinumus ir gyvenime, ir moksle. Taip pat didelis radikalumas trukdė jam istorijos darbuose pasiekti objektivių išvadų. Per savo gyvenimą daugiau negu vieną kartą keitė politines pažiūras, prisidėjo prie Lietuvos aneksijos įtvirtinimo.

P. Pakarklis nuveikė išliekamąją vertę turinčių darbų. Nors jo pastangos pakreipti Karaliaučiaus krašto likimą kita linkme ir nenusisekė, tačiau jį galima laikyti pavyzdžiu, kaip sunkiomis stalinizmo epochos sąlygomis galima atlikti didžiulį mokslui vertingą darbą – išgelbėti daugelį istorijos šaltinių ir juos išsaugoti.

KAD SUSIKALBĖTUME (2)

Atkelta iš 5 p.

Vilniaus Gedimino technikos universitetas) Lietuvių kalbos katedros vedėjas, bendradarbiavo su įvairių sričių inžinieriais.

Prisimenu, A. Rosinas tvirtino vis nesuspratus, kodėl geodezininkai vartoja terminą *daryti nuotrauką*, o ne *fotografuoti*. Kalbininkas manė, kad geodezininkai dirba su fotoaparatu, tačiau įsitikino, jog yra kitaip: geodezininkas matuoja, braižo ir jo nuotrauka yra matavimų, o ne fotografavimo pasekmė.

Vis dėlto techninės terminijos srityje didesnio autoriteto už dr. Joną Klimavičių aš nežinau. Tai išties didelis šios srities žinovas. Kiek man teko patirti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie LR Seimo posėdžiuose, J. Klimavičiaus argumentams būdavo sunku paprieštarauti. Tačiau naujos sudėties Kalbos komisijoje šio terminologijos nebėra. Susidaro įspūdis, kad tikri specialistai nereikalingi, tik trukdo dirbti.

Gerbiamasis Akademike, juk ne pati Komisija formavo savo sudėtį, o, ko gero, atitinkamas LR Seimo komitetas.

Kai sužinojau, kad naujoje Komisijoje nebelieka dr. Jono Klimavičiaus, supratau, kad ne terminijos ir ne kalbos reikalai rūpi tiems, kurie sudaro tos Komisijos narių sąrašus.

Turiu pasakyti, kad gerų specialistų esama ne tik tarp kalbos specialistų. Man akys atsivėrė, kai paėmiau į rankas trikalbį *Matematikos terminų žodyną*. Anksčiau kalbininkai neturėjo aiškios sistemos, neskyrė veiksmo, proceso ir rezultato. Matematikai seniau viską vadino *pasiskirstymu*. Ir kreivė, ir funkcija pasiskirstydavo. Matematiko prof. Jono Kubiliaus iniciatyva *Matematikos terminų žodyno* sudarytojai pasiūlė *skirstymą* – ką skirsto, t. y. veiksmą. *Pasiskirstymas* – tai procesas, o rezultatas, t. y. nubraižyta kreivė, – *skirstinys*.

Tada ir man kilo šviesus pavydas: jeigu veiksmą, procesą ir rezultatą skiria matematikai, tai kuo blogesni mes, technikai ir technologai? Tiesa, matematikams paprasčiau, nes jie rūpinasi viena savo sritimi, o sujungti dvi dešimtis technikos mokslo sričių į vieną sistemą nėra taip paprasta. Bet įmanoma ir būtina padaryti, nors pakako ir pasipriešinimo.

Kai mokslininkas verčiamas klysti

Argi tai nėra kiekvieno mokslininko priedermė – įrodinėti ir įrodyti savo tiesą, t. y. įveikti pasipriešinimą?

Aš ir sakau, kad daug ką reikia keisti ir pirmiausia mūsų mąstyme. Štai ir mūsų naujajame *Statybos terminų žodyne* yra klaidų, ir aš jas pripažįstu. Tos klaidos atsirado ne tik dėl to, kad suklydau, neapsižiūrėjau, bet ir todėl, kad kartais buvau priverstas klysti. Reikėjo, kad Valstybinė lietuvių kalbos komisija šį *Žodyną* aprobuotų, tik tada jis įgytų siūlomų terminų įstatymo teisę. Kad galėtume gauti šią aprobaciją, mums, *Žodyno* sudarytojams, teko daug kur nusileisti. Štai pavyzdys. Statyboje dirbantis suvirintojas privalo turėti saugos diržą ir saugos akinius. Tačiau buvome priversti sutikti su įsitvirtinusi terminu *apsauginiai akiniai*. Sistemos nesilaikoma. Panašių pavyzdžių galėčiau pateikti ne vieną.

Jie judino techninės terminijos reikalus

Daug metų dirbote Gedimino technikos universitete, kai ši aukštoji mo-

kykla dar vadinosi kitais vardais. Bendraujate ir dėstote Kauno technologijos universitete. Ar galėtumėte palyginti dviejų šių svarbiausių mūsų technikos aukštųjų mokyklų studentų bei dėstytojų kalbą?

Jaučiu štai kokius šių aukštųjų mokyklų skirtumus. KTU laboratorijoje verda darbas, ten matau naujos aparatūros, įvairios įrangos. Iškart matyti, kad čia rengiami aukštos kvalifikacijos inžinieriai. VGTU laboratorijoms beliktų tik pavydėti savo Kauno kolegoms, nes tokios naujausios aparatūros ten nėra. Tai vienas skirtumas. Dabar kitas: VGTU katedrose kalbuosi su dėstytojais ir inžinieriais ir girdžiu, kad jie kalba gražia lietuvių technine kalba, vartoja taisyklingus terminus. KTU kalbuosi ir pastebiu, kad kalbos reikalai ten toli gražu ne pavyzdiniai.

Kas padėjo VGTU darbuotojams pasitempti technikos kalbos reikaluose?

Labai daug šioje srityje naudos davė minėtas *Žodyno* bendraautoris prof. Albertas Rosinas ir prof. Algirdas Eduardas Čizas, siekę šioje aukštojoje mokykloje gerinti techninės kalbos reikalus. Juk ne paslaptis, kad pokariu terminijos barai buvo labai aplaisti. Pakaktų priminti, jog iki 1953 m. Lietuvoje terminologiją tvarkė draugas D. Todesas. Kai šią sritį perėmė A. E. Čizas ir kiti, reikalai pajudėjo. Nors sistemos stygių visiems jiems galėčiau prikišti, bet svetimybės jau buvo užkirstas kelias. Buvęs rektorius prof. Aleksandras Čyras taip pat buvo nepakantus dėstytojams, kurie netaisyklingai kalbėjo lietuviškai.

Senus batus sunku išmesti

Štai, Profesoriau, savo rankose laikote solidų Statybos terminų žodyną, žymios Jūsų mokslinio gyvenimo dalies darbą. Dabar jau atskirkvėsite, dėl žodžio, termino į mūsų nekilsite?

KTU buvo šio *Žodyno* pristatymas ir mane smarkiai puolė įvairių fakultetų ir specialybių darbuotojai. Jiems kliuvo daugelis *Žodyne* pateiktųjų terminų. Net ir kavutę geriant buvau pliekiamas. Tačiau niekas man neįteigs vartoti tokio netaisyklingo termino kaip *stiprumas tempiant* ar *stiprumas gniuždant*. Galima būtų kalbant pasakyti, kad stiprumas buvo gautas atliekant tam tikrus bandymus ar pan. Tačiau nesakome *skrydis skutant*, bet *skutamasis skrydis*. Fizikos vadovėliuose vartojami terminai *girdimasis dažnis* (sako, kad V. Čepinskas pasiūlymas), bet ne *dažnis girdint*. Taip pat ir *regimasis dažnis*, o ne *dažnis regint*. Yra *regimasis grožis*, bet ne *grožis regint*.

Siūlome vartoti *tempiamasis stiprumas* arba *stipris, gniuždomasis, lenkiamasis stiprumas*. Bet mūsų mieli inžinieriai, nuo seno prisigaudę netaisyklingų terminų, ir mus dabar bando paveikti nenorėdami atsisakyti klaidingų, bet sau įprastų terminų.

Kodėl žmonėms, ypač techninei inteligentijai, taip sunku priprasti prie naujovių?

Matote, jie laikosi nuostatos, kad batai, nors ir seni, ne kokie, bet nešioti patogūs.

O ką Jūs atsakote oponentams?

Atsakau, kad man jų batai gerai žinomi, iš viršaus gražiai lakuoti, tačiau be padų, einant basos pėdos lieka. Kodėl šito nežiūrėti?.. Oponentai tyli.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. gruodžio 16 d. 15 val. Lietuvos teisės universitete (Ateities g. 20, Vilnius) INGRIDA MAČERNYTĖ-PANOMARIOVIENĖ gins daktaro disertaciją „GARANTIJOS DARBUOTOJAMS DARBDAVIUI TAPUS NEMOKIAM“ (socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkė ir darbo vadovė – prof. dr. Genovaitė DAMBRAUSKIENĖ (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

nariai:

prof. habil. dr. Viktoras JUSTICKIS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

prof. habil. dr. Stanislovas MARTIŠIUS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, 04 S);

prof. habil. dr. Vytautas PIESLIAKAS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

dr. Vita SAFJAN (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, socialiniai mokslai, ekonomika, 04 S);

oponentai:

doc. dr. Gintautas BUŽINSKAS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

prof. habil. dr. Alfonsas VAIŠVILA (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Su disertacija galima susipažinti Nacionalinėje Martyno Mažvydo ir Lietuvos teisės universiteto bibliotekose.

Rektorius

Valdas Selenis

Atkelta iš 9 p.

aukštąją mokyklą, jeigu ne į vieną, tai į kitą. Jaunimas stoja bet kur, kad tik įstotų, neturi rimtos motyvacijos, ką nori studijuoti, todėl baigusių tokių specialistų ne kažin kiek laukiama. Tyrimo duomenimis (jį atliko VU Švietimo politikos centras), 2001 m. 40 tūkst. laikė brandos egzaminą, į universitetines aukštąsias mokyklas pageidavo įstoti 263 tūkst. Vidutiniškai 20 į vieną valstybės finansuojamą vietą.

Manau, kad jau vidurinėje mokykloje moksleivius reikia profesiskai orientuoti, tada jie žinos, kur stoja, o baigę universitetą tikrai žinos, ką ir kur nori dirbti.

Ar kas nors sugebėjo apginti universitetų poziciją?

Pranešimą skaitė KTU rektorius prof. Ramutis Bansevicius, kuris pripažino, kad aukštojo mokslo sektoriuje problemų yra, VDU rektorius prof. Vytautas Kaminskas daugiau pabrėžė lėšų universitetams stygių.

Ką gali Studentų sąjunga

Kokios Lietuvos studentų sąjungos galimybės aptariama problema spręsti?

Nemanau, kad Studentų sąjunga greitai galėtų daug ką pakeisti. Yra seniai susiformavusios interesų grupės, turinčios daug ryšių, galingos, galinčios veikti ir aukštojo mokslo politiką šalyje. Studentams sunku ką nors keisti, nes, išskyrus savo jaunatvišką maksimalizmą, viešumą ir masiškumą, siekiant užsibrėžtų tikslų, jie nieko daugiau neturi. Turėjau progą dalyvauti daugelyje renginių ir diskusijų. Susidaro paradoksali situacija, dažniausiai visi sutinka su mūsų keliamomis problemomis bei pateiktomis siūlymais, kaip jas spręsti, tačiau galiausiai niekas nieko nedaroma. Nejaugi niekam neberūpi Lietuvos ateitis?

Jeigu pavyktų suvienyti šalies studentus, manau, pavyktų daugiau padaryti. To būtinai reikia siekti.

Blogiausia, ką gali padaryti Studentų sąjunga, tai supriešinti studentus su dėstytojais, profesoriais, rektoriumi. Ko

Ką rengia aukštosios mokyklos: darbdavius ar samdinius?

gero, problemų priežastys yra kitos, o ne tai, kad kažko nepadaro Aukštųjų mokyklų rektorių konferencija ar Lietuvos mokslo taryba.

Studentų sąjunga nesiekia supriešinti studentus su dėstytojais, profeso-

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtos organizacija), kurio metu įvairiais aspektais buvo įvertintas šalių kandidačių žinių ekonomikos lygis. Pasirodo, žemiau Lietuvos yra tik Albanija, esama kažkur šalia Rumunijos ir Bulgarijos. O

Reikėtų pakeisti LMT sudarymo tvarką skelbiant atvirus konkursus. Pagrindinis dalyvavimo konkurse reikalavimas turėtų būti būsimų pareigų kvalifikacijos atitikimas, tai yra pretendentai turi tenkinti iš anksto nustatytus minimalius kvalifikacinius reikalavimus, taikant tik tarptautinius mokslinės veiklos vertinimo kriterijus.

Ar pramonė, ūkis, verslas šiandien reikalauja naujai mąstančių darbuotojų? Jeigu nereikalauja, tai jokios kalbos, diskusijos ir nuomonės nieko nepakeis. Ar jums taip neatrodo?

Man sunku vertinti visus darbdavius, bet tie, kurie dalyvavo minėtame susitikime, kalbėjo apie tokius naujo mąstymo specialistus. Kita vertus, jeigu mūsų universitetuose parengti specialistai sugeba įsidarbinti, vadinasi, darbdavius jie tenkina. Galimas dalykas, jie neturi kitos išeities, nes daugelį aukštąsias mokyklas baigusių specialistų firmos tuojau pat siunčia į kvalifikacijos kėlimo kursus.

Tačiau universitetai jau neturi rengti specialistų konkrečiai darbo vietai. Tai būtų kolegijų užduotis. Universitetai turi rengti išsilavinusių, plataus profilio specialistų, kurį firmos ir turi apmokyti, parengti konkrečiai darbo vietai.

Tačiau valstybė jau moka pinigų universitetams, kad šie rengtų kvalifikuotus savo srities specialistus, o ne intelektualios, bet nieko nekuriančios, negaminančios, tik tarpusavyje diskutuojančios visuomenės atstovus. Jeigu universitetai nesugeba rengti tokių specialistų, tai ar vykdo savo paskirtį?

Kas toliau

Kokias išvadas suformulavo aptariamo susitikimo dalyviai? Kiekvienas dalyvavęs išsakė savo nuomonę, pareiš-

Lietuvos studentų sąjungos ekspertė ir šios Sąjungos prezidentė Diana Skučaitė, šios Sąjungos prezidentė Angelė Tamulevičiūtė ir Lietuvos mokslo tarybos patarėjas dr. Jonas Puodžius LR Seimo rūmuose studentų konferencijoje

riaus ir rektoriumi. Mes keliamės kokybės problemas, kviečiame visas suinteresuotas puses diskutuoti ir šitaip ieškome optimaliausio sprendimo varianto.

Neneigiu, kad ir Rektorių konferencijoje, ir Mokslo taryboje yra autoritetingų savo sričių atstovų. Bet kodėl tada toks stiprus potencialas, kuris galėtų padėti Lietuvos švietimui žengti reformų keliu, 12 metų nieko nepadaro? Metų pradžioje Paryžiuje vyko žinių ekonomikos forumas *Žinių panaudojimas Europos Sąjungos asocijuotų šalių vystymui* (organizuotas Pasaulio banko kartu su Europos Sąjungos Komisija ir

estai – pirmame dešimtuose).

O gal Aukštųjų mokyklų rektorių konferencija ir Lietuvos mokslo taryba tiesiog nenori ar negali nieko padaryti. Jei nenori – nereikalingas institucijas reikia paleisti, žmones pakeisti, nes daugiau laukti nebegalime, jei nenorime tapti Europos provincija. Jei negali, reikia aiškintis priežastis, kodėl? Gal reikia reformuoti pačią sistemą, pvz., keisti universitetų valdymo modelį, į aukščiausią valdymo instituciją išileidžiant socialinius partnerius, kad būtų užtikrinta universiteto atsakomybė ir atskaitomybė visuomenei.

GEOLOGIJOS IR GEOGRAFIJOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. gruodžio 19 d. 15 val. Geologijos ir geografijos instituto salėje (T. Ševčenkos g. 13, Vilnius) vyks viešas doktorantūros komiteto posėdis, kuriame LINAS KILDA viešai gins daktaro darbą tema „VIDURINIO KAMBRO DEIMENOS SERIJOS SMILTAINIO KOLEKTORINIŲ SAVYBIŲ KAITA VAKARŲ LIETUVOJE“.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Povilas SUVEIZDIS (Geologijos ir geografijos institutas, fiziniai mokslai, geologija, 05 P);

nariai:

prof. habil. dr. Tadas JANKAUSKAS (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, paleontologija, 07 P);
prof. habil. dr. Vytautas JUODKAZIS (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, geologija, 05 P);
habil. dr. Onytė ZDANAVIČIŪTĖ (Geologijos ir geografijos institutas, fiziniai mokslai, geologija, 05 P);
doc. Henrik FRIIS (Arhus universitetas, fiziniai mokslai, geologija, 05 P);

oponentai:

prof. habil. dr. Algimantas GRIGELIS, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas (Lietuvos mokslų akademija, fiziniai mokslai, geologija, 05 P);
dr. Lidija LAŠKOVA (Geologijos ir geografijos institutas, fiziniai mokslai, geologija, 05 P).

Su disertacija galima susipažinti Geologijos ir geografijos instituto, Vilniaus universiteto ir Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekose.

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. gruodžio 20 d. 15 val. Lietuvos teisės universitete (Ateities g. 20, Vilnius) LINA DARULIENĖ gins daktaro disertaciją „KONKURENCIJOS TEISĖS TAIKYMO YPATUMAI REGULIUOJANT BANKŲ VEIKLĄ“ (socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – dr. Algirdas MIŠKINIS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

nariai:

prof. habil. dr. Viktoras JUSTICKIS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);
prof. habil. dr. Stanislovas MARTIŠIUS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika, 04 S);
prof. habil. dr. Vytautas PIESLIAKAS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);
doc. dr. Gediminas DAVULIS (Lietuvos teisės universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P);

oponentai:

habil. dr. Jūratė GALINAITYTĖ (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);
dr. Mindaugas STRUMSKIS (Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos, fiziniai mokslai, fizika, 02 P).

Su disertacija galima susipažinti Nacionalinėje Martyno Mažvydo ir Lietuvos teisės universiteto bibliotekose.

Rektorius

kė nepasitenkinimą, ir viskas?

Susitikimo dalyviai konstatavo, jog Lietuvos ūkiui ir verslui reikia specialistų, kurie būtų pajėgūs užtikrinti šalies konkurencingumą globalizacijos proceso eigoje bei patrauklią socialinę aplinką jos gyventojams. Svarbiausias veiksnyss žinių ekonomikoje yra ne įranga, ne išimtos žinios, bet specialistas, sugebantis nuolat perimti kaupiamas pasaulyje žinias, įgūdžius bei patirtį ir kūrybingai jas taikyti profesinėje veikloje. Todėl, ruošiant specialistą, itin didelis dėmesys turi būti skiriamas jo kūrybiškumui, sisteminiui ir analitiniui mąstymo ugdymui, o ne vien žinių, kurias informacinės visuomenės laikais galima lengvai rasti, išimimui. Tik esant glaudžiam bendradarbiavimui tarp vidurinių, aukštųjų mokyklų, LR Švietimo ir mokslo ministerijos, socialinių partnerių bei nevyriausybinų organizacijų įmanomas tokios kokybės specialistų paruošimas.

Konferencijos išvados jau pristatytos švietimo ir mokslo ministrui A. Monkevičiui, LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui, socialdemokratų ir liberalų partijų atstovams. Numatyti susitikimai su Lietuvos mokslo taryba, partijomis, Seimo pirmininku, Ministru Pirmininku bei LR Prezidentu. Grupė už nacionalinio susitarimo įgyvendinimą kiekvienos iš šių institucijų vadovų po kurio laiko paklaus, kokių priemonių buvo imtasi, kas jau padaryta. Apie pasiektus ar nepasiektus rezultatus kalbėsime viešai, tam yra spauda, radijas ir televizija. Pagaliau artėja šalies prezidento rinkimai ir turėsime galimybę paklausti pretendentų, ką jie mano apie aukštojo mokslo problemas ir kaip siūlo jas spręsti. Manau, jų atsakymai lems daugelio studentų, ir ne tik, apsisprendimą.

Kaip būtų galima paveikti mūsų aukštąsias mokyklas, kad jos sparčiau keistųsi, atsikratytų stagnacijos likučių?

Mano manymu, kad kuo toliau, tuo daugiau studentų bus suinteresuoti gauti kokybišką išsilavinimą ir baigę universitetą įsidarbinti pagal specialybę, t.y. sieks tapti būsimaisiais darbdaviais arba kvalifikuotais darbuotojais. Tačiau šiuo metu tik apie 30 proc. studentų iš universiteto nori kokybiško išsilavinimo ir tai kelia nerimą. Kodėl taip mažai? Manau, todėl, kad dauguma pasitiki savo *alma mater* ir jos suteikto diplomo galia. Pati mokiausi universitete ir pirmuosiuose kursuose man nė į galvą nešaudavo, kad dėstymas gali būti nekokybiškas arba kad diplomą negarantuos gero darbo. Tos problemos iškyla, kai mūsų studentai išvyksta mokytis į užsienį, pradeda lyginti mokymosi sistemas arba pradėję ieškoti darbo susiduria su darbdavių norais ir reikalavimais. Kuo daugiau studentų žinos apie realybę, spaus savo universitetų vadovybę, tuo greičiau padėtis keisis į gerą. Tai suprantama ir daugelis aukštųjų mokyklų dėstytojų, bent jau tie, su kuriais tenka tais klausimais diskutuoti.

Antras efektyvus būdas siekti, jog aukštosios mokyklos sparčiau keistųsi ir atsikratytų stagnacijos likučių, kaip rodo pasaulinė patirtis, yra socialinių partnerių dalyvavimas universiteto aukščiausios savivaldos institucijoje, kur jie yra visateisiai nariai ir sudaro daugumą. Tai pasiekti galima priėmus Aukštojo mokslo įstatymo pataisas.

Acijų už pareikštas mintis. Sėkmės jas įgyvendinant.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Sekretorė Kristina Bučionytė
Stilistė Angelė Pletkuvienė
Dizaineris Valdas Balciukevičius

„Mokslo Lietuvą“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Patarėjai: V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas,
D. Stancienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslo@lithuania.lt, tel. (8-5) 2 12 12 35, 62 74 58, faks. 61 47 29
Laikraštis internete: http://ml.lms.lt
Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius